

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SPECIALIOSIOS PEDAGOGIKOS KATEDRA

Specialiosios pedagogikos (specializacija: logopedija) studijų programa, II kursas

Vaiva Kaščikaitė

LOGOPEDIJOS MODULIŲ KOKYBĖS VERTINIMAS

Magistro darbas

*Magistro darbo vadovė –
prof. Regina Ivoškuvienė*

2012

Magistro darbo santrauka

Magistro darbe vertinama specialiosios pedagogikos studijų programos logopedijos modulių kokybė. Suformuluotas tikslas – atskleisti studijuojančiųjų logopediją studentų ir logopedų specialiosios pedagogikos studijų programos logopedijos modulių kokybės vertinimą. Tyrime dalyvavo Šiaulių universiteto Socialinės gerovės ir negalės studijų fakulteto 38 nuolatinė studijų bei 13 išėstinių studijų 4 kurso studentų. Buvo apklausta 120 įvairių Lietuvos miestų logopedų, dirbančių skirtingo tipo ugdymo ar sveikatos priežiūros įstaigose.

Anketinės apklausos metodu buvo tirta, kas studentus ir logopedus praktikus paskatino rinktis specialiosios pedagogikos (specializacija: logopedija) studijas, kaip studentai ir logopedai vertina visų specialiosios pedagogikos (specializacija: logopedija) studijų programos mokomųjų dalykų svarbą logopedo darbe, kokia studentų ir logopedų nuomonė apie logopedijos moduluose dėstomas temas, kokius logopedo praktikos organizavimo aspektus vertina teigiamai, kokius siūlytų tobulinti. Studentų buvo klausta apie jų išitraukimo galimybes į studijų procesą. Logopedų buvo klausta apie jaučiamą moralinį pasitenkinimą profesine veikla. Tyrimu norėta sužinoti, kokių pasiūlymų studentai ir logopedai galėtų pateikti logopedijos modulių tobulinimui, ko norėtų atsisakyti bei papildyti specialiosios pedagogikos studijų programą (specializacija: logopedija).

Atlikus tyrimą nustatyta, jog studentus pasirinkti specialiosios pedagogikos (specializacija: logopedija) studijas paskatino šeimos narių patarimai. Logopedus šios srities studijas rinktis skatino jų turimos žinios apie kalbos sutrikimų turinčius vaikus ir noras jiems padėti. Tiek studentai, tiek logopedai iš visų mokomųjų dalykų be logopedijos išskyrė protinės raidos sutrikimų, specifinių mokymosi negalių, psichologijos, autizmo sindromo, lietuvių kalbos didaktikos, specialybės kalbos kultūros žinias, kaip *būtiną* logopedo darbe. Gauti rezultatai rodo, kad, studentų ir logopedų nuomone, beveik visoms logopedijos moduluose dėstomoms temoms laiko skiriama pakankamai. Keletui temų, pagal gautus tyrimo rezultatus, reikėtų skirti daugiau laiko ir dėmesio. Pirmąjį logopedijos modulį logopedai, dirbantys praktiškai, vertina teigiamai. Specialistai atkreipia dėmesį, jog antrajame ir trečiajame logopedijos moduluose dėstomoms temoms laiko skiriama nepakankamai. Studentai bei logopedai gerai vertina logopedo praktikos organizavimą (bendrąją praktikos naudą, galimybę pasirinkti praktikos atlikimo vietą, logopedo, pas kurį atliko praktiką, kompetenciją ir kt.), tačiau laiką, skiriamą logopedo praktikai atlikti, logopedo praktikos instrukciją, atsiskaitymo darbus, galutinę praktikos aptarimą, jie pageidautų tobulinti. Bendras studijų programos logopedijos modulių vertinimas yra teigiamas, nors tiek studentai, tiek logopedai pateikė pasiūlymų, ką norėtų pakeisti. Iškelta tyrimo hipotezė, kad studentai ir logopedai, turėdami skirtingą patirtį, panašiai vertina specialiosios pedagogikos studijų programos logopedijos modulių kokybę, pasitvirtino.

Esminiai žodžiai: logopedija, modulių kokybės vertinimas, logopedo praktika, studijų programos tobulinimo kryptys.

Turinys

Magistro darbo santrauka	2
Įvadas	4
Žodynėlis	7
1 skyrius. PEDAGOGŲ RENGIMO LIETUVOJE APTARIMAS	8
1.1. Pedagogų rengimą Lietuvoje reglamentuojantys dokumentai ir įstaigos	8
1.2. Specialiųjų pedagogų ir logopedų rengimo programos	12
1.2.1. Logopedijos moduliai	14
1.3. Specialiojo pedagogo ir logopedo praktikų organizavimas	16
1.4. Specialiųjų pedagogų ir logopedų kompetencijos	19
1.5. Profesijos pasirinkimo veiksniai	22
1.6. Pedagogikos programų tobulinimo aspektų aptarimas	26
2 skyrius. LOGOPEDIJOS MODULIŲ KOKYBĖS VERTINIMAS: STUDENTŲ IR LOGOPEDŲ TYRIMO REZULTATŲ ANALIZĖ	29
2.1. Tyrimo metodologija	29
2.2. Tyrimo dalyviai	30
2.3. Specialiosios pedagogikos (specializacija: logopedija) studijų pasirinkimo veiksniai	35
2.4. Specialiosios pedagogikos (specializacija: logopedija) studijų programos modulių reikalingumas logopedo darbe	37
2.5. Logopedijos modulių kokybės vertinimas	45
2.6. Studentų įsitraukimas į studijų procesą	51
2.7. Logopedo praktikos organizavimas	52
2.8. Kompetencijos ir gebėjimai įgyjami per logopedo praktiką	61
2.9. Studentų ir logopedų pageidaujami pokyčiai	66
2.10. Studentų ir logopedų vertinimo skirtumai	69
Išvados	70
Literatūra	71
Summary	77
Priedai	78

Įvadas

Mokslinė problema ir tyrimo aktualumas.

Vykstant sparčiai Lietuvos visuomenės kaitai, integracijos procesams į Europos aukštojo mokslo erdvę, mokslo ir technikos pažanga verčia atnaujinti mūsų šalies aukštąjį mokslą. Darbo rinkos pokyčiai reikalauja, kad visuomenės nariai turėtų kuo geresnį išsilavinimą ir kuo aukštesnes kompetencijas. Jų plėtojimas sąlygoja nuolatinį studijų proceso tobulėjimą, kaitą prisitaikant prie aplinkos keliamų pokyčių. Pasak Dereškevičiaus (1993), kintant, plėtojantis mokslui ir technikai, keičiantis ekonominio gyvenimo ypatumams, kyla būtinybė nuolat mokytis ir pačiam žmogui. Tobulėjimo procesas privalo keisti žmogų kaip asmenybę, kadangi jis - neatskiriama jį supančios visuomenės dalis. Todėl nepertraukiamas, tęstinis, tolesnis mokymasis tampa veiksmu, skatinančiu ekonominę, kultūrinę ir socialinę visuomenės pažangą.

Londono komunikatą (2007, 5p.) pasirašę ministrai nurodo, kad aukštasis mokslas turėtų vaidinti esminį vaidmenį skatinant socialinę sanglaudą, mažinant skirtumus ir didinant žinių, įgūdžių ir gebėjimų visuomenėje lygį. Todėl būtina maksimaliai plėsti žmogaus galimybes, kad jis asmeniškai tobulėtų ir prisidėtų kuriant darnią ir demokratišką, žiniomis grįstą visuomenę. Studentai, siekiantys aukštojo mokslo, turėtų atspindėti visuomenės įvairovę.

Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatyme (2009, p.1.) akcentuojama, kad darni mokslo ir studijų sistema, kuri ugdo studentus, skatina žinių visuomenės plėtotę, ekonomikos stiprėjimą, socialinę bei ekonominę gerovę, ugdo kūrybingą, išsilavinusią, orią, etiškai atsakingą, pilietišką, savarankišką ir verslią asmenybę, puoselėja, palaiko bei plėtoja šalies ir pasaulio kultūros tradicijas.

Ne tik Lietuvoje, bet ir kitose valstybėse švietimo funkcijas vykdo ikimokyklinės įstaigos (darželiai), mokyklos, internatai, gimnazijos ar kitos privačios, ne valstybės žinioje esančios švietimo įstaigos. Jose pagrindinį vaidmenį ugdant būsimus pilnaverčius visuomenės narius atlieka pedagogai (Kaščikaitė, 2010).

Saulėnienė (2006) teigia, kad pedagogo vaidmuo jau dabar siejamas su didele atsakomybe, naujais reikalavimais kompetencijai ir profesionalumui. Pedagogai turi prisidėti prie besimokančiųjų, turi atrinkti tai, kas yra svarbiausia gaunamame informacijos sraute, daugiau koordinuoti nei vadovauti. Pedagogai turi mokytis iš pokyčių, parodyti savo tvirtą nuomonę, požiūrį nepaniekinant pagrindinių vertybių, kuriomis privalu vadovautis profesinėje veikloje.

Švietimo reforma neišvengiamai kelia naujų reikalavimų specialiesiems pedagogams ir logopedams: jie turi būti pasirengę ne tik teikti specialiąją pedagoginę pagalbą moksleiviams, bet ir atlikti daug kitų darbų, susijusių su specialiojo ugdymo organizavimu mokykloje, darželyje ir pan. Iš specialiojo pedagogo bei logopedo tikimasi daugiau bendradarbiavimo, atsakomybės,

profesinio konsultavimo gebėjimų, kompetencijų. Kompetencijų svarba akcentuojama ir projektuose, kuriuose kuriant bendrą Europos aukštojo mokslo erdvę dalyvauja ir Lietuva (Teresevičienė, Bulajeva, Čepienė, Lepaitė, Zuzevičiūtė, 2010, Kaffemanienė, Šadbaraitė, 2005).

Daugelis autorių, tarp jų ir Ambrukaitis (2004) pabrėžia, jog kompetencijos, būtinos ugdyti specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius asmenis, neatsiranda savaime. Tam įtakos turi kryptingas pasirengimas, tikslingas pastangų ir praktinės patirties santykis, todėl svarbu panagrinėti, kiek dėmesio specialiosios pedagogikos (specializacija: logopedija) studijų programoje skiriama, būtent, logopedijos moduliams bei kaip tas, skiriamas dėmesys, išnaudojamas.

Tobulinant pedagogų rengimo procesą nuošalyje negali likti jau darbo rinkoje įsitvirtinę specialistai bei pedagogines studijas pasirinkę studentai. Lietuvos švietimo ir mokslo ministro Kornelijaus Platelio nuomone, studentai ne tik gali, bet ir turi labiau veikti aukštosios mokyklos gyvenimą sprendžiant tiek akademinis, tiek socialinius klausimus (Lietuvos aukštasis mokslas, 1999).

Magistro darbe bus aptarta logopedų rengimo kaitos svarba, apžvelgtos pagrindinės kompetencijos, kurios itin reikalingos dabartinėje specialiojo pedagogo ir logopedo veikloje. Taip pat bus aptartas logopedijos modulių kokybės vertinimas. Gauti duomenys bus palyginti su 2010 metais atliktu analoginio pobūdžio tyrimu. Svarbu išsiaiškinti ne tik dirbančių specialistų, bet ir baigiamųjų kursų logopedijos studentų vertinimus, kadangi remiantis mokslinė ir praktine analize būtų galima pateikti pasiūlymus, kaip tobulinti logopedijos modulius, kokius praktinius gebėjimus bei kompetencijas būtina plėtoti studijų metu.

Temos mokslinis aktualumas leido iškelti tokius probleminius klausimus: *Ar pakanka trijų logopedijos modulių studijų programoje, kad būtų parengtas pakankamai žinių turintis logopedas, gebantis efektyviai atlikti savo funkcijas? Ar pakankamai dėmesio studijų programoje skiriama logopedo praktikai ir, kiek jo reikėtų skirti? Kokios kompetencijos yra plėtojamos studijų metu ir, kokių kompetencijų bei praktinių gebėjimų studentams trūksta pradėjus profesinę veiklą?*

Tyrimo objektas – studijuojančiųjų logopediją studentų ir logopedų specialiosios pedagogikos studijų programos logopedijos modulių kokybės vertinimas.

Hipotezė - tikėtina, kad studentai ir logopedai, turėdami skirtingą patirtį, panašiai vertina specialiosios pedagogikos studijų programos logopedijos modulių kokybę.

Tyrimo tikslas – atskleisti studijuojančiųjų logopediją studentų ir logopedų specialiosios pedagogikos studijų programos logopedijos modulių kokybės vertinimą.

Uždaviniai:

1. Atlikti teorinę literatūros ir dokumentų analizę apie pedagogų rengimą.

2. Išsiaiškinti veiksnius, lėmusius sprendimą studijuoti specialiąją pedagogiką (specializacija: logopedija).
3. Išsiaiškinti, kokius specialiosios pedagogikos studijų programos modulius studentai ir logopedai išskiria kaip reikšmingai dirbti logopedu.
4. Atskleisti, kaip studentai ir logopedai vertina specialiosios pedagogikos studijų programos logopedijos modulių kokybę.
5. Nustatyti, kaip studentai ir logopedai vertina logopedo praktiką.
6. Aptarti studentų ir logopedų pasiūlymus logopedijos moduliams tobulinti.

Tyrimo dalyviai – Logopedijos modulių kokybei vertinti buvo pasirinkti Šiaulių universiteto Socialinės gerovės ir negalės studijų fakulteto specialiosios pedagogikos (specializacija: logopedija) nuolatinė studijų 4 kurso studentai bei iššestinių studijų 4 kurso studentai, kadangi jie yra išklause visus tris logopedijos modulius, geba juos vertinti visame studijų programos kontekste. Studentų apklausai taikyta sistemingoji (mechaninė) imtis. Apklausoje dalyvavo įvairių Lietuvos miestų ir rajonų logopedai, dirbantys skirtingo tipo ugdymo įstaigose. Logopedų apklausai pasirinkta paprastoji atsitiktinė imtis. Išplatinta 150 anketų. Grįžo 120 anketų (grįžtamumas 80,6%). Tyrimas atliktas 2011 metų *sausio-gegužės* mėnesiais.

Tyrimo metodologija ir metodai:

Tyrimo duomenims rinkti buvo remtasi Makauskienės (2008) ir Ivoškuvienės bei kt. (2004) sudarytų anketų pagrindu, kurios buvo modifikuotos logopedijos studentams ir logopedams (žr. 1 ir 2 priedus). Tyrimo tikslas, uždaviniai bei probleminiai klausimai skatino atlikti matavimus, kurie remtūsi kiekybinių ir kokybinių duomenų derinimu. Metodų derinimas pasirinktas siekiant nustatyti ne tik logopedijos modulių kokybės vertinimą, bet ir norint sulaukti konkrečių specialistų bei logopedijos studentų pasiūlymų logopedijos moduliams tobulinti. Darbe taikyti metodai:

- teoriniai: mokslinės literatūros ir dokumentų analizė;
- mišraus tipo anketinė apklausa raštu;
- kiekybinė ir kokybinė rezultatų analizė taikant aprašomąją (deskriptyvinę) statistiką ir neparimetrinius testus (SPSS-PC 11.0, Excel 2007).

Magistro darbo struktūra - Šį magistro darbą sudaro: santrauka lietuvių kalba, įvadas, 2 skyriai, išvados, naudotos literatūros sąrašas (82 šaltiniai), santrauka anglų kalba, priedai. Gautus duomenis iliustruoja (12) lentelių, (14) paveikslų. Prieduose pateikiamos: studentų ir logopedų apklausos anketos, specialiojo pedagogo ir logopedo pavyzdiniai pareigybių aprašai, empirinės dalies papildoma medžiaga. Darbo apimtis – 70 psl.

Žodynėlis

ECTS – su akademinio mobilumu susijusi kreditų perkėlimo sistema. Ji leidžia įvertinti ir palyginti studijų rezultatus bei pripažinti juos kitoje aukštojo mokslo institucijoje. ECTS grindžiama studentų mokymosi veiklos, kurią sudaro paskaitos, praktinis darbas ir savarankiškos studijos bei pasiruošimas egzaminui, apimtimi. Studijų metus sudaro 60 ECTS kreditų, vieną semestrą – 30 ECTS kreditų. Vienoje aukštojo mokslo institucijoje surinkti kreditai gali būti pripažinti kitoje institucijoje (Svarbiausi Bolonijos proceso dokumentai, 2005).

Mentorius – patirties sukaupęs ir pagal Švietimo ir mokslo ministerijos patvirtintą tvarką rengiamus mokymus baigęs praktikuojantis pedagogas, teikiantis metodinę pagalbą pedagoginę praktiką atliekantiems studentams (Pedagogų rengimo reglamentas, 2010).

Modulis – iš kelių turinio požiūriu susijusių dalykų sudaryta studijų programos dalis, turinti apibrėžtą tikslą ir orientuota į tam tikrus studento gebėjimus (Teresevičienė, Bulajeva, Čepienė, Lepaitė, Zuzevičiūtė, 2010).

Pašaukimas – tai individualus išgyvenimas, atskleidžiantis santykius su tam tikra veikla vidinių žmogaus nuostatų pagrindu (Laužackas, 2005).

Pedagoginė praktika – *Pedagogų rengimo koncepcijoje* (2004) apibrėžiama, jog tai pedagogų rengimo studijų programos dalis, skirta būsimąjį pedagogo praktinio darbo įgūdžiams ugdyti bazinėje mokykloje.

Pedagoginė stažuotė – *Valstybinėje pedagogų rengimo ir kvalifikacijos tobulinimo pertvarkos programoje* (2006) nurodoma, kad pedagoginė stažuotė – tai vienerių metų (dviejų semestrų), profesijos mokytojams – pusės metų trukmės pedagogų rengimo dalis, skirta darbo mokykloje patirčiai įgyti.

Studijų kreditas – *Aukštojo mokslo įstatyme* (2008) apibūdinamas, kaip studijų mato matavimo vienetas, lygus keturiasdešimčiai sutartinių studento darbo (auditorijose, laboratorijose, savarankiško ir kt.) valandų, t.y. vienai jo darbo savaitei.

Studijų programa – *Bendruosiuose reikalavimuose studijų programoms* (2005) nurodoma, kad tai tam tikros krypties studijų tikslų, turinio, metodų ir priemonių, studijoms pasitelkiamo akademinio ir profesinio personalo bei materialiujų galimybių visuma, taip pat šios visumos aprašymas.

Studijų programos šaka – kryptinga alternatyvi studijų programos specialiosios (profesinės) dalies dalykų grupė, kurios apimtis ne mažesnė kaip trečdalis šios dalies apimties; šaka gali apimti ir kitų tikslinių dalių dalykus (Dėl bendrųjų reikalavimų studijų programoms, 2005).

Veiksmas – veiklos vienetas, sąmoningas, valingas aktyvumas, kuriuo siekiama užsibrėžto tikslo (Augis, 1993).

1. PEDAGOGŲ RENGIMO LIETUVOJE APTARIMAS

1.1. Pedagogų rengimą Lietuvoje reglamentuojantys dokumentai ir įstaigos

Svarbiausiuose Bolonijos proceso dokumentuose (2005) pažymima, jog Lietuvai būtinas naujas, Europos aukštojo mokslo erdvei pritaikytas švietimo modelis. Kadangi švietimas yra valstybės užduotis, ji privalo pasirūpinti savo piliečiams suteikti kuo aukštesnį išsilavinimą, galimybę savo šalį darbais garsinti Europoje. Europos aukštojo mokslo erdvė turi rengti asmenis darbo rinkai, kelti jų kompetenciją ir ugdyti aktyvų pilietiškumą.

Naujausiame Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (2011) pabrėžiama, kad šalies švietimo sistema garantuoja ne tik pradinį, pagrindinį, vidurinį ar profesinį mokymą, tačiau ji suteikia sąlygas jaunimui įgyti aukštąjį išsilavinimą, kuris būtinas integruojantis į darbo rinką. Lietuvos aukštojo mokslo studijų paskirtis – padėti asmeniui įgyti aukštąjį išsilavinimą bei atitinkamą kvalifikaciją ir pasirengti aktyviai profesinei, visuomeninei ir kultūrinei veiklai. Aukštąjį mokslą organizuoja ir vykdo aukštosios mokyklos: universitetai ir kolegijos, kurių pagrindinis uždavinys – suteikti besimokantiems aukštąjį išsilavinimą, leidžiantį perimti bendrosios ir profesinės kultūros pagrindus, plėtoti demokratinės kultūros ir gyvenimo tradicijas. Vienas iš uždavinių yra sudaryti sąlygas asmenims, jau turintiems aukštąjį išsilavinimą, papildyti žinias, tobulintis, pakeisti turimą kvalifikaciją ar įgyti naują, tenkinti dvasinius poreikius, nesusijusius su profesine veikla (Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas, 2009, Dereškevičius, 1993).

Svarbiausiuose Bolonijos proceso dokumentuose (2005) minima, kad aukštojo mokslo funkcija yra parengti darbo rinkai specialistą, kuris gebėtų ateityje tobulinti įgytą kompetenciją ir būtų pilietiškai aktyvus, todėl Lietuvos Respublikos Švietimo įstatyme (2011) nurodyti pagrindiniai švietimo tikslai: išugdyti kiekvienam asmeniui vertybines orientacijas, leidžiančias tapti doru, siekiančiu žinių, savarankišku, atsakingu, patriotiškai nusiteikusiu žmogumi, išlavinti dabartiniam gyvenimui svarbius jo komunikacinius gebėjimus, padėti įsisavinti žinių visuomenei būdingą informacinę kultūrą, taip pat šiuolaikinę socialinę kompetenciją; nustatyti asmens kūrybinius gebėjimus ir pagal tai padėti jam įsigyti kompetencijų ir (ar) kvalifikaciją, atitinkančią šiuolaikinį kultūros bei technologijų lygį ir padedančią jam įsitvirtinti ir sėkmingai konkuruoti tolydžiai kintančioje darbo rinkoje, sudaryti sąlygas nuolat tenkinti pažinimo poreikius ir tobulėti mokantis visą gyvenimą.

Lietuvos Respublikos Švietimo įstatyme (2011) numatytiems tikslams pasiekti remiamasi pagrindiniais švietimo sistemos principais:

- ✓ Švietimo sistema yra socialiai teisinga ir visiems suteikia lygias galimybes gauti švietimo prieinamumą, bendrąjį išsilavinimą bei pirmosios kvalifikacijos įgijimą. Sudaro sąlygas tobulinti turimą kvalifikaciją ar įgyti naują.

- ✓ Švietimo sistema yra lanksti, atvira, pagrįsta įvairių formų ir institucijų sąveika; ji sudaro sąlygas kiekvienam asmeniui mokytis visą gyvenimą. Tokiu būdu ji užtikrina švietimo tęstinumą.

Mokslo ir studijų įstatyme (2009) nurodomi pagrindiniai universitetų, kaip švietimo sistemos sudedamosios dalies, tikslai: vykdyti studijas, kurios teiktų asmeniui moksliniais tyrimais grindžiamą šiuolaikinį pažinimo ir technologijų lygį atitinkantį aukštąjį universitetinį išsilavinimą, aukštojo mokslo kvalifikaciją, ugdyti visapusiškai išsilavinusią, etiškai atsakingą, kūrybingą ir verslią asmenybę; darniai plėtotų įvairių sričių mokslinį pažinimą, vykdytų aukšto lygio mokslinius tyrimus ir eksperimentinę veiklą, rengtų mokslininkus, mokslo srityje bendradarbiautų su šalies ir užsienio partneriais ir kt.

Einant keliu link Europos aukštojo mokslo erdvės, buvo būtina reformuoti Lietuvos švietimo sistemą. Jucevičienė (1998) pabrėžė, kad Lietuvos aukštojo mokslo reforma rėmėsi trimis pagrindiniais principais: demokratiškumu, dinamiškumu bei integracija. Šiandien šie principai taip pat yra aktualūs ir plačiai aptariami toliau tobulinant Lietuvos švietimo sistemą, priartinant ją prie bendros Europos aukštojo mokslo erdvės.

Laipsnį suteikiančių pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programų bendrųjų reikalavimų apraše (2010) keliami tam tikri reikalavimai visoms Lietuvoje siūlomoms studijų programoms. Pvz., studijų programos turi atitikti bendruosius ir specialiuosius reikalavimus nustatomus studijų krypties aprašuose. Studijų programos, modulių ir atskirų dalykų apimtis nustatoma kreditais ir turi būti vienoda nepriklausomai nuo studijų formos (nuolatinės, iššėstinės) ir pan.

Pabrėžiama, jog studijų programos privalo būti lanksčios, kad aukštoji mokykla turi sugebėti greitai persiorientuoti, reaguodama į poreikius, lanksčiai kurdama naujas studijų programas ar tobulindama senąsias. Programų lankstumą atspindi modulių-kreditų sistema. Be to, sudarant ir atnaujinant pedagogų rengimo programas turi būti atsižvelgiama į pedagogo įgytos kvalifikacijos nuolatinio tobulinimo bei profesinės raidos perspektyvas (Pedagogų rengimo koncepcija, 2004).

Aukštojo mokslo studijos vykdomos pagal akredituotas studijų programas, kurios vadovaujasi laipsnį suteikiančiomis bei laipsnio nesuteikiančiomis studijų programomis. Studentas gali studijuoti dalimis įvairiose aukštosiose mokyklose. Dalines studijas ir jų rezultatų įskaitymą nustato Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas. Studijos yra nuolatinės ir iššėstinės formų. Jų aprašus tvirtina švietimo ir mokslo ministras. Baigus skirtingų studijų formų studijų programas, įgytas išsilavinimas yra lygiavertis. Studijų nuolatinė forma vienu metų įprastinė apimtis yra 60 kreditų. Studijų iššėstine forma vienu metų apimtis turi būti ne didesnė kaip 45 kreditai, o bendra studijų šia forma trukmė neturi būti daugiau kaip pusantro karto ilgesnė negu nuolatinės formos studijos. Pirmosios pakopos universitetinių studijų programos apimtis yra ne mažesnė kaip

180 ir ne didesnė kaip 240 kreditų (Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas, 2011, Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas, 2009).

Dar 1992 metais parengtoje Lietuvos Švietimo koncepcijoje nurodoma, jog Lietuvai integruojantis į Europos aukštojo mokslo erdvę būtinas nuolatinis atsinaujinimas, kuris vyksta konkurencijos, laisvos iniciatyvos, saikingo valstybinio reguliavimo pagrindu. Šios prielaidos lemia aukštojo mokslo struktūros, studijų bei aukštojo mokslo įsigijimo variantų įvairovę.

Remiantis nuolatinio atsinaujinimo būtinybe, nuo 2011 metų pereita prie modulinės kreditų sistemos (ECTS). Pagrindinis modulinės studijų programos ypatumas yra tas, kad programa dažniausiai yra skaidoma į vienodo dydžio modulius, turinčius ta pačią apimtį, išreikštą ECTS kreditais. Modulinė sistema leidžia kaupti kreditus, nutraukti ir atnaujinti studijas, pasirinkti kitą studijų kryptį ar net aukštąją mokyklą. Modulinė studijų organizavimo sistema suteikia galimybę pasirinkti bei derinti trumpųjų ir ilgųjų studijų programas (Teresevičienė ir kt., 2010, Kraujutaitytė, 2002).

Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatyme (2009) bei Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerijos (2004) parengtame leidinyje teigiama, kad pagrindinių studijų programa skiriama teoriniams profesijos pagrindams perteikti, bendrajai erudicijai ugdyti ir savarankiškam darbui būtiniams profesiniams įgūdžiams suformuoti. Universitetinės pirmosios pakopos studijų programos yra orientuotos į universalų bendrąjį išsilavinimą, teorinį pasirengimą ir aukščiausio lygio profesinius gebėjimus. Asmenims, baigusiems pagrindines universitetines studijas t.y. apsigynus bakalauro darbą, suteikiamas edukologijos bakalauro kvalifikacinis laipsnis ir specialiojo pedagogo kvalifikacija (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, 2004).

Studijų programą sudaro trys dalys: bendrojo lavinimo dalis, apimanti pasaulėžiūros ir bendros erudicijos aukštojo lavinimo dalykus, kurie nėra tiesiogiai susiję su reglamentuojamos krypties studijų turiniu; studijų pagrindų dalis, apimanti teorinius ir profesinius dalykus, privalomus visoms tos krypties studijų programoms, ir teikianti žinias bei gebėjimus, būtinus tos krypties aukštojo mokslo kvalifikacijai įgyti; specialioji (profesinė) dalis, apimanti dalykus, kurie remiasi studijų pagrindų dalykais ir teikia tos krypties vienos ar kitos pakraipos gilesnes žinias bei gebėjimus, orientuotus į tolesnę tiriamąją ar profesinę veiklą. Ne mažiau kaip 5 procentai studijų programos apimties turi būti palikta laisvai studento pasirenkamiems toje pačioje ar kitoje aukštojoje mokykloje studijų dalykams, kurie gali būti ir kitos mokslo ar meno studijų sritys. Praktika yra atskiras studijų dalykas, įeinantis į 7 dalykų skaičių, kai ji nesusijusi su kuriuo nors vienu studijuojamu dalyku arba susijusi, bet studijų programos vykdytojų yra pagrįstai laikoma atskirtina nuo studijuojamo dalyko (Dėl bendrųjų reikalavimų studijų programoms, 2005, Laipsnį

suteikiančių pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programų bendrųjų reikalavimų aprašo patvirtinimas, 2010).

Baigus specialiosios pedagogikos studijų programą, studijas galima tęsti socialinių mokslų srities magistrantūros programose. Įgiję specialiojo pedagogo kvalifikaciją, asmenys gali dirbti specialiuoju pedagogu ir/ar logopedu ankstyvojo, ikimokyklinio ir mokyklinio bendrojo, specialiojo ugdymo ir kt. įstaigose pagal profesiją, kuri yra įtraukta į valstybės reglamentuojamų profesijų sąrašą, vadovaujantis Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos nurodymais (Pagrindinių studijų programa: specialioji pedagogika, 2009).

Lietuvoje pedagogų rengimą reglamentuoja Švietimo įstatymas (2011), Mokslo ir studijų įstatymas (2009), poįstatiminiai ir kiti teisės aktai: Vyriausybės nutarimai, Švietimo ir mokslo ministro įsakymai. Taip pat patariamąjį vaidmenį turi Švietimo ir mokslo kolegijos nutarimai. Kurdami Europos aukštojo mokslo erdvę Europos šalių švietimo ir mokslo ministrai pabrėžia ir visų sričių studentų teisę išreikšti savo pasiūlymus tobulinant pasirinktų studijų turinį (Svarbiausi Bolonijos proceso dokumentai, 2008).

Užsienio šalyse bakalauro studijos trunka skirtingai nuo šalies politinės santvarkos bei aukštojo mokslo sistemos sandaros. Jungtinėje Karalystėje, Suomijoje bakalauro laipsnį įgyti leidžiama baigus trejus metus trunkančias studijas. Jas sudaro pagrindinio dalyko bazinės ir pažengusiųjų studijos, įskaitant bakalauro darbą.

Mokslo ir studijų departamentas prie Švietimo ir mokslo ministerijos (2009) nurodo, kad Nyderlanduose, Austrijoje universitetinės studijos paprastai trunka ketverius metus. Pirmieji studijų metai susideda iš pasirinktam dalykui būtinų įvadinių kursų, baigiamų atitinkamu egzaminu. Šiuos egzaminus būtina išlaikyti sėkmingai, tuomet leidžiama tęsti studijas. Universitetinės programos apima teorinę ir praktinę veiklą ir reikalaujama per 3-6 mėnesius parašyti baigiamąjį darbą.

Graikijoje universitetinės studijos trunka mažiausiai ketverius metus. Kiekviena studijų programa susideda iš privalomųjų ir pasirenkamųjų dalykų. Ne visuose universitetuose studijos baigiamos diplominiu darbu. Vokietijos universitetuose bakalauro laipsnis suteikiamas, kai studentai išlaiko diplominius egzaminus. Diplome būna įrašytas vienas studijuojamas dalykas (kaip ir Lietuvoje) bei specializacija (Mokslo ir studijų departamentas prie Švietimo ir mokslo ministerijos, 1999).

Taigi Lietuvos Respublikoje asmenims užtikrinama galimybė įgyti ne tik pradinį, pagrindinį, vidurinį, bet iš aukštąjį išsilavinimą, kuris yra pagrindas norint sėkmingai integruotis asmeniui į darbo rinką, tenkinti savo poreikius, kurie nėra susiję su įgyta specialybe. Specialistų rengimą reglamentuoja švietimu besirūpinančios institucijos tobulindamos teisės aktus ir siekdamos aukštąjį mokslą baigiančius studentus įtraukti į Europos ir pasaulio darbo rinką.

1.2. Specialiųjų pedagogų ir logopedų rengimo programos

Šiaulių universitetas vienintelis Lietuvoje turi bakalauro studijas specialiesiems pedagogams ir logopedams, todėl jo misija - rengti, kompetentingus, galinčius konkuruoti darbo ir mokslo rinkoje specialistus, visavertes humaniškas asmenybes, ugdyti inovatyvią, pilietišką, konkurencingą bendruomenę, gebančią integruotis į regiono, Lietuvos, Europos ir pasaulio rinką. Tenkina Lietuvos integracijos procesus kuriant bendrą aukštojo mokslo erdvę, kuri suteiktų specialistams galimybes dirbti ne tik mūsų šalies, bet ir užsienio rinkoje (Šiaulių universiteto strateginis veiklos planas, 2010).

Pedagogų rengimo koncepcijoje (2004, p.3) pažymima, jog pedagogų rengimo tikslas – sudaryti sąlygas asmeniui įgyti profesinę kompetenciją, reikalingą sėkmingam darbui mokykloje ugdamas asmenybę, kuri vadovautųsi humanizmo, demokratijos, šiuolaikinio tautiškumo ir atsinaujinimo vertybėmis puoselėdama mokinių kompetenciją, būtiną šiuolaikinės visuomenės nariui.

Remdamasis pateiktu pedagogų rengimo tikslu, Ambrukaitis (2005) teigia, kad Lietuvoje trūksta modernios specialiųjų pedagogų ir logopedų rengimo programos, jog būtų galima efektyviai ugdyti vaikus, turinčius specialiųjų poreikių. Paplitus integracijos nuostatomis iškilo daugybė klausimų, kokių žinių ir profesinių įgūdžių turi turėti specialusis pedagogas ir logopedas, ugdamasis vaiką, turintį specialiųjų poreikių? Kokia turėtų būti specialiojo pedagogo ir logopedo asmenybė, vertybinės nuostatos?

Dalį klausimų sprendžia Šiaulių universitete Socialinės gerovės ir negalės studijų fakultete nuolatines ir ištemptines studijas pasirinkę studentai, kurie rengiami dirbti specialiaisiais pedagogais ir logopedais. Jų rengimas tobulinamas nuolat atnaujinant studijų programas. Būtina pabrėžti, kad kai kurios profesijos yra sudvejinamos. Šiaulių universitete beveik visada logopedai buvo ruošiami kartu su specialiaisiais pedagogais (Ambrukaitis, 1998, Karvelis, 2000), tačiau studentams nuolat pagrįstai kyla klausimas, ar tikslinga specialiuosius pedagogus ir logopedus rengti drauge, o ne kiekvieną specialybę t.y. specialiąją pedagogiką ir logopediją studijuoti atskirai?

Baigus studijas išduodamas bakalauro diplomai, patvirtinantis įgytą edukologijos bakalauro laipsnį, ir suteikiamas pedagoginių studijų baigimo pažymėjimas (Pedagogų rengimo koncepcija, 2004, Valstybinis pedagogų rengimo ir kvalifikacijos tobulinimo pertvarkos programos patvirtinimas, 2006). Nuo 2010 metų absolventams suteikiamas specialiojo pedagogo bakalauro kvalifikacinis laipsnis ir specialiojo pedagogo profesinė kvalifikacija (Pagrindinių studijų programa: specialioji pedagogika, 2009).

Dublino aprašuose (2004) nurodoma, kad bakalauro kvalifikacinis laipsnis suteikiamas absolventui, kuris: demonstruoja studijų krypties žinias ir supratimą, grindžiamą vadovėlių ir studijų

krypties tyrimų medžiaga; taiko žinias ir supratimą, profesionaliai formuluoja ir pagrindžia argumentus bei sprendžia studijų krypties problemas; parenka ir interpretuoja (studijų krypties) duomenis reikalingus sprendimams pagrįsti; geba specialistų ir ne specialistų auditorijoms perteikti informaciją, idėjas, problemas, sprendimus; geba formuluoti savo tolesnių studijų uždavinius ir savarankiškai studijuoti.

2006 metais parengtoje Valstybinėje pedagogų rengimo ir kvalifikacijos tobulinimo pertvarkos programoje akcentuojama, jog specialieji pedagogai ir logopedai turi būti rengiami dirbti taikant lygiagretųjį pedagogų rengimo modelį. Jų studijų apimtis 140-180 kreditų. Specialiesiems pedagogams ir logopedams galima sudaryti sąlygas per programos specializacijas įgyti profesinę kompetenciją, kuri būtina tam tikro mokomojo dalyko mokytojui. Šiuo atveju studijų apimtis 160-180 kreditų.

Lietuvoje specialiųjų pedagogų ir logopedų rengimas trunka 4 metus nuolatinėse studijose ir 5 metus pasirinkus iššęstines studijas. Panaši situacija yra ir kaimyninėse šalyse. Pavyzdžiui Latvijoje, Liepojos pedagoginiame universitete, logopedijos studijos trunka 4 metus ir apima 160 kreditų. Kaip ir Lietuvoje studijuojami privalomi (bendrieji) dalykai, specialybės dalykai ir laisvai pasirenkami dalykai. Būtina pažymėti, kad Latvijoje logopedai rengiami atskirai nuo specialiųjų pedagogų (Profesional training Programme for Speech Therapist, pre-school Teacher, žiūrėta 2011-10-11).

Ambrukaitis (2005) pažymi, kad per pirmuosius dvejus bakalauro metus rengiant specialiuosius pedagogus ir logopedus dominuoja disciplinos, ugdančios bendrąją pedagogo humanitarinę kultūrą. Antroji bakalauro studijų pakopa skirta pedagoginiam, psichologiniam ir metodiniam rengimui dirbti ne tik logopedu bet ir specialiuoju pedagogu bet kurio tipo ugdymo įstaigoje.

Pagrindinių studijų programoje nurodoma, jog būsimieji specialieji pedagogai ir logopedai studijuoja bendrauniversitetinius dalykus: pedagogiką, psichologiją, užsienio kalbą; studijų pagrindų dalykus: sensorikos, protinės raidos ir kt. sutrikimus, specifines mokymosi negales, vaikų raidos ypatingumų įvertinimą; logopedai specialybinius dalykus: kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimų įvertinimą, kalbos ugdymo sistemų taikymą, siekiant įveikti kalbos ir komunikacijos, skaitymo ir rašymo sutrikimus ir kt. Iš viso studijuojami 25 dalykai (Pagrindinių studijų programa: specialioji pedagogika, 2009).

Panaši situacija yra ir studijuojant Latvijoje. Liepojos pedagoginio universiteto studentai studijuoja iš viso 71 mokomąjį dalyką, į kuriuos įeina ir septynios logopedo praktikos, baigiamasis bakalauro darbas ir kvalifikacinis egzaminas. Daugiau dėmesio skiriama kalbos organų anatomijai,

kalbos ir pedagoginei psichologijai, genetikai, vaikų kalbos sutrikimams (Trinite, Latsone, Mikelsone, 2008).

Studijuojantieji logopediją susipažįsta su įvairių kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimų turinčių asmenų psichologinėmis savybėmis ir svarbiausiais specialiosios pagalbos teikimo principais. Dalis programos skirta sukaupti teorinėms žinioms ir praktiniams įgūdžiams apie sutrikusio intelekto asmenų ir vaikų bei suaugusiųjų, turinčių kalbos ir komunikacijos sutrikimų, identifikavimą ir atitinkamų darbo būdų parinkimą šiems asmenims ugdyti ar sutrikimams įveikti. Studentams suteikiamos išsamios teorinės žinios ne tik apie kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos, bet ir balso sutrikimus, plėtojami jų gebėjimai praktiškai pritaikyti įvairių metodikų, parengtų skirtingiems kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimams įveikti, efektyvumą praktikų metu. (Manchester Polytechnic Faculty of Community studies and Education Department of Psychology and Speech Pathology, 1991, Pagrindinių studijų programa: specialioji pedagogika, 2008).

Baigę studijas logopedijos specializacijos bakalauras geba įvertinti kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimus bei praktiškai taikyti sutrikimų įveikimo ir kalbos ugdymo sistemas; teikti profesionalias konsultacijas pedagogams ir tėvams specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų poreikių vertinimo ir ugdymo klausimais (Studijų programa: specialioji pedagogika, 2009).

Taigi galima daryti išvadą, jog specialieji pedagogai ir logopedai rengiami kaip įvairiapusiai specialistai, kurie turi pažinti ne tik vaiką, bet ir jo turimo sutrikimo specifiką, galimus pagalbos būdus ir formas bei gebėti vertinti teikiamos pagalbos efektyvumą.

1.2.1. Logopedijos moduliai

Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakyme „Dėl Lietuvos medicinos normos MN 136:2005 „Logopedas. Teisės, pareigos, kompetencija ir atsakomybė“ patvirtinimo“ (2005) logopedija apibrėžiama, kaip mokslas apie kalbėjimo, kalbos, balso, rijimo ir komunikacijos sutrikimus, jų atpažinimą, prevenciją bei šalinimą specialiosiomis ugdymo priemonėmis. Sveikatos priežiūros įstaigoms aktualu atpažinti ir įveikti balso bei rijimo sutrikimus, kadangi jie pirmieji psireiškia patyrus traumą ar insultą, o Garšvienės ir Ivoškuvienės (1993) pateiktame logopedijos apibrėžime rijimo sutrikimai neakcentuojami. Autorės logopediją apibūdina kaip mokslą apie kalbos sutrikimus, prevenciją, išaiškinimą ir specialių mokymo bei auklėjimo metodų taikymą šiems sutrikimams įveikti. Būtina atkreipti dėmesį, jog logopedija Vakarų Europos šalyse yra priskiriama ne tik pedagoginei kryptčiai, tačiau ir negydomosios medicinos sričiai.

Europos logopedų asociacija, kurios narė yra ir Lietuvos logopedų asociacija, logopedą apibūdina, kaip specialistą, atsakingą už komunikacijos ir jos sutrikimų prevenciją, įvertinimą,

pagalbą ir mokslinius tyrimus. Institucija nurodo ir pagrindines logopedo funkcijas: prevencija, įvertinimas ir diagnozavimas, intervencija, etiškas specialisto elgesys, moksliniai tyrimai ir kvalifikacijos kėlimas (Professional Profile of the Speech and Language Therapist, žiūrėta 2011-10-11).

Shapiro (1999), Ivoškuvienė, Makauskienė, Valančiūtė (2008) pažymi, kad logopedų studijų programose svarbu perteikti logopedijos mokslo žinias, suteikti būsimiems specialistams praktinės patirties ir ugdyti teigiamą požiūrį į specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius asmenis ir jų šeimos narius. Latvijoje rengiant logopedus svarbiausias tikslas – parengti studentus logopedo darbui, užtikrinant pakankamą kiekį žinių ir gebėjimų, kurie būtini nustatant, vertinant ir įveikiant įvairius kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimus skirtingo amžiaus asmenims (http://test.liepu.lv/faili/pasnovertejums_Logopedija_27062008.pdf, žiūrėta 2011-01-07, Trinite ir kt., 2008).

Ivoškuvienės, Garšvienės ir Ališauskienės 2004 metais parengtoje „*Savarankiškų logopedijos studijų*“ programoje logopedijos kursą sudaro 3 moduliai. Iš viso logopedijos moduliai apima 21 kreditą. 15 kreditų skiriama teorijai, laboratoriniams darbams, pratyboms, 6 kreditai – skiriami logopedo praktikai. Logopedijos studijų programoje išskiriami pagrindiniai studijų tikslai, žinios, gebėjimai, kompetencijos. Programoje taip pat nurodomi atskiri studijų dalykų skyriai, temos, žinių ir gebėjimų vertinimo sistema.

Pirmajame modulyje aptariami bendrieji logopedijos klausimai, supažindinama su kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimų klasifikacija ir terminija, aptariami vaikų bendravimo, kalbėjimo ir kalbos raidos dėsniumai ir sutrikimų identifikavimas, analizuojami kai kurie kalbėjimo ir kalbos sutrikimai bei jų įveikimo metodikos, ugdymo strategijos. Plėtojami mokėjimai ir įgūdžiai: išmokti atpažinti kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimus; išmokti nustatyti kalbos sutrikimo laipsnį ir pan. (Garšvienė, 2007).

Antrojo modulio turinį sudaro tokios sutrikimų grupės: dizartrijs, alalija, kalbos neišsivystymas, rašomosios kalbos ir sklandaus kalbėjimo sutrikimai. Plėtojami mokėjimai ir įgūdžiai: gebėti įvertinti vaiko ir suaugusiojo kalbėjimą dizartrijos atveju bei nustatyti dizartrijos laipsnį ir kalbos neišsivystymo laipsnį; gebėti sudaryti kalbos garsų mokymo nuoseklumą; gebėti sudaryti kalbos ugdymo programą ir t.t. (Ivoškuvienė ir kt., 2004).

Trečiajame modulyje nagrinėjamos afazijų ir disfazijų, afonijų ir disfonijų bei nežymiai, vidutiniškai ir žymiai sutrikusio intelekto, turinčių regos ir klausos sutrikimų kalbėjimo sunkumų grupės, aptiriamas autizmas, mutizmas ir alternatyvioji komunikacija. Šiame modulyje plėtojami mokėjimai ir įgūdžiai: mokėti nustatyti ir atpažinti įvairių afazijų pagrindinius požymius; mokėti identifikuoti balso sutrikimus; mokėti tirti sutrikusio intelekto vaikų kalbą bei bendravimą ir pan. (Garšvienė, 2008).

Belgijos „Lessius“ aukštojoje mokykloje ruošiant logopedus pagrindinis dėmesys skiriamas disleksijai, disgrafijai, diskalkulijai, mikčiojimui, kleteringui, balso sutrikimams, dvikalbystei, protinę negalią turinčių asmenų komunikacijos sutrikimams, autizmo spektro sutrikimams. Logopedijos programoje plėtojami gebėjimai: turėti pakankamai teorinių žinių kiekvieno sutrikimo atveju; sugebėti savarankiškai rinkti ir interpretuoti atitinkamus naujausių tyrimų duomenis; gebėti dirbti tarptautiniu lygmeniu; įgyti mokymosi įgūdžių, kurie leistų tobulėti profesinėje srityje šalies ir pasaulio mastu (Department of Speech Language Therapy and Audiology, žiūrėta 2010-10-23).

Švedijoje, Linčopingo universitete, logopedai rengiami ne kaip pedagogai, tačiau kaip medikai. Didžiausias dėmesys skiriamas balso, rijimo, skaitymo ir rašymo sutrikimams. Studijų metu būsimieji specialistai turi galimybę sužinoti, kokias pasekmes žmogaus asmenybei, gyvenimui, sveikatai turi balso sutrikimai. Akcentuojama anatomijos ir fiziologijos žinių svarba, norint įveikti žmogaus turimus balso ar kalbos funkcijų sutrikimus. Medicininės žinios yra siejamos su kalbotyros, fonetikos ir psichologijos žiniomis (Speech and Language Pathology, 240 credits, žiūrėta 2010-10-23).

Logopedijos modulių analizė leidžia teigti, kad akademinės žinias numato studijų programos turinys, studentų motyvacija, dėstymo kokybė bei kiti veiksniai. Tokie duomenys gauti atlikus logopedų apklausą ir išsiaiškinus jų nuomonę apie specialiosios pedagogikos studijų programos logopedijos modulių kokybę (Kaščikaitė, 2010).

Logopedijos moduliai orientuoti į vaikų ir suaugusiųjų kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimų įveikimą. Tačiau svarbu akcentuoti, kad didesnis dėmesys skiriamas ikimokyklinio ir mokyklinio amžiaus vaikų kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimams įveikti.

1.3. Specialiojo pedagogo ir logopedo praktikų organizavimas

Tobulinant studijų procesą iš esmės keičiasi požiūris į praktiką, jos turinį, formas. Praktika tampa integracine visų teorinių ir praktinių studijų ašimi ir padeda sistemingai plėtoti studentų praktines kompetencijas. Praktinės kompetencijos ugdomos nuosekliai, praktikos integruojamos į dalykus, ieškoma ryšių su teorija. Kiekvienoje studijų programoje praktikai būtina skirti ne mažiau kaip 15 ECTS kreditų (2007-2013 metų Šiaulių universiteto tarptautinė strategija).

Pedagogų rengimo reglamentas (2010) pabrėžia, jog pedagoginės praktikos paskirtis – padėti būsimajam pedagogui įgyti praktiniam pedagoginiam darbui reikalingų profesinių kompetencijų bei patirties, remiantis sudarytomis galimybėmis nustatytą laikotarpį dirbti praktinį pedagogo darbą ar vykdyti atskiras pedagogo profesinės veiklos funkcijas vadovaujant mentoriui ir

praktikos vadovui. Pedagoginei praktikai keliami tikslai ir uždaviniai, praktikos metu atliekamos konkrečios užduotys derinamos dalyvaujant praktikantui, mentoriui ir praktikos vadovui.

Pedagogų rengimo koncepcijoje (2004) rašoma, kad pedagoginė praktika turėtų būti grindžiama tiesioginiu studentų dalyvavimu profesinėje pedagoginėje veikloje. Pateikiama ir schema: stebėtojas – pedagogo asistentas – dirbantis vadovaujant patyrusiam pedagogui – savarankiškai dirbantis. Šios pedagoginės praktikos schemos paskirtis – padėti būsimajam pedagogui įgyti praktiniam darbui reikalingos patirties, gebėjimų ir įgūdžių.

Nepriklausomai nuo pedagogų rengimo būdo studijos turi užtikrinti, kad absolventas būtų sukaupęs pakankamai dalykinių žinių ir gebėjimų, išsiugdęs tinkamas vertybines nuostatas, išmanytų pedagoginius reiškinius ir edukacinę veiklą, gebėtų įgytas žinias ir gebėjimus taikyti profesinėje veikloje ir įgytų kitų kompetencijų (Pedagogų rengimo reglamentas, 2010).

2007-2013 metų tarptautinėje Šiaulių universiteto strategijoje nurodoma, kad praktikos atlikimo vietas studentams dažniausiai siūlo praktikai vadovaujančios katedros, fakulteto praktikos koordinatorius arba pasirenka patys studentai. Praktika vertinama taikant kaupiamojo vertinimo sistemą, kadangi į vertinimo procesą įtraukiami institucijų, kuriose studentai atlieka praktiką, vadovai, specialistai, patys studentai refleksijos būdu įvertina savo kompetencijas. Praktikos užduočių kokybė, studentų veikla, indėlis viešai aptariami dalyvaujant studentams, praktikos vadovams, dėstytojams.

Specialiosios pedagogikos (specializacija: logopedija) studijų programos studentai atlieka 4 pedagogines praktikas įvairiose ugdymo įstaigose. Atliekant praktikas studentai remiasi išsamiomis kiekvienos iš jų instrukcijomis, kuriose nurodomi pagrindiniai tikslai, uždaviniai, privalomi atsiskaitymo būdai, terminai ir vertinimo sistema. Pagal Pedagogų rengimo reglamentą (2010), pedagoginės praktikos metu atliekamos konkrečios užduotys turi būti derinamos dalyvaujant praktikantui, mentoriui ir praktikos vadovui. Praktikos užduočių atlikimo kokybė, atskirų praktikantų veikla ir indėlis aptariami individualiai praktikos vadovo, mentorius ir studento pedagoginės praktikos eigoje, o praktikai besibaigiant surengiamas aptarimas dalyvaujant mokyklos administracijai, pedagogams, kitų panašias praktikos užduotis atlikusių praktikantų grupių nariams, mentoriams ir praktikos vadovams.

Stebimosios pedagogo praktikos metu studentai turi pažinti ikimokyklinio ir mokyklinio amžiaus vaikus, turinčius klausos, regos, kalbos, judesio ar intelekto sutrikimų; susipažinti su logopedo, specialiojo pedagogo veikla ikimokyklinėje grupėje, klasėje; suvokti specialiojo ugdymo esmę, pedagogų funkcijas, ugdomosios veiklos modelius; ugdyti savirefleksijos, kritinio ir kūrybinio mąstymo gebėjimus ir kt. (Stebimosios pedagogo praktikos instrukcija, žiūrėta 2010-10-06).

Atliekant tris specialiojo pedagogo praktikas svarbu susipažinti su specialiosios pedagoginės pagalbos sistema ir specifika bendrojo lavinimo ir specialiojoje mokykloje; įgyti pirmuosius darbo su specialiuųjų ugdymosi poreikių turinčiais vaikais bendrojo lavinimo ir specialiojoje mokykloje gebėjimus; planuoti, analizuoti ir vesti specialiąsias pamokas, atlikti mokinių specialiuųjų poreikių vertinimą, konsultuoti pedagogus, mokinius ir jų tėvus (globėjus) specialiuųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių mokymo(si) klausimais; įgusti reflektiviai vertinti savo pedagoginę veiklą (Vaitkevičienė, 2009a, Vaitkevičienė, 2009b, Vaitkevičienė, 2009c).

Studijuojant specialiąją pedagogiką (specializacija: logopedija) būtina atlikti ne tik specialiojo pedagogo bet ir logopedo praktiką. Išklausius tris logopedijos modulius organizuojama logopedo praktika, kurios metu studentai privalo įgyti praktinio darbo įgūdžių įtvirtinti kalbos ir komunikacijos sutrikimų turinčiųjų tyrimo, įvertinimo, išvadų formulavimo įgūdžius; susipažinti su logopedo darbo organizavimu įvairaus profilio ugdymo, gydymo bei globos įstaigose; mokytis sudarinėti kalbos ir komunikacijos sutrikimų įveikimo individualias programas; planuoti kasdienes pratybas; įtvirtinti stebimų pratybų analizės bei vestų pratybų refleksijos įgūdžius (Logopedo praktikos instrukcija, žiūrėta 2010-10-06).

Apžvelgiant ne tik Lietuvos, bet ir Latvijos logopedų rengimą, reikia paminėti, kad Liepojos pedagoginiame universitete būsimieji logopedai atlieka 7 praktikas pradedant 1 kurso pavasario semestru. Būsimieji specialistai turi galimybę susipažinti su būsimo darbo specifika įvairiose ugdymo ir gydymo įstaigose, kadangi praktikos atliekamos specializuotose ar bendrojo tipo ikimokyklinėse įstaigose, specialiuųjų ar bendrojo lavinimo mokyklų logopediniuose kabinetuose, skirtingo tipo institucijose su asmenimis, turinčiais kompleksinių sutrikimų, sveikatos priežiūros įstaigose. Galutinė praktika atliekama pasirenkant bet kokio tipo įstaigą. Praktikų apimtis nuo 2 iki 4 kreditų, o galutinė praktika apima 8 kreditus (Trinite ir kt., 2008).

2004 metais parengtoje Pedagogų rengimo koncepcijoje kalbama apie būtinybę prie pedagoginių praktikų pridėti ir stažuotes, kurios *praktiškiau* parengtų studentus pedagoginiam darbui. Koncepcijoje nurodoma, kad pedagoginė stažuotė – alternatyvus pedagogų rengimo dėmuo, sudarantis sąlygas stažuotojui įgyti praktiniam pedagogo darbui reikalingų įgūdžių ir patirties. Stažuotojas rašo baigiamąjį darbą, kuriame analizuoja savo veiklą mokykloje. Šis darbas viešai pristatomas mokyklos pedagogams ir pateikiamas kvalifikacinio egzamino komisijai. Mokyklos vadovybė, remdamasi stažuotojo vadovo pateiktu stažuotojo darbo vertinimu bei paties stažuotojo baigiamajame darbe atlikta savo veiklos mokykloje analize, įvertina stažuotę.

Apie stažuočių svarbą pasisako ir Saulėnienė (2006). Anot autorės, būtina Lietuvoje įvesti lygiagretųjį (pedagogų rengimo būdas, pagal kurį tiek dalykinis, tiek profesinis pedagogo rengimas

vyksta tuo pačiu metu) pedagogų rengimo modelį, tuomet atsirastų stažuotės ir teorijos bei praktikos ryšys būtų labiau integruotas paruošiamajam darbui pedagogikos srityje.

Alifanovienė, Ališauskienė, Ambrukaitis, Kepalaitė (2007) atlikę tyrimą nustatė, kad norint tobulinti praktikų efektyvumą ir naudą, būtina atsižvelgti ir į studentų nuomonę. Jie siūlytų daugiau dėmesio skirti praktikų organizaciniams klausimams ir patikslinti atskirų praktikų laiką.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad rengiant logopedus nemažai valandų skiriama praktiniam pažintiniam darbui su vaikais, turinčiais specialiųjų poreikių, tačiau yra manančiųjų, kad rengiant pedagogus reikėtų įvesti dar vieną etapą – pedagoginę stažuotę.

1.4. Specialiųjų pedagogų ir logopedų kompetencijos

Vykstant Europos aukštojo mokslo pertvarkai ir didėjant rinkos reikalavimams, vyksta studijų programų pertvarka, keičiasi jų rengimo akcentai ir logika, keičiasi požiūris į svarbiausią studijų programos kategoriją - studijų/ugdymo tikslą. Ilgą laiką į dalyką orientuotas turinys, vyraujantis daugelyje universitetinių studijų programų, buvo laikomas vertybe ir tikslu. Šiandien tampa aktualios kompetencijomis grįstos studijų programos, kurios orientuojasi į visuomenės, rinkos ar individo poreikius (Teresevičienė ir kt., 2010).

Tarptautinių žodžių žodyne (1999) kompetencijos sąvoka aiškinama, kaip tam tikra asmenybės savybė, sugebėjimas, funkcinis gebėjimas adekvačiai atlikti tam tikrą veiklą, turėti jai pakankamai žinių, įgūdžių, energijos; žmogaus kompetencijos svarba tuo didesnė, kuo reikšmingesnis jo socialinis vaidmuo.

Adamonienei ir kt. (2001), kompetencijos sąvoka reiškia atskiro pedagogo savitą raišką veikloje, pagrįstą jo profesiniais, pedagoginiais ir asmeniniais gebėjimais. Jovaiša (1999), priskiria šiai sąvokai gebėjimo gerai atlikti veiklą pagal kvalifikaciją, žinias, įgūdžius reikšmę. Panašios nuomonės laikosi ir užsienio mokslininkai.

Pasak Jucevičienės bei Lepaitės (2000), žinios, mokėjimai, įgūdžiai sudaro sąlygas kvalifikacijos suteikimui, taip pat įvertinus asmens turimus gabumus, kurie veikia gebėjimų formavimąsi, svarbą bei žmogaus vertybes ir asmenines savybes, sukuriama kompetencijos šerdis ir visuminis (holistinis) pobūdis. Jų manymu, kompetencija - tai žmogaus kvalifikacijos raiška arba gebėjimas veikti, lemiamas individo žinių, mokėjimų, įgūdžių, požiūrių, asmenybės savybių bei vertybių.

Naujausiame Lietuvos Respublikos Švietimo įstatyme (2011) neapibrėžiama sąvoka, kas tai yra pedagogas. Įsiliejant į Europos aukštojo mokslo erdvę tampa sunku apibrėžti, ką turėtų apimti ši sąvoka. Ji pateikiama 2007 metų Lietuvos Respublikos Švietimo įstatyme: pedagogas – tai asmenybė, kuri nuolat mokosi, tobulėja, plečia savo žinias, geba savikritiškai pažvelgti į save bei

perimti Europos ir pasaulinio humanistinės kultūros tradicijas ir vertybes, todėl pedagoginis darbas reikalauja iš pedagogų specialių bruožų: komunikabilumo, empatiškumo, geros adaptacijos ir pan. Tų bruožų turėjimas ar neturėjimas lemia ne tik pedagoginę bet ir asmenybės kompetenciją, motyvaciją darbui (Milkintaitė, 2004).

Reikalavimai pedagogo kompetencijai keičiasi formuojantis naujam požiūriui į mokymo ir mokymosi prigimtį, santykį bei galimybes, taip pat ir kintant nacionaliniams švietimo tikslams, nes perėjimas į žinių amžių, kuriame mokymasis visą gyvenimą tampa būtinybe, vadovavimasis nauja mokymo paradigma ir švietimui taikomos europinės nuostatos, sąlygoja kompetencijų plėtojimo aktualumą, todėl jos tampa vis svarbesnės pedagogui, kaip efektyvaus mokymo(si) proceso organizatoriui (Čiužas, Adamkevičienė, 2007, Sabaliauskas, Bukantaitė, 2004, p.93, Prahos komunikatas, 2001).

Teresevičienė ir kt. (2010) pabrėžė, kad vienijant aukštojo mokslo erdvę bendro susitarimo pagrindu buvo suformuluotos 30 bendrųjų kompetencijų (žr. 3 priedą), į kurias, kaip siekiamus pirmos studijų pakopos (bakalauro) aukštojoje mokykloje rezultatus, turi orientuotis visos aukštosios mokyklos. Kompetencijos buvo suklasifikuotos į tokias grupes:

- *Instrumentinės kompetencijos* – tai kognityviniai, metodologiniai, technologiniai ir lingvistiniai gebėjimai;
- *Interpersonalinės kompetencijos* – tai individualūs gebėjimai arba socialiniai (interakcijos ir bendradarbiavimo) įgūdžiai;
- *Sisteminės kompetencijos* - visuminiai gebėjimai ir įgūdžiai pažinti visą sistemą (derinant supratimą, jautrumą/jausmingumą ir žinojimą). Šios kompetencijos formuojasi anksčiau įgytų instrumentinių ir interpersonalinių kompetencijų pagrindu.

Pedagogo kompetencijos pagrindą sudaro šie glaudžiai susiję dėmenys: bendroji kultūrinė kompetencija; dalykinė kompetencija; pedagogo profesinė kompetencija. Į pedagoginės kompetencijos sąvoką sutalpinti mokėjimai, gebėjimai, įgūdžiai, žinios savaimė nusako svarbiausius šiuolaikinio švietimo uždavinius – rengti būsimus specialistus tikslingai pritaikyti įgytus gebėjimus, žinias bei patirtį profesinėje veikloje ir nuolat mokytis (Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai, 2003, p. 8, Pedagogų rengimo koncepcija, 2004).

1992 metais sudarytoje Lietuvos Švietimo koncepcijoje akcentuojama, kad būsimieji pedagogai turi būti kūrybingos asmenybės – žmogaus ugdytojai, o ne vien tik dalykinių žinių perteikėjai. Jie turi gebėti ugdytinio ir pedagogo sąveiką grįsti dialogu, tolerancija, pagarba, teisingumu, reiklumu, kūrybiškumu. Lietuvos švietimo įstaigų pobūdį, ugdymo tikslų ir uždavinių įgyvendinimo būdus lemia pedagogai, jų vertybinės nuostatos ir profesinė kompetencija. Būtina siekti, kad visų lygių ir pakopų švietimo įstaigų pedagogai būtų brandžios kultūros, dorovės,

pilietinės sąmonės, inteligencijos, pedagoginės, dalykinės ir mokslinės kompetencijos kupinos asmenybės, todėl, pasak Butkienės ir kt. (1996), pedagogas privalo visą gyvenimą mokytis, atnaujinti ir dalykinės, ir bendrąsias žinias. Toks pedagogas sąmoningai žiūri į savo asmenybės profesinį tobulėjimą, priima brandžius profesinius sprendimus, entuziastingai bendrauja su mokiniais, padeda mokiniams save realizuoti.

Kadangi rengiant pedagogus itin aktualu atkreipti dėmesį į būtinų jų profesiniam darbui kompetencijų, žinių, gebėjimų formavimą(si) studijų laikotarpiu, todėl „*Savarankiškų logopedijos studijų programoje*“ ties kiekvienu iš trijų logopedijos modulių yra išskiriami svarbiausi tikslai, uždaviniai ir įgyjamos žinios, plėtojami mokėjimai ir įgūdžiai. Baigę studijas, logopedas turėtų išmanyti ne tik mokslinio darbo organizavimo pagrindus; įgyti tyrėjo, reflektuojančio pokyčius, kompetencijų; gebėti konceptualiai reikšti idėjas, naudoti įvairias komunikacijos priemones ir formas; pasižymėti aukšta metamokymosi (mokymosi mokytis) kompetencija; išmanyti vaikų, turinčių įvairių raidos ypatumų, tipinius ir individualius bruožus; gebėti atlikti ugdytinių specialiųjų ugdymo(si) poreikių tęstinį įvertinimą; gebėti teikti profesionalias konsultacijas pedagogams ir tėvams specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčių vaikų poreikių įvertinimo ir ugdymo klausimais, bet ir gebėti atpažinti kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimus; nustatyti kalbos sutrikimo laipsnį, mokėti parengti logopedinių pratybų išplėstinius planus, vadovauti pratyboms, gebėti analizuoti bei reflektuoti savo veiklą ir pan. (Ivoškuvienė ir kt., 2004, Pagrindinių studijų programa: specialioji pedagogika, 2008, 2009).

Ivoškuvienė, Makauskienė, Valančiūtė (2008) teigia, kad be studijų aprašuose pateiktų gebėjimų, logopedai sėkmingai dirbdami geba parinkti tinkamas ugdymo strategijas ir metodus, teikti individualią paramą savo klientams, skatinti ugdymosi proceso dalyvių motyvaciją logopedinės pagalbos teikimo metu.

Europos logopedų asociacija pabrėžia, kad logopedai turi būti praktikai ir tyrėjai. Prieš pradėdami teikti pagalbą, jie turi apsvarstyti teorinius modelius, įvertinti asmens komunikacinius gebėjimus ir sutrikimus, turimos informacijos pagrindu parengti tinkamą darbo programą. Logopedai turi reguliariai įvertinti savo darbo rezultatus ir remiantis gautais duomenimis keisti sudarytą darbo planą. Ypatinę dėmesį specialistai privalo teikti bendravimo kokybei ir kt. (Professional Profile of the Speech and Language Therapist, žiūrėta 2011-10-11).

Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakyme „Dėl Lietuvos medicinos normos 136:2005 „Logopedas. Teisės, pareigos, kompetencija ir atsakomybė“ patvirtinimo“ (2005) (žr. 4 priedą) kompetencijų skiltyje nurodoma, ką logopedas turi žinoti, išmanyti, mokėti, gebėti dirbdamas sveikatos priežiūros įstaigose. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymuose „Dėl savivaldybės pedagoginės psichologinės tarnybos logopedo pavyzdinio

pareigybės aprašymo“ (2004) ir „Dėl savivaldybės pedagoginės psichologinės tarnybos specialiojo pedagogo pavyzdinio pareigybės aprašymo“ (2004) bei „Dėl logopedų, dirbančių mokyklose, bendrųjų pareiginių nuostatų patvirtinimo“ (2006) ir „Dėl mokyklos specialiojo pedagogo bendrųjų pareiginių nuostatų“ (2005) nurodoma, kokie specialieji reikalavimai, funkcijos bei atsakomybė priskiriami pedagoginės psichologinės tarnybos logopedui ir specialiajam pedagogui (žr. 5, 6 priedus) bei bendrieji pareiginiai nuostatai logopedų ir specialiųjų pedagogų, dirbančių mokyklose (žr. 7, 8 priedus).

Ikimokyklinėse ugdymo įstaigose specialieji pedagogai ir logopedai dirba remdamiesi individualiais pareigybių aprašais, kurie parengti pagal mokyklose dirbančių specialiųjų pedagogų bei logopedų pavyzdinius pareigybių aprašus. Daugelyje ikimokyklinėse įstaigose parengtuose logopedų pareigybės aprašuose nurodomos bendrosios nuostatos, pareigos, teisės ir atsakomybė. Pvz., Utenos vaikų socialinės paramos ir ugdymo centro direktoriaus (2009) parengtame logopedo pareigybės aprašyme nurodoma, jog logopedas rūpinasi mokinių kalbos vystymosi raida, kalbos, kalbėjimo bei komunikacijos sutrikimų korekcija; visapusiškai tiria mokinio kalbą (tartį, žodyną, gramatinę sandarą, rišlią kalbą); nustato kalbos sutrikimo priežastis ir pobūdį; planuoja veiklą kalbos sutrikimams įveikti; rengia individualias ir grupines konsultacijas kalbos sutrikimų įveikimo klausimais; konsultuoja tėvus (globėjus), pedagogus ir pan.

Taigi specialiosios pedagogikos (specializacija: logopedija) studijas baigę asmenys turi būti plačių pažiūrų, įvairiapusių gebėjimų ir kompetencijų, gebantys ne tik taikyti turimas žinias bei jas tobulinti, siekiantys profesinių kompetencijų plėtojimo, nuolat naujovėmis besidomintys specialistai.

1.5. Profesijos pasirinkimo veiksniai

Literatūroje dažnai gilinamasi į veiksnius, kurias remiantis studentai renkasi pedagogines studijas. Atkreipiamas dėmesys, jog profesijos rinkimasis, tai ne vienkartinis veiksmas, o ilgalaikis procesas. Asmenis tam tikrai veiklai traukia jų prigimtis, socialinės aplinkos reikalavimai ar subjektyvūs gyvenimo tikslai. Pirmuoju atveju asmenį tam tikrai veiklai skatina įgimti gabumai ir motyvai, antruoju – supratimas visuomeniškai svarbios pareigos, kuriai atlikti ir skiriama veikla, trečiuoju atveju – nuoseklus idealų, profesinių tikslų siekimas (Jovaiša, 1999).

Butkienė, Kepalaitė (1996) teigia, kad pedagogo profesiją renkasi žmonės, kurie mėgsta dalytis žiniomis su vaikais, ugdyti asmenybę, kuriems malonu matyti, kaip vaikai vis daugiau sužino, taip pat patiems patinka mokytis. Pedagogo profesija patraukli ir dėl trumpos darbo dienos, ilgų atostogų, nėra sunku pasirengti pedagogo profesijai ir pan.

Pirmuoju ir vienu svarbiausiu veiksniu Jovaiša (1999) ir Kavaliauskienė (2007) bei dauguma kitų autorių nurodo pedagoginį pašaukimą. Pašaukimu dažniausiai vadinamas stiprus

asmenis polinkis į tam tikrą veiklą. Ją atlikdamas žmogus patiria pasitenkinimą, lengviau įveikia sunkumus, pasiekia geriausių rezultatų. Tai nėra vien tik gebėjimas, tai ir asmenybės nuostata, svajonė, polėkis, leidžiantis sutelkti asmens fizines ir intelektines galias tam tikrai veiklai. Pašaukimas sudaro ilgalaikės produktyvios veiklos pamatą, padeda įveikti sunkumus ir nesėkmes, skatina tobulėti, suteikia prasmę darbui, teikia pasitenkinimą, vidinį atlygį. Pagrindiniu pašaukimo komponentu laikomas teigiamas asmenybės santykis su pasirinkta profesija. Pedagogui pašaukimas teikia asmeninės laimės bei darbo gyvenimą visuomeniškai prasmingą.

Anot Kavaliauskienės (2007), Adamonienės ir jos kolegų (2001), pašaukimas yra tik subjektyvus profesijos pasirinkimo motyvas. Jis parodo asmens kryptingumą (interesus, nuostatas, vertybines orientacijas ir kt.) į tam tikrą darbo sritį, kurioje norėtų pasiekti aukščiausių profesinių rezultatų bei realizuoti save. Pašaukimo motyvaciniai veiksniai esti įvairūs: sveikata, gabumai, patirtis, profesijos prestižas, atsitiktiniai, išoriniai paskatinimai. Asmens turimi gabumai nulemia polinkį tam tikrai veiklai. Ilgainiui tas polinkis tampa stipriu emociniu išgyvenimu, kuris perauga į pašaukimą. Bendras, nuolat tobulėjančio savęs, savo emocijų pažinimas leidžia asmeniui save suvokti profesijos pasirinkimo ir įgyvendinimo procese. Susikurtas savivaizdis atiduoda pirmenybę toms profesijoms, kurios atitinka besirenkančiojo nuomonę apie save patį.

Adamonienė ir kt. (2001) vietoje pašaukimo vartoja sąvoką profesinis apsisprendimas. Pasak autorių, tai svarbus bendro asmenybės apsisprendimo aspektas, siejamas su sąmoningu noru rasti savo vietą gyvenime bei darbo pasaulyje, suprasti save, rasti profesinį gyvenimo kelią. Profesinės veiklos pasirinkimas suteikia jaunam žmogui galimybę sumažinti ateities netikrumo ir neapibrėžtumo jausmą.

Tuo tarpu Parsons (cit. Augienė, 2009) teigia, kad profesijos pasirinkimą lemia trys veiksniai:

- Geras savęs pažinimas (savo gabumų, interesų, galimybių, ribotumų pažinimas). Švietimo mainų paramos fondas (2009) nurodo, jog tai pirmas žingsnis siekiant atskleisti savo vidinius rezervus, nukreipti save teisinga profesijos linkme ir galimybė atsiduoti mėgstamam darbui. Žinojimas, ką turi savyje, padeda suvokti „realųjį Aš“ ir ėjimą link „idealusis Aš“. Svarbu suvokti savo silpnąsias ir stipriąsias puses, atrasti ir sugebėti jas panaudoti.
- Geras pasirenkamos profesijos ypatumų išmanymas (būtina išmanyti pasirenkamos specialybės pranašumus bei trūkumus, ateities perspektyvas). Šių ypatumų pažinimas leidžia pasirinkti tinkamą profesiją ne tik pirmiems penkiems darbo metams, bet ir numatyti tobulėjimo galimybes, efektyvią savo potencinių galimybių realizaciją dirbant pagal pasirinktą specialybę.

- Gebėjimas tinkamai suderinti šias dvi veiksmų grupes ir suvokti jų tarpusavio atitikimą, sąveiką.

Patton, McMahon (1999) nurodo keturis kintamuosius, kuriais remdamiesi asmenys renkasi profesiją: realybės veiksniai (darbo rinka, šalies ekonominė padėtis, aplinkos spaudimas); išsilavinimo veiksniai (mokymo procesas suvokiamas kaip turintis ypatingą reikšmę karjeros galimybėms); emociniai veiksniai (sąveika tarp individo, jo aplinkos ir pasitenkinimo, kuri suteikia darbas); vertybiniai veiksniai (asmeninių vertybių bei poreikių patenkinimas plėtojant pasirinktą profesiją).

Kavaliauskienė (2007) teigia, kad jaunas žmogus rinkdamasis profesiją nori išreikšti ne tik savąjį „Aš“, bet ir turėti galimybę pasiekti tokius tikslus:

- Kurti ir būti originaliam;
- Naudotis asmeninėmis savybėmis;
- Nuolatos tobulėti ir plėsti akiratį;
- Būti naudingam visuomenei ir daug uždirbti;
- Būti vertinamam draugų bei pažįstamų;
- Pasiiekti svarbią padėtį ir prestižą visuomenėje;
- Susikurti stabilią ir ramią ateitį.

Norėdamas išreikšti savąjį „Aš“ bei pasiekti užsibrėžtų tikslų, žmogus turi būti motyvuotas. Adamonienė ir kt. (2001) pateikia tokią motyvacijos apibrėžtį. Motyvacija – tai, kas skatina kiekvieną žmogų veikti pasirenkant atitinkamą kryptį, tai psichologinio elgesio priežastis tam, jog būtų pasiekti užsibrėžti tikslai. Motyvacijos procesai visuomet orientuoti į asmeninius tikslus. Jie mobilizuoja, nukreipia ir palaiko asmenybės vidines pastangas siekti geidžiamų rezultatų arba išvengti nepageidaujamų pasekmių. Rinkdamasis profesiją jaunas žmogus turi būti iš anksto susiformavęs veiklos tikslą, kurio, motyvacijos pagalba, aktyviai siekdamas gebės įsitvirtinti darbo rinkoje pagal pasirinktą specialybę. Kavaliauskienė (2001) teigia, kad tikėjimas stiprina motyvaciją, kuri asmeniui suteikia tam tikrų papildomų bruožų. Tikėjimas turint gebėjimų ir galimybių aktyvina motyvaciją. Ji pati savaime sukuria reikiamas aplinkybes įgyti gebėjimų, kurių asmeniui trūksta.

Jovaiša (1999), atkreipia dėmesį, kad renkantis profesiją patirtis taip pat patenka į veiksmų sąrašą, kurie lemia profesijos pasirinkimą. Įgytos žinios, mokėjimai, įgūdžiai teoriniame bei praktiniame darbe skatina asmenis gilinti, plėsti savo pažinimo ratą, kad žmogus neprarastų kompetencijos dirbti darbą pagal pasirinktą specialybę. Žinios, įgūdžiai bei mokėjimai nuolat reikalauja juos atnaujinti. Nauja įgyta teorinė ir praktinė patirtis padeda plačiau pažinti socialinę tikrovę bei patį save, perteikti naujausias žinias aplinkiniams.

Šeima gali daryti tiek teigiamą, tiek neigiamą įtaką jaunam žmogui renkantis profesiją. Šeimos nariai neretai tiesiogiai ar ne prisideda prie žmogaus sprendimo renkantis savo gyvenimo kelią. Augienė (2009) pabrėžia, kad šeimoje yra supažindinama su skirtingais vaidmenų modeliais, kurie padeda sukaupti tam tikrą patirtį. Sukaupta patirtis atveria ateities perspektyvas bei pasirinkimo galimybes, diegia vertybių sistemą, teikia paramą ir paskatinimą, išryškina šeimos tradicijas ir lūkesčius.

Tėvai neretai siekia per vaikus įgyvendinti savo jaunystės svajones, todėl kryptingai juos „ruošia“ tam tikrai profesijai iš anksto. Tokiu būdu jaunas žmogus turi menkesnes galimybes savarankiškai pasirinkti profesiją, kadangi nuo mažens jam diegiamos tėvų parinktos profesijos žinios. Nuo vaikystės asmuo formuoja savo elgesio pobūdį, kurį perima mėgdžiodamas suaugusiuosius, jų santykius. Užaugęs jis turi mažesnes profesijos pasirinkimo perspektyvas ir ribotą savęs bei savo galimybių įsivaizdavimą, kadangi mano esąs tinkamas tik tai profesijai, kuriai tėvai ruošė nuo jaunystės.

Laužackas (2005) teigia, kad darbo rinkos pokyčiai ir poreikiai taip pat turi didelę reikšmę profesijos pasirinkimui. Darbo rinka reiškia darbo jėgos pardavimo ir pirkimo santykių visumą. Jos pokyčiai lemia pasirinktos profesijos paklausą ir pasiūlą, darbo užmokestį. Šios priežastys parodo profesijos patrauklumą ir ateities perspektyvas jauniems asmenims renkantis būsimą specialybę.

Vienu iš profesijos pasirinkimo veiksnių derėtų paminėti ir geografinę padėtį. Augienė (2009) teigia, jog gamtos procesai ir geografinė padėtis lemia ne tik profesijos pasirinkimą, bet ir galimas ateities perspektyvas pasirinkus vieną ar kitą profesiją. Radikalūs gamtos reiškinių pakitimai gali turėti įtakos gyventojų migracijai, gali lemti permainas žmonių darbinėje veikloje. Naujų gamtinių išteklių atradimas gali lemti miestų augimą, naujų perspektyvių veiklos kryptių atsiradimą, darbo vietų padaugėjimą ir pan.

Profesinės veiklos galimybes tyrinėjanti Augienė (2009) pažymi dar vieną svarbų profesijos pasirinkimui aspektą. Darbo aplinka, pasak autorės, pasižymi tam tikrais teigiamais ir neigiamais asmens profesinę veiklą pastiprinančiais elementais. Tokių pastiprinimų pavyzdžiu galėtų būti galimybė tobulėti, bendravimas su žmonėmis, aktyvumas, galimybė padėti kitiems, saviraiškos galimybė, veiklos įvairovė, socialinis statusas ir kt. Asmuo, tenkindamas savo profesinius poreikius, kelia reikalavimus ir darbo aplinkai, atsižvelgdamas ir į sveikatą, fizinius poreikius, fizinę darbo aplinką.

Pociūtė (1997), mini dar du profesijos rinkimosi veiksnius: aplinkos sąlygos ir įvykiai. Tai kultūrinės, politinės, ekonominės sąlygos. Šie veiksniai nėra asmenybės kontroliuojami ir jų padariniai gali būti asmens planuojami arba neplanuojami. Turima mokymosi patirtis taip pat lemia sprendimą renkantis profesiją. Buvusi individuali mokymosi patirtis sąlygoja profesinių įgūdžių

vystymą, pasiskirstymą į tam tikrus darbus. Kiekviena individualybė turi unikalią asmeninę mokymosi istoriją, kuri turi reikšmės profesijai pasirinkti.

Vadinasi renkantis profesiją, būtina įsigilinti į daugybę veiksnių, kurie padeda nuspręsti, kiek žmogus yra tinkamas pasirinktai profesijai. Asmens polinkį profesijai lemia įvairūs kintamieji, kurie tarpusavyje glaudžiai sąveikauja. Šiandienai jauno žmogaus noro dirbti atitinkamą darbą jau nebeužtenka. Reikia kritiškai pažvelgti į save ir atsakyti į klausimus: ar būsima profesija leis realizuoti save, ar leis pasiekti aukštų rezultatų profesinėje srityje bei asmeniniame gyvenime; ar suteiks galimybę tobulėti.

1.6. Pedagogikos programų tobulinimo aspektų aptarimas

Lietuvai įsitraukiant į bendrą Europos aukštojo mokslo erdvę būtina priartėti prie vieningo pedagogų rengimo modelio. Lietuvos aukštosiose mokyklose pedagogų rengimą aktualu organizuoti taip, kad pedagogas taptų mokymosi organizatoriumi, galimybių kūrėjas, patarėjas, partneris, talkininkas, tarpininkas tarp ugdytinių ir naujausių technologinių informacijos šaltinių.

Pedagogų rengimo koncepcijoje (2004) pažymėta, kad viena pagrindinių pedagogų rengimo problemų yra nepakankamas pedagoginių studijų svarbos vertinimas šalyje, todėl itin lėtai vyksta pokyčiai švietimo sistemos grandyje. Taip pat pedagogai rengiami akademiškai t.y. orientuojantis į „grynąjį mokslą“, o ne artimą ryšį tarp mokslo ir individualių asmens gebėjimų plėtojimo.

Valstybinės pedagogų rengimo ir kvalifikacijos tobulinimo pertvarkos programos patvirtinime (2006), Valstybinėje pedagogų rengimo ir kvalifikacijos tobulinimo pertvarkos programoje (2006) kaip ir Pedagogų rengimo koncepcijoje (2004), pabrėžiamas aukštųjų mokyklų dėstytojų atotrūkis nuo mokyklos gyvenimo, kadangi aukštus mokslinius laipsnius turintys dėstytojai daugiau dėmesio skiria studijų kokybės tiriamajam darbui, nesiedami pedagoginių studijų turinio su šandienos mokyklai aktuali mokymo turiniu. Išryškėjo prastas pedagogų rengimo sistemos pritaikymas mokymuisi visą gyvenimą. Kintant mokymosi kultūrai, kuriantis naujoms mokymosi aplinkoms, mokymasis visą gyvenimą tampa pagrindiniu atsinaujinančio švietimo keliu.

Kaip problemiškos pedagogų rengimo sritys nurodoma ir netinkama pedagoginės praktikos mokykloje trukmė ir pobūdis, pabrėžiama, jog neveikia pedagoginės stažuotės institucija. Todėl Pedagogų rengimo koncepcija (2004), akcentuoja būtinumą padidinti pedagoginės praktikos mokyklose trukmę, įvesti pedagogines stažuotes mokyklose, kaip papildomą pedagoginės praktikos dalį. 2007-2013 metų Šiaulių universiteto tarptautinėje strategijoje numatoma toliau tobulinti praktikų organizavimą ir jų vertinimą, mokyti studentus gilesnės savianalizės ir efektyvesnio kritinio mąstymo įgūdžių, didesnę dėmesį skirti studentų praktinės patirties refleksijai.

Aukštosiose mokyklose nepakankamas akademinių studijų ir praktinio rengimo suderinamumas. Studijų turinys nėra orientuotas į naujų gebėjimų ir kompetencijos – kritinio

mąstymo, problemų sprendimo, informacinio raštingumo – puoselėjimą. Nėra pakankamai orientuojamasi į tai, kas privaloma dabartiniam pedagogui, ugdančiam ne tik Lietuvos, bet ir Europos bei pasaulio jaunuomenę. (Jucevičienė, Bankauskienė, Janiūnaitė, Lepaitė, Simonaitienė, 2007).

Kavaliauskienė (2001) pabrėžė, kad rengiant pedagogus būtina dėmesio skirti jų asmenybės, veiklos motyvacijos ugdymui, siekti, kad jie būtų ne tik savo dalyko dėstytojai, bet ir jaunosios kartos ugdytojai. Taip pat reikėtų supažindinti būsimuosius pedagogus su dirbančių tos pačios srities pedagogų gerąja patirtimi. Ji ypač reikšminga, kaip informacija, lemianti studentų profesinės savimonės formavimąsi.

Siekiant kelti pedagogų rengimo kokybę reguliariai atliekamas pedagogų rengimo veiksmingumo auditas, pedagoginių studijų programų vertinimas ir akreditavimas.

Pagrindiniai studijų programų vertinimo elementai yra studijų programų savianalizė, Lietuvos ir užsienio vertintojų apsilankymas pedagogus rengiančioje aukštojoje mokykloje, vertinimo išvadų suformulavimas, jų patvirtinimas ir paskelbimas visuomenei. Remiantis vertinimo išvadomis studijų programos yra tobulinamos, atitinkančios reikalavimus – akredituojamos (Pedagogų rengimo koncepcija, 2004).

2010 metais Šiaulių universitete vyko specialiosios pedagogikos studijų programos auditas. Tarptautinė ekspertų komisija pateikė keletą pasiūlymų studijų programos bei jos specializacijų tobulinimui. Komisijos nariai pabrėžė, kad specialiosios pedagogikos (specializacija: logopedija) studijų programos tikslai atitinka studijų turinį ir yra aktualūs šiandienos švietimo sistemos grandyje ruošiant studentus praktiniam logopedo darbui. Teigiamai ekspertai atsiliepė apie studentų dalyvavimą administruojant studijų programas bei dalyvaujant studijų kokybės vertinimo procese. Komisijos pateiktose išvadose bendras specialiosios pedagogikos (specializacija: logopedija) studijų programos vertinimas yra aukštas.

Specialiosios pedagogikos programos vertinimo išvadose pažymėta, jog studijų programa turėtų būti plečiama atsižvelgiant į visuomenės poreikį. Daugiau temų siūlytų įtraukti į bendrąją ugdymo programą, daugiau dėmesio skirti specializacijoms. Pažymėtas ir informacijos trūkumas apie aukštojo mokslo įstaigas, kurios rengia specialiuosius pedagogus ir logopedus (Ivanova, Leino, Duranovic, Seibel, Vareikytė, 2010).

Ekspertų komisija savo ataskaitoje nurodė, jog studijų programoje nepakankamai laiko skiriama išsamiai susipažįstant bei nagrinėjant konkrečias skirtingų specializacijų temas. Kadangi aktualu aptarti specialiosios pedagogikos (specializacija: logopedija) studijų programos tobulinimo kryptis, ataskaitoje pažymima, jog logopedijos moduluose būtina išsamiai aptarti skirtingas kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimų grupes, siekiant aukštesnių mokymosi rezultatų.

Pavyzdžiui, afaziją, balso sutrikimus, kalbos sutrikimus, mikčiojimą (Ivanova, Leino, Duranovic, Seibel, Vareikytė, 2010).

Komisijos narė Duranovic (2010) studijų programos logopedijos modulius vertino ir pasiūlymus teikė remdamasi medicininio parengimu, kadangi Bosnijoje ir Hercegovinoje logopedai rengiami ne kaip pedagogai, tačiau kaip medicinos srities atstovai. Ališauskas (2010), pateikdamas auditui medžiagą apie stipriąsias ir silpnąsias specialiosios pedagogikos studijų programos sritis, nurodė, jog Lietuvoje specialistų poreikis nėra didelis, todėl logopedai yra rengiami kartu su specialiaisiais pedagogais. Mokyklose dažniausiai esti vienas specialistas, kuris dirba ir specialiuoju pedagogu, ir logopedu, todėl mūsų šalyje logopedai yra rengiami kaip pedagogai, o ne medicinos srities specialistai. Atsižvelgiant į nedidelį specialistų poreikį šalies lygiu, neparanku specialiuosius pedagogus bei logopedus praktiniam darbui rengti dvejomis atskiromis studijų programomis.

Ališauskas (2010) pabrėžė, kad viena iš silpnųjų pusių studijų programoje yra pasyvesnis paties studento vaidmuo studijų procese. Tame pačiame dokumente nurodoma, kad siekiant efektyvesnio savarankiško studento išitraukimo į studijų procesą nuo 2011 metų bus pertvarkomi dalykų dėstyimo metodai, turinys, rezultatų vertinimai ir kt.

Taigi integruojantis į Europos aukštojo mokslo erdvę kinta ir reikalavimai studijų programoms bei jas baigusiems specialistams. Specialiosios pedagogikos (specializacija: logopedija) studijų programa atitinka švietimo įstatyme jai keliamus reikalavimus. Tam pritaria ir tarptautinė ekspertų komisija, kuri vertino specialiosios pedagogikos (specializacija: logopedija) studijų programą. Antroje magistro darbo dalyje pateikiamas būsimųjų logopedų ir logopedų praktikų visų mokomųjų dalykų bei logopedijos modulių kokybės vertinimas.

2. LOGOPEDIJOS MODULIŲ KOKYBĖS VERTINIMAS: STUDENTŲ IR LOGOPEDŲ TYRIMO REZULTATŲ ANALIZĖ

2.1. Tyrimo metodologija

Šio magistro darbo tyrimui atlikti pasirinkta mišraus tipo anketa. Kadangi ji yra aiški, suprantama, nedviprasmiška (Kardelis, 2005). Anketa raštu padeda išsaugoti tyrimo dalyvių anonimiškumą, be to nereikalauja didelių tyrėjo laiko sąnaudų. Merkys (1995), Charles (1999) teigia, kad anketa yra patikimas kiekybinių duomenų rinkimo metodas, tačiau ją sudarant būtina atsižvelgti į įvairius anketos sudarymo reikalavimus, rekomendacijas. Tiek logopedams, tiek studentams anketa buvo parengta remiantis Makauskienės (2008) bei Ivoškuvienės ir kt. (2004) sudarytomis anketomis. Klausimyną sudarė instrukcinė-motyvacinė dalis, demografinis bei diagnostinis blokas. Studentams skirta anketa orientuota į Šiaulių universiteto bakalauro studijų baigiamųjų kursų studentų vertinimo apie studijų programos logopedijos modulių kokybės matavimą. Logopedams skirta anketa orientuota į įvairiose Lietuvos ugdymo įstaigose dirbančių specialistų vertinimo apie dabartinę studijų programos logopedijos modulių kokybės matavimą.

Pirmoji – instrukcinė-motyvacinė dalis skirta supažindinti tyrimo dalyvius, koku tikslu reikalinga jų nuomonė, kam bus panaudoti tyrimo metu gauti duomenys. Demografiniame bloke - pateikiamos žinios apie respondentų lytį, studijų formą, gyvenamąją vietą bei pažangumą, studijuojamo dalyko ir studijų metu atliekamo darbo ryšį, darbo pobūdį bei gyvenamąją vietą baigus studijas. Logopedų anketoje pateikiamos žinios apie specialistų lytį, turimą darbo stažą, kvalifikacinę kategoriją, baigtą studijų formą, gyvenamąją vietą, darbovietę. Studentų diagnostinį bloką sudarė 19 klausimų, turinčių vidinę struktūrą. Logopedų anketoje diagnostinis blokas apėmė 16 klausimų. Dalis jų suskaidyti į smulkesnius struktūrinius vienetus. Šis blokas skirtas išsiaiškinti, kas lėmė studentų bei logopedų sprendimą studijuoti specialiąją pedagogiką (specializacija: logopedija), kokių mokomųjų dalykų žinios, logopedų ir studentų nuomone, itin reikalingos praktiniame logopedo darbe, kokios kompetencijos ir praktiniai gebėjimai būtini norint dirbti logopedu. Taip pat pateikti logopedinės praktikos organizavimui aktualūs klausimai bei galimos logopedijos modulių kokybės tobulinimo kryptys.

Tyrimas vyko trimis etapais:

1. *Tyrimo duomenų parengimas.* 4 kurso dieninio bei neakivaizdinio skyriaus studentams buvo parengta pusiau uždaro tipo anketa, turinti 21 klausimą, kurie susiję su specialiosios pedagogikos (specializacija: logopedija) studijų programos logopedijos modulių kokybės vertinimu. Logopedams buvo parengta pusiau uždaro tipo anketa, turinti 17 klausimų, kurie taip pat susiję su specialiosios pedagogikos (specializacija: logopedija) studijų programos logopedijos modulių kokybės vertinimu.

2. *Anketavimas*. Magistro darbo tyrimas atliktas 2011 m. *sausio-gegužės* mėnesiais. Apklausoje dalyvavo 51 studentas ir 120 logopedų. Baigiamųjų kursų absolventams išplatinta 51 anketa. Logopedams buvo išplatinta 150 anketų. Tinkamai užpildytos grįžo 51 studentų anketa ir 120 logopedų anketų (grįžtamumas 100% tarp studentų, grįžtamumas 80,6% tarp logopedų).

3. *Gautų rezultatų analizė*. Kiekvienas respondentas individualiai pildė anketą raštu arba elektroninį anketos variantą, pažymėdamas jam tinkamus atsakymus arba įrašydamas savo asmeninę nuomonę bei pastebėjimus. Tyrimo duomenys buvo apdoroti SPSS.11 (*Statistical Package For Social Science*) programinės įrangos neparimetriniais Kruskal-Wallis ir Mann-Whitney U testais. Taip pat skaičiuoti dažniai ir vidurkiai. Rezultatai apipavidalinti kompiuterine Excel 2007 programa.

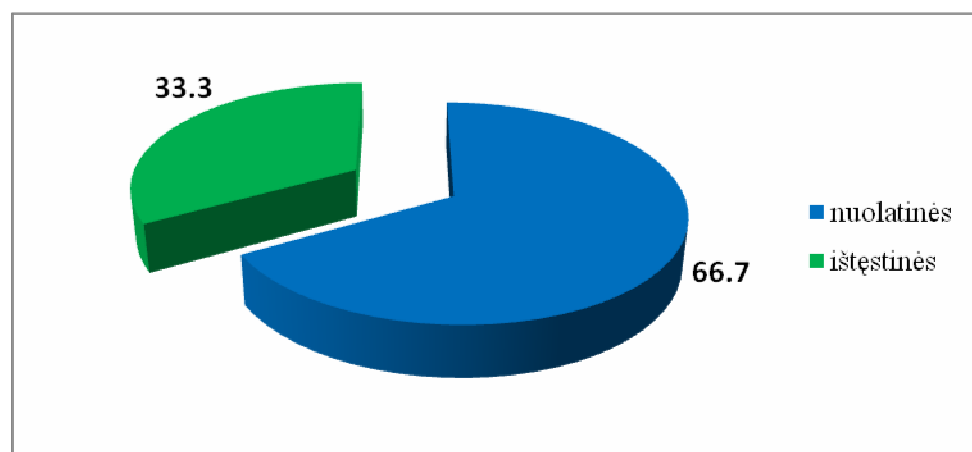
Magistro darbe analizuotos literatūros šaltinių ir dokumentų bei mokslinio ir praktinio aktualumo pagrindu parengta darbo „*Logopedijos modulių kokybės vertinimas*“ instrumento struktūra, kuri pateikta *1 paveiksle* (žr. 9 priedą).

2.2. Tyrimo dalyviai

Duomenys rinkti Šiaulių universiteto Socialinės gerovės ir negalės studijų fakultete. Nominalinėje skalėje (demografiniame bloke) domėtasi, kokie asmenys renkasi specialiosios pedagogikos (specializacija: logopedija) studijas. Studentų apklausoje dalyvavo 51 respondentas. Visos apklausos dalyvės buvo moterys (100%). Apklaustųjų amžiaus vidurkis ~26 metai.

Tyrime dalyvavo įvairių Lietuvos miestų ir rajonų logopedai, dirbantys skirtingo tipo ugdymo bei sveikatos priežiūros įstaigose. Logopedams praktikams skirtas anketas užpildė 120 specialistų. Visos tyrimo dalyvės buvo moterys (100%). Apklaustos dalyvių amžiaus vidurkis ~38m.

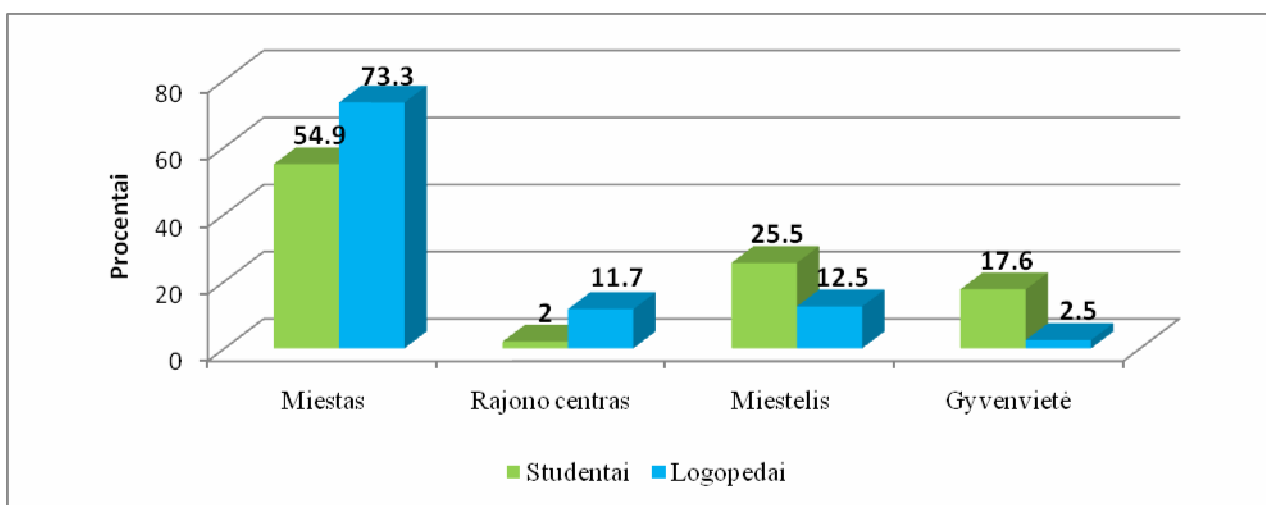
Apklausoje dalyvavę studentai buvo pasirinkę dienes ir neakivaizdines studijas. Kadangi dalis klausimų buvo skirta tik studentams, norėta sužinoti jų nuomonę atsižvelgiant į studijų formą. Respondentų pasiskirstymas pagal studijų formą pateiktas *1 paveiksle*.

1 pav. Studentų pasiskirstymas pagal studijų formą, (%)

Specialiosios pedagogikos studijų programos (specializacija: logopedija) vertinime dalyvavo 66,7% nuolatinės studijas pasirinkusių studentų. Tyrime dalyvavo visi Šiaulių universiteto Socialinės gerovės ir negalės studijų fakulteto ketvirto kurso studentai. Trečdalis studentų buvo pasirinkę iššestines studijas. Apklausoje dalyvavo dauguma nuolatinės bei iššestines studijas pasirinkusių asmenų, kurie yra išklausę visus logopedijos modulius bei atlikę logopedo praktiką.

2 paveiksle pateikti duomenys apie studentų bei logopedų pasiskirstymą pagal gyvenamąją vietą.

2 pav. Studentų ir logopedų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą, (%)

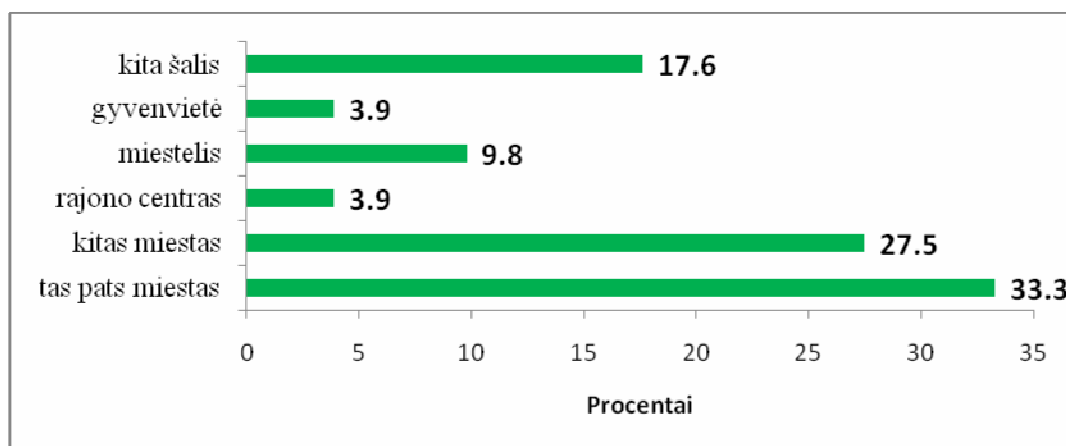
Paiškėjo, jog daugiau nei pusė visų logopedijos studentų savo gyvenamąją vietą nurodė miestą. Miestas nurodytas todėl, kad iš skirtingų miestelių, rajono centrų ir gyvenviečių atvykę studentai gyvena ten, kur yra įsikūręs universitetas. Taip pat nemaža studentų dalis į Šiaulių universitetą atvyko iš aplinkinių miestų (Panevėžio, Mažeikių, Tauragės ir kt.). Ketvirtadalis apklaustųjų savo gyvenamąją vietą laiko miesteliu. Kiti studentai nurodė, kad gyvena gyvenvietėje. Mažiausiai respondentų studijuoti atvyko iš rajono centro.

Gautų duomenų analizė parodė, jog dauguma tyrime dalyvavusių logopedų gyvena ir dirba miestuose. Nedidelė jų dalis gyvena miesteliuose bei rajono centruose.

Nustatyta, kad 36,7% logopedų turi iki 5 metų darbo stažą. 6-15 metų darbo stažą yra įgiję 26,7% tyrime dalyvavusių specialistų. Bakalauro studijas baigė 58,3% logopedų. 70,8% buvo pasirinkę nuolatinės studijas. 85% logopedų yra baigę specialiosios pedagogikos ir logopedijos studijas, kiti įgijo logopedo specializaciją persikvalifikavę (8,3%). Kadangi didžioji dalis apklausos dalyvių turi mažiau nei 5 metų darbo stažą, tai jų kvalifikacinė kategorija yra logopedas. Tyrime dalyvavo 28,3% vyr. logopedų, 20,8% logopedų-metodininkų ir 3,3% eksperto kvalifikacinę kategoriją turinčių logopedų. Aptarti logopedų praktinio darbo patirtį svarbu, kadangi nuo

sukauptos ilgamečio darbo patirties taip pat priklauso ir mokomųjų dalykų bei logopedijos modulių kokybės vertinimas. Išsamūs duomenys pateikti 2-6 paveiksluose (žr. 10-14 priedus).

Jauni asmenys, atvykę iš mažesnių miestelių, rajono centrų ar gyvenviečių, neretai baigę studijas ketina pasilikti studijų mieste, tikėdamiesi turėti didesnes galimybes rasti darbą pagal profesiją. Anketoje studentų buvo klausama, kur jie ketina gyventi baigę bakalauro studijas. Gauti rezultatai pateikti 3 paveiksle.

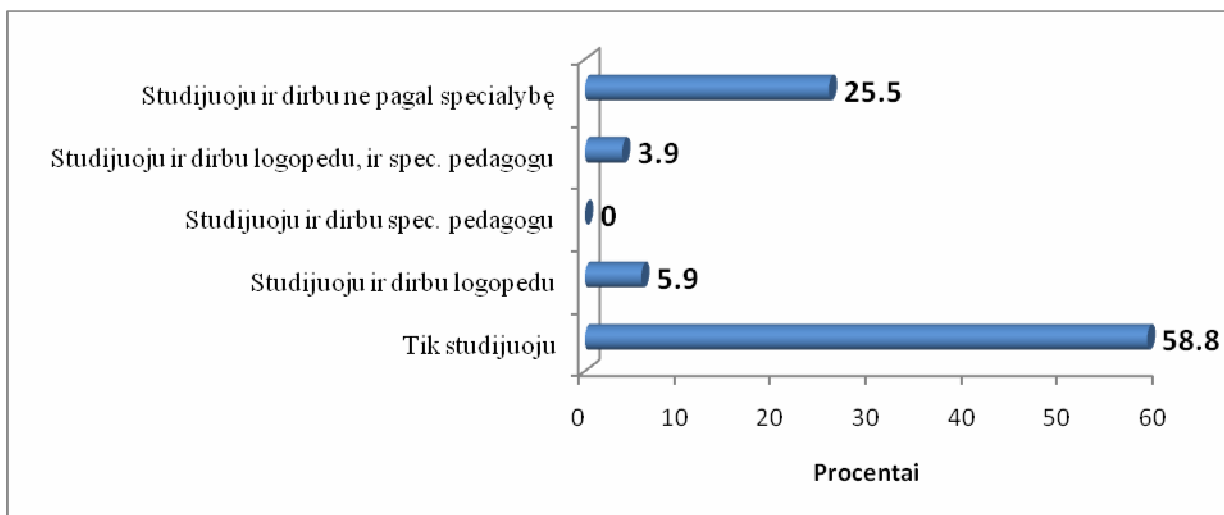

3 pav. Studentų numatoma gyvenamoji ir darbo vieta baigus studijas, (%)

Nustatyta, kad trečdalis studentų ketina gyventi tame pačiame mieste, kuriame yra įsikūrę studijų metu arba tame mieste, kur gyvena šeimos nariai. Beveik trečdalis baigę bakalauro studijas norėtų gyventi ir dirbti kitame mieste. Esant nepalankiai ekonominei situacijai Lietuvoje, 17,6% respondentų apsigynę bakalauro diplomus ketina emigruoti į užsienio šalis. Dešimtadalis anketinėje apklausoje dalyvavusių studentų po studijų ketina gyventi nedideliame miestelyje. Mažiausia studentų dalis baigusi studijas ketina gyventi ir dirbti rajono centre ar gyvenvietėje.

Norint išsiaikinti logopedijos modulių vertinimą, buvo svarbu sužinoti, ar motyvuotai studentai pasirinko logopedijos studijas bei pasidomėti, kokia veikla užsiima studijų metu. Gauti rezultatai pateikti 4 paveiksle.

4 pav. Studijuojančiųjų logopediją veikla studijų metu, (%)

Gauti tyrimo rezultatai atskleidė, jog dauguma studentų nederina darbo ir studijų, kadangi laiką skiria tik studijoms. Ketvirtadalis respondentų mokymdamiesi universitete stengiasi papildomai užsidirbti. Darbas dažniausiai nėra tiesiogiai susijęs su pasirinkta profesija. Stengdamiesi derinti ir darbą, ir studijas, besimokantieji darbui skiria nedidelę savo laiko dalį. Galima būtų manyti, kad dirbdami nemėgstamą darbą, dalis apklausos dalyvių apgalvotai rinkosi logopedijos studijas, ir jas baigę ketina dirbti pagal dabartinę profesiją. Nedidelė respondentų dalis nurodė, kad studijuoja ir jau dirba logopedais. Iš atokesnių miestelių ar rajonų atvykę studentai, logopedijos studijas renka būtent dėl to, kad pagilintų žinias praktiškai dirbdami logopedais nebaigę pedagogikos studijų. Dar du apklausos dalyviai nurodė, kad studijų metu dirba tiek logopedu, tiek specialiuoju pedagogu. Tyrimo metu nepasitaikė nė vieno studento, kuris studijuotų specialiąją pedagogiką (specializacija: logopedija) ir dirbtų specialiuoju pedagogu.

Lyginant duomenis su 2010 metais atlikto tyrimo rezultatais reikšmingų skirtumų nepastebėta. Tuomet 41,7% apklausoje dalyvavusių respondentų paminėjo, jog studijų metu neužsiima papildoma veikla, t.y. tik studijuoja. Trečdalis apklaustųjų studijuoja ir kartu dirba, tačiau ne pagal specialybę. 17,7% studijuoja bei dirba logopedais, likę 11,3% studijuoja bei dirba specialiaisiais pedagogais (Kaščikaitė, 2010).

Apklausus logopedus nustatyta, kad 37,4% tyrimo dalyvių dirba darželiuose su ikimokyklinio amžiaus vaikais. 23,4% apklaustųjų dirba vidurinėje mokykloje arba gimnazijoje. 20% apklaustųjų savo darbo vieta nurodė pagrindinę mokyklą. Dalis anketinėje apklausoje dalyvavusių asmenų nurodė dvi darbo vietas (pvz., darželis ir pagrindinė mokykla). Duomenys apie logopedų pasiskirstymą pagal darbo vietą pateikti 7 paveiksle (žr. 15 priedą).

Logopedų buvo teirautasi ne tik apie darbo vietą, tačiau ir apie studijas. 55,8% respondentų pažymėjo, kad šiuo metu tik dirba ir nestudijuoja Šiaulių universitete. 16,7% tyrimo dalyvių nurodė, jog šiuo metu studijuoja. 42,9% yra pasirinkę nuolatinės studijas. Lygiai tokia pat dalis (42,9%)

nurodė besimokantys iššęstinęse studijose. 14,3% apklaustųjų savo žinias tobulina tęstinių studijų institute. Susisteminti duomenys grafiškai pateikti 8-9 *paveiksluose* (žr. 16-17 priedus).

Išsiaiškinus, kokia veikla studentai užsiima studijų metu, norėta sužinoti, kokie yra jų ateities planai. Vertinant logopedijos modulius svarbus respondentų vertinimo aspektas yra jų apsisprendimas ateityje dirbti pagal profesiją. Susisteminti duomenys pateikti 10 *paveiksle* (žr. 18 priedą).

10 *paveikslo* duomenys rodo, jog nuolatinių studijų studentai norėtų dirbti logopedais darželyje-mokykloje. Tokią nuomonę išreiškė 43,7% apklaustųjų. Šiek tiek mažesnė dalis (37,5%) studentų norėtų dirbti logopedais su ikimokyklinio amžiaus vaikais, kadangi kaip būsimą darbovietę nurodė darželį. Ketvirtadalis studentų (25%) pageidautų logopedo darbo vietą gauti pradinėje mokykloje. Iššęstinių studijų studentai pasirinko logopedo darbą sveikatos priežiūros įstaigose. Tokią nuomonę išreiškė 40% apklausoje dalyvavusių asmenų. Be sveikatos priežiūros įstaigų iššęstines studijas pasirinkę asmenys norėtų logopedais dirbti darželyje ir darželyje-mokykloje (po 26,6%).

11 *paveiksle* (žr. 19 priedą) pateikti gauti rezultatai, nurodantys kokiose įstaigose būsimieji specialistai pageidautų dirbti specialiaisiais pedagogais.

Atlikus anketinę apklausą paaiškėjo, kad nuolatinęs studijas lankantys studentai specialiaisiais pedagogais norėtų dirbti darželyje-mokykloje (27,6%). Mažesnė respondentų dalis (24,1%) pageidautų dirbti specialiaisiais pedagogais su pradinių klasių mokiniais, kadangi kaip norimą darbo vietą pažymėjo pradinę mokyklą. Iššęstines studijas pasirinkusiųjų tarpe daugiausiai dėmesio sulaukė keli galimi būsimo darbo variantai. Ketvirtadalis (25%) apklausos dalyvių planuoja stoti į magistrantūrą, todėl neketina dirbti specialiaisiais pedagogais. Kitas ketvirtadalis (25%) respondentų norėtų specialiaisiais pedagogais dirbti darželyje-mokykloje. Likęs ketvirtadalis (25%) norėtų išbandyti specialiojo pedagogo profesiją su aukštesniųjų klasių mokiniais, turinčiais specialiųjų ugdymosi poreikių, kadangi jie savo būsimą darbo vietą nurodė vidurinę mokyklą.

2010 metais apklausus tuometinius specialiosios pedagogikos (specializacija: logopedija) absolventus rezultatai buvo panašūs. 43% studentų baigę studijas pageidavo dirbti logopedais darželyje. Ketvirtadalis mokslus ketino tęsti magistro studijose (Kaščikaitė, 2010).

Siekiant atskleisti studentų požiūrį į logopedijos modulių vertinimą aktualu apžvelgti, koks yra studijuojančiųjų logopediją pažangumas. Visų logopedijos modulių įvertinimų duomenys pateikti 1 *lentelėje*.

Studentų pažangumas, išklausius logopedijos modulius, (%)

Logopedijos moduliai	N (imtis)	Vidurkis (M)	10-9	9-8	8-7	7-6	6-5
I logopedijos modulis	51	3,33	9,8	31,4	45,1	9,8	3,9
II logopedijos modulis	45	3,51	9,8	37,3	31,4	7,8	2,0
III logopedijos modulis	45	3,56	13,7	33,3	31,4	7,8	2,0

1 lentelės duomenys rodo, kad geriausius įvertinimus studentai turėjo išklausę trečiąjį logopedijos modulį (M=3,56). Net trečdalis nuolatinų ir išstęstinių studijų studentų turėjo *gerus* arba *labai gerus* įvertinimus. Trečdalis studentų buvo pasiekę *vidutinį* arba *gerą* įvertinimo lygį. Studentai išklausę antrąjį (M=3,51) ir pirmąjį (M=3,33) logopedijos modulius turėjo panašaus lygio įvertinimus. Baigus antrąjį logopedijos modulį didžioji studentų dalis turėjo *gerus* ir *labai gerus* įvertinimus, o po įvadinio logopedijos modulio beveik pusės studentų žinios buvo vertinamos *vidutiniškai* bei *gerai*. Pačius aukščiausius visų trijų logopedijos modulių vertinimus turėjo tik dešimtadalis visų studentų.

2.3. Specialiosios pedagogikos (specializacija: logopedija) studijų pasirinkimo veiksniai

Vertinant logopedijos modulius visame specialiosios pedagogikos studijų programos kontekste būtina išsiaiškinti priežastis, kodėl studentai ir praktiškai dirbantys specialistai rinkosi šios srities studijas, ir kokios priežastys pastūmėjo stoti, būtent, į specialiąją pedagogiką (specializacija: logopedija). Apklausoje dalyvavusiųjų asmenų profesijos pasirinkimą lėmusios priežastys pateiktos 2 lentelėje.

Studentų sprendimą studijuoti specialiąją pedagogiką ir logopediją lėmusios priežastys, (%)

Pasirinkimą lėmė	Vidurkis (M)	Taip		Ne		Iš dalies	
		N*	%	N	%	N	%
Mokytojų patarimai	1,15	40	3,9	40	70,6	40	3,9
Šeimos narių patarimai	2,00	42	33,3	42	33,3	42	15,7
Pažįstamų spec. pedagogų ir logopedų patarimai	1,68	41	19,6	41	45,1	41	15,7
Galimybė studijuoti šalia namų	1,90	42	25,5	42	33,3	42	23,5
„Atvirų durų” dienų renginiai ir pan.	1,15	39	2,00	39	66,7	39	7,8
Žinios apie kalbos sutrikimų turinčius vaikus ir noras jiems padėti	1,83	41	21,6	41	35,3	41	23,5
Atsitiktinumas	1,79	43	21,6	43	39,2	43	23,5
Nepavyko įstoti, kur norėjau	1,56	41	17,6	41	52,9	41	9,8

Atlikto tyrimo rezultatai parodė, kad dažniausiai logopedijos studijas rinktis jaunas žmones paskatino šeimos narių patarimai (M=2,00). Trečdalis visų apklausos dalyvių nurodė, jog šeimos

narių patarimai turėjo įtakos jų profesijos pasirinkimui. Kitas trečdalis teigė, kad šeimos narių patarimai nelėmė jų sprendimo stoti į specialiąją pedagogiką (specializacija: logopedija).

Žvelgiant į ankstesnių metų analogiško tyrimo rezultatus paaiškėjo, kad nuomonės labai nesiskiria. Nuolatinų studijų studentus rinktis specialiosios pedagogikos (specializacija: logopedija) studijas iš dalies paskatino šeimos narių patarimai. Iššęstinių studijų studentai tuomet studijas rinkosi iš dalies paskatinti žinių apie kalbos sutrikimų turinčius vaikus bei noro jiems padėti (Kaščikaitė, 2010).

Galimybė studijuoti šalia namų ($M=1,90$) taip pat sulaukė nemažos dalies respondentų palaikymo. Ketvirtadalis apklaustųjų pasinaudojo galimybe mokytis aukštojoje mokykloje neišvažiuojant toli nuo gimtųjų namų ir šeimos narių. 23,5% respondentų pažymėjo, jog žinios apie kalbos sutrikimų turinčius vaikus bei noras jiems padėti tik iš dalies paskatino rinktis specialiosios pedagogikos (specializacija: logopedija) studijų programą.

Kaip matyti iš 2 lentelės duomenų, renkantis studijas didelio palankumo nesuteikia mokytojų patarimai ($M=1,15$). Tokią nuomonę išsakė dauguma nuolatinų ir iššęstinių studijų studentų. Jie taip pat nemano, jog „Atvirų durų“ renginiai lėmė jų sprendimą renkantis profesiją. Specialiosios pedagogikos (specializacija: logopedija) studijos nebuvo pasirinktos dėl nepavykusių ankstesnių stojimų ($M=1,56$). Studentai pažymėjo, jog nepavykęs stojimas į kitą specialybę nepaskatino jų rinktis logopedo profesijos.

Alifanovienės, Ališauskienės, Ambrukaičio, Kepalaitės, Pokšto (2007) atlikto tyrimo rezultatai atskleidė, kad tik vienas kitas studentas rinkdamasis studijas pasinaudoja reklamomis abiturientų dienų renginiuose, žiniasklaida, pasitelkiant mokytojus ar mokyklas. Dažniau studentus suvilioja nauji, dar negirdėti, tačiau intriguojantys studijų programų pavadinimai, nesiaiškinant apie studijų turinį, darbo specifiką ar net galimybes įsidarbinti. Autoriai, remdamiesi atlikto tyrimo duomenimis, teigė, kad tėvų, šeimos narių, draugų patarimai padeda apsispręsti dėl profesijos, o štai mokytojų patarimai specialybės pasirinkimui įtakos neturi.

Studentai turėjo galimybę pažymėti kitas, jų nuomone, svarbias priežastis, lėmusias šios srities studijų pasirinkimą. Viena respondentė nurodė, kad studijas rinkosi, kadangi dirbo logopede ir reikėjo įgyti atitinkamą kvalifikaciją.

Ankstesniais metais studentai pažymėjo, jog studijas rinkosi dėl didesnės algos, trumpesnių darbo valandų, galimybės baigti dvigubą specialybę vienu metu. Keleto studentų pasirinkimą lėmė specialistų trūkumas gyvenamojoje apskrityje. 3-jų studentų pasirinkimui įtakos turėjo asmeninė patirtis – jie augina vaikus, kurie turi įvairių negalių, studijuodami norėjo plačiau apie jas sužinoti, kad galėtų žinias pritaikyti asmeniniams sunkumams įveikti (Kaščikaitė, 2010).

Gautų duomenų analizė parodė, kad logopedus rinktis specialiosios pedagogikos (specializacija: logopedija) studijas paskatino žinios apie kalbos sutrikimų turinčius vaikus ir noras jiems padėti (M=2,22). Šeimos narių patarimai liko antroje vietoje (M=1,91). Mažiausiai įtakos renkantis profesiją, dabartiniams logopedams turėto mokytojų patarimai (M=1,15). 44,4% apklaustų logopedų nurodė, kad rinkdamiesi studijas, jie rėmėsi turimomis žiniomis apie kalbos sutrikimų turinčius vaikus. Dalis specialistų šias studijas rinkosi todėl, kad trūko teorinių žinių apie logopedo darbo pobūdį, kadangi praktiškai jau dirbo su vaikais, turinčiais kalbėjimo, kalbos bei komunikacijos sutrikimų. Išsamūs duomenys apie logopedų profesijos rinkimosi veiksnius pateikti 1 lentelėje (žr. 20 priedą).

Gauti rezultatai leidžia teigti, kad studentai specialybę renkasi motyvuotai. Remiasi turimomis žiniomis apie kalbos sutrikimų turinčius vaikus bei noru jiems padėti, artimųjų patarimais bei galimybe studijuoti jiems įdomią specialybę šalia namų. Logopedai, savo laiku, studijas taip pat rinkosi žinodami būsimo darbo pobūdį bei norėdami padėti vaikams, turintiems kalbos sutrikimų.

2.4. Specialiosios pedagogikos (specializacija: logopedija) studijų programos modulių reikalingumas logopedo darbe

Studijų metu studentai mokosi skirtingų mokomųjų disciplinų. Vertinant logopedijos modulių kokybę specialiosios pedagogikos (specializacija: logopedija) studijų programos kontekste svarbu sužinoti, kokių visos studijų programos mokomųjų dalykų žinios yra būtinos dirbant logopedu. Mokomieji dalykai išskirstyti į bendrojo lavinimo (I blokas), studijų srities bendrųjų pagrindų (II blokas), studijų srities specialaus lavinimo (III blokas) ir pasirenkamų dalykų/alternatyvų (IV blokas) sritis. Respondentų buvo prašoma pažymėti, kaip jie vertina kiekvieną mokomąjį dalyką atskirai. Visų mokomųjų dalykų vertinimo vidurkiai pateikti 2-3 lentelėse (žr. 21-22 priedus). Bendrojo lavinimo dalykų (I bloko) vertinimas pavaizduotas 3 lentelėje.

3 lentelė

Bendrųjų pagrindų dalykų (I bloko) vertinimas, (%)

Bendrųjų pagrindų dalykai	Vid. (M)	Būtinos	Kartais reikalingos	Beveik neprireikia	Niekada neprireikia	Neteko studijuoti
Filosofijos pagrindai	2,80	3,9	13,7	41,2	41,2	-
Informacijos valdymas	4,73	76,5	19,6	3,9	-	-
Specialybės kalbos kultūra	4,67	74,5	19,6	3,9	2,0	-
Specialybės užsienio kalba	4,06	31,4	49,0	13,7	5,9	-
Vaikų ugdymo higiena	4,08	41,2	31,4	23,5	2,0	2,0
Žmogaus anatomija ir fiziologija	4,02	39,2	45,1	3,9	2,0	9,8
Vertybių sistema visuomenėje	3,84	33,3	31,4	21,6	13,7	-

Bendrojo lavinimo dalykų bloke visų studijų formų studentai išskyrė informacijos valdymo svarbą ($M=4,73$). Didžioji dalis (76,5%) respondentų mano, kad informacijos valdymo žinios yra *būtin*os norint dirbti logopedu. Tokį pasirinkimą gali lemti gausus informacijos srautas, kurį logopedas privalo sekti, norėdamas tinkamai atlikti savo profesines funkcijas. Žinodamas, kur ieškoti ir mokėdamas panaudoti gaunamą informaciją, specialistas nuolat atnaujina savo turimus įgūdžius ir plečia kompetencijas. Specialybės kalbos kultūros žinios taip pat reikšmingos rengiantis logopedo darbui ($M=4,67$). Dauguma apklausos dalyvių nurodė, kad logopedo darbe specialybės kalbos kultūros žinios yra *būtin*os. Mažesnę reikšmę ($M=4,06$) būsimiesiems logopedams turi specialybės užsienio kalba. Beveik pusė apklaustųjų pabrėžė, jog specialybės užsienio kalbos žinios yra *kartais reikalingos*. Iš bendrojo lavinimo dalykų bloko studentams beveik neprireikia arba niekada neprireikia filosofijos pagrindų modulio ($M=2,80$). Tokią nuomonę išreiškė atitinkamai po 41,2% nuolatinių ir išėstinių studijų studentų.

Lyginant duomenis su 2010 metais atlikto tyrimo rezultatais, galima teigti, kad ankstesnių ir šių metų logopedijos absolventų vertinimai iš esmės nesiskiria. Studijavę specialiąją pedagogiką (specializacija: logopedija) nurodė, kad būsimajame logopedo darbe būtina turėti specialybės kalbos kultūros žinių, kadangi dirbant jų reikia nuolatos. Dirbant logopedu taip pat svarbu turėti žinių apie vaikų ugdymui keliamus higienos reikalavimus ir privalu gebėti naudotis informacinėmis technologijomis (Kaščikaitė, 2010).

Logopedų analizės duomenys rodo, kad iš bendrųjų pagrindų bloko svarbiausios yra specialybės kalbos kultūros žinios ($M=4,72$). Ne mažiau reikšmingos yra ir žmogaus anatomijos bei fiziologijos žinios ($M=4,54$). Mažiausiai reikšmės logopedai teikia filosofijos pagrindams ($M=2,95$). Daugiau nei pusė apklausos dalyvių (77,6%) nurodė, jog norint dirbti logopedu svarbu išmanyti specialybės kalbos kultūrą. Juk logopedas asmenis moko aiškiai ir rišliai kalbėti, todėl paties specialisto kalba turėtų būti taisyklinga ir turtinga. 62,4% logopedų atkreipia dėmesį, jog reikia išmanyti žmogaus anatomijos bei fiziologijos pagrindus, kadangi įveikiant kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimus neretai tenka dirbti su žmogaus artikuliaciniu aparatu ar viso kūno raumenynu. Bendrųjų pagrindų vertinimo blokas pavaizduotas 4 lentelėje (žr. 23 priedą).

Taip pat svarbu sužinoti, kaip respondentai vertina studijų srities bendrųjų pagrindų mokomųjų dalykų perteikiamų žinių būtinumą logopedo darbe. Studentų nuomonė apie studijų srities bendrųjų pagrindų svarbą pateikta 5 lentelėje (žr. 24 priedą), o logopedų praktikų 6 lentelėje (žr. 25 priedą).

Studentų nuomone, iš studijų srities bendrųjų pagrindų mokomųjų dalykų logopedo darbui daugiausiai reikšmės turi specifinės mokymosi negalės ($M=4,86$), bendroji ir specialioji

pedagogika (M=4,80) bei protinės raidos sutrikimai (M=4,76). Mažiau reikšmingos, tačiau vis tiek svarbios logopedo darbe yra sensorikos sutrikimų (M=4,67), vaikų psichopedagoginio vertinimo (M=4,63), psichologijos (M=4,63), informacinių technologijų specialiajame ugdyme (M=4,62) moduluose perteikiamos žinios. Pagal nuolatinių ir išstęstinių studijų ketvirtakursių pateiktus atsakymus galima spręsti, kad socialinių tyrimų metodų (M=3,75) ir meninės raiškos (M=3,88) modulių perteikiamos žinios nėra itin reikšmingos sėkmingam logopedo darbui.

94,1% apklausos dalyvių pažymėjo, jog specifinių mokymosi negalių žinios yra *būtinios* norint ateityje tinkamai atlikti logopedo pareigas. Pasak 84,3 % studentų *būtinios* yra ir bendrosios bei specialiosios pedagogikos kurso žinios. Protinės raidos sutrikimų modulio perteikiamas žinias 82,4 % respondentų laiko *būtinomis* logopedo darbe. Galima teigti, jog dalis studentų planuoja dirbti specializuotose darželiuose ar mokyklose, todėl privalo turėti bent minimalų kiekį žinių apie protinės raidos sutrikimų specifiką. *Kartais reikalinga* studentams tampa socialinių tyrimo metodų modulyje perteikiama informacija. Tokią nuomonę pareiškė 45,1% respondentų. 43,1% apklausos dalyvių nurodė, jog meninės raiškos modulio žinios *reikalingos kartais*.

2010 metais atliktame tyrime paaiškėjo, jog studentai reikalingiausiomis logopedo darbe laiko specifinių mokymosi negalių, protinės raidos sutrikimų žinias. Nebūtinai, tačiau kartais reikalingas nurodė ugdymo sistemų, fizinių ir judėjimo sutrikimų modulių žinias (Kaščikaitė, 2010).

Logopedų nuomone, iš studijų srities bendrųjų pagrindų mokomųjų dalykų logopedo darbe daugiausiai reikšmės turi emocijų ir elgesio sutrikimų (M=4,86) bei psichologijos (M=4,85) žinios. Taip pat reikšmingos yra fonetikos (M=4,80), bendrosios ir specialiosios pedagogikos (M=4,78) žinios. Tyrime dalyvavę logopedai nurodė, jog iš studijų srities bendrųjų pagrindų mokomųjų dalykų socialinių tyrimo metodų (M=3,63) ir ugdymo sistemų (M=4,03) paskaitų metu perteikiamos žinios reikalingos, tačiau nėra svarbiausios.

89% tyrime dalyvavusių praktikų pabrėžė psichologijos žinių svarbą. Dar 86,4% apklaustųjų akcentavo elgesio ir emocijų sutrikimų paskaitų metu perteikiamos informacijos aktualumą, kadangi daugėja vaikų, kurie turi ne tik kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimų, tačiau greta eina ir elgesio bei emocijų problemos.

Taigi studentai išskiria specifinių mokymosi negalių ir bendrosios bei specialiosios pedagogikos žinias kaip *būtinai* norint dirbti logopedu. Logopedai iš studijų srities bendrųjų pagrindų bloko labiausiai akcentuoja psichologijos bei elgesio ir emocijų sutrikimų žinias.

Iš nuolatinių bei išstęstinių studijų apklausoje dalyvavusių respondentų buvo norima sužinoti, kokie studijų srities specialaus lavinimo dalykai turi ypatingą svarbą logopedo darbe.

Būtina sužinoti, kokie mokomieji dalykai, be logopedijos, pagal studentus bei praktiškai dirbančius specialistus, sudaro jų pasirinktos specialybės pagrindą. Gauti duomenys pateikti 4 lentelėje.

4 lentelė

Studijų srities specialaus lavinimo dalykų (III bloko) svarba logopedo darbe, (%)

Studijų srities specialaus lavinimo dalykai	Vid. (M)	Būtinai	Kartais reikalingos	Beveik neprireikia	Niekada neprireikia	Neteko studijuoti
Logopedija	5,00	100	-	-	-	-
Lietuvių kalbos didaktika	4,76	82,4	13,7	2,0	2,0	-
Matematikos didaktika	4,45	58,8	33,3	3,9	2,0	2,0
Dailės didaktika	4,18	35,3	51,0	5,9	5,9	-
Technologijų didaktika (darbai)	4,08	29,4	51,0	9,8	5,9	-
Pasaulio pažinimo didaktika	4,30	45,1	43,1	3,9	5,9	-
Gamtos mokslų didaktika	4,24	43,1	43,1	3,9	7,8	-
Istorijos didaktika	4,26	43,1	45,1	2,0	7,8	-
Geografijos didaktika	4,26	45,1	41,2	3,9	7,8	-

Išaiškėjo, kad logopedo darbe svarbus lietuvių kalbos didaktikos modulio turinys (M=4,76). Iš studijų srities specialaus lavinimo dalykų bloko praktiniame logopedo darbe praverčia matematikos didaktikos žinios (M=4,45). Mažiausiai reikšmingos yra dailės didaktika (M=4,18) bei technologijų didaktika (M=4,08).

Logopedijos modulio žinių būtinumą įvertino visi apklausoje dalyvavę studentai. Be logopedijos, 82,4% respondentų nurodė lietuvių kalbos didaktikos žinių būtinumą. Daugiau nei pusė respondentų akcentavo matematikos didaktikos žinias kaip *būtinai* norint dirbti logopedu. Pusė studentų mano, jog dailės didaktikos ir technologijų didaktikos žinios yra *kartais reikalingos*. Mažiau nei pusė studentų akcentavo, jog istorijos didaktikos žinios nėra *būtinai*, tačiau kartais ir jų prireikia.

Ankstesnių metų tyrime buvo nustatyta, kad logopedijos ir lietuvių kalbos didaktikos modulių turinio informacija itin aktuali tiesioginiame logopedo darbe. Prie mažiau reikšmingų žinių nurodyti technologijų didaktikos, istorijos bei geografijos didaktikų moduliai, kurie nėra pagrindas, norint įveikti vaikų ir susaugusiųjų kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimus (Kaščikaitė, 2010).

Apklausus logopedus praktikus nustatyta, kad logopedijos žinios (M=5,00) vienareikšmiškai yra privalomos, norint įveikti asmenų kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimus. Tokią nuomonę išreiškė visos apklausoje dalyvavusios logopedės (100%). Iš studijų srities specialaus lavinimo bloko logopedo darbui taip pat *būtinai* yra lietuvių kalbos didaktikos žinios (M=4,70). Trys ketvirtadaliai tyrime dalyvavusių asmenų pabrėžė, jog lietuvių kalbos didaktikos paskaitų metu perteikiamą informaciją yra būtina išgirsti prieš pradėdant praktiškai dirbti su kalbos sutrikimų turinčiais asmenimis. Išsamūs duomenys apie studijų srities specialaus lavinimo dalykų vertinimus pateikti 7 lentelėje (žr. 26 priedą).

Atskleidžiant respondentų nuomonę apie specialiosios pedagogikos (specializacija: logopedija) studijų programos modulių kokybę, buvo svarbu sužinoti, kokia jų nuomonė apie pasirenkamų dalykų/alternatyvų suteikiamų žinių svarbą rengiantis dirbti logopedu. 5 lentelėje pateikti susisteminti 4-ojo anketos klausimo duomenys.

5 lentelė

Laisvai pasirenkamų dalykų/alternatyvų (IV bloko) svarba logopedo darbe, (%)

Laisvai pasirenkami dalykai/alternatyvos	Vid. (M)	Būtinoms	Kartais reikalingos	Beveik neprireikia	Niekada neprireikia	Neteko studijuoti
Autizmo sindromas	4,06	51,0	31,4	3,9	-	13,7
Bendradarbiavimas su šeima	4,12	64,7	17,6	-	-	17,6
Krizinės situacijos edukacinėje aplinkoje	3,48	19,6	52,9	2,0	2,0	21,6
M. Montessori ugdymo sistemos pagrindai	3,55	13,7	54,9	17,6	-	13,7
Neįgaliųjų darbinės veiklos teisės	3,18	17,6	39,2	13,7	2,0	27,5
Pirmoji pagalba mokykloje	3,82	47,1	19,6	13,7	2,0	15,7
Specialiojo ugdymo vadyba	3,40	27,5	29,4	15,7	5,9	19,6
Vaikų ligų prevencija	3,86	43,1	27,5	13,7	3,9	11,8
Vaikų prievartos ir smurto prevencija	3,69	41,2	25,5	13,7	-	19,6
Žaidimo teorija	3,88	35,3	37,3	17,6	-	9,8

Pateikti duomenys rodo, jog nuolatinių ir iššęstinių studijų ketvirtakursiai daugiausiai panaudoja bendradarbiavimo su šeima (M=4,12) ir autizmo sindromo (M=4,06) modulių žinias. Mažiausiai reikšmės logopedo darbe iš laisvai pasirenkamų dalykų/alternatyvų bloko turi neįgaliųjų darbinės veiklos teisės (M=3,18) bei specialiojo ugdymo vadybos (M=3,40) modulių turinys.

5 lentelės duomenys rodo, jog daugiau nei pusei respondentų bendradarbiavimo su šeima modulio žinios būtinoms tiesioginiame logopedo darbe. Pusė apklaustųjų nurodė ir autizmo sindromo modulio žinių būtinumą praktinėje specialisto veikloje. Svarbu pažymėti, jog studentai supranta autizmo sindromo svarbą, tačiau patys ne visada pasirenka išklausti šio modulio žinias. Dirbant logopedu kartais praverčia krizinių situacijų edukacinėje aplinkoje modulio žinios. M. Montessori sistemos ugdymo pagrindų žinios taip pat yra kartais reikalingos. Taip mano daugiau nei pusė visų studentų.

2010 metų tyrime dalyvavę specialiosios pedagogikos (specializacija: logopedija) studijų programos absolventai pritarė dabartinių absolventų nuomonei dėl autizmo sindromo ir bendradarbiavimo su šeima moduliuose perteikiamos informacijos būtinumo praktiniame logopedo darbe. Mažiausiai naudos logopedo darbe teikia krizinių situacijų edukacinėje aplinkoje, specialiojo ugdymo vadybos žinios. Būtina paminėti, jog vertinimas yra subjektyvus, nes daliai studentų nėra tekę studijuoti šių pasirenkamų dalykų/alternatyvų (Kaščikaitė, 2010).

Apklausus logopedus nustatyta, jog iš laisvai pasirenkamų dalykų/alternatyvų bloko daugiausiai reikšmės turi bendradarbiavimo su šeima ($M=4,62$) modulis. Didžioji dalis (76,3%) respondentų pažymėjo, kad dirbant logopedu itin svarbu išmanyti profesinę darbo etiką, stengiantis įtraukti tėvus į pagalbos vaikui organizavimo procesą, svarbu jų neįžeisti ir nesumenkinti jų indėlio tenkinant vaiko turimus specialiuosius ugdymosi poreikius. Autizmo sindromo žinios ($M=4,44$) taip pat sulaukė didelio apklaustų logopedų pritarimo, kadangi neretai profesiniame darbe tenka susidurti su autizmo spektro sutrikimų turinčiais asmenimis, iš kurių kiekvienas yra individualus, todėl reikalauja išskirtinio priėjimo, bendravimo ir kt. Autizmo sindromo žinias kaip *būtiną* norint dirbti logopedu nurodė 66,9% tyrimo dalyvių. Susisteminti duomenys pateikti 8 lentelėje (žr. 27 priedą).

Pagal gautus tyrimo rezultatus galima daryti išvadą, kad rengiantis dirbti logopedu, itin svarbu pažinti autizmo sindromą, nes daugeliu atveju logopedams teks pagelbėti vaikams, turintiems autizmo spektro sutrikimų. Iš pasirenkamųjų dalykų/alternatyvų būtina turėti bendradarbiavimo su šeima pagrindus. Tiek studentai, tiek jau dirbantys logopedai supranta, kad norint pasiekti teigiamų darbo rezultatų, svarbu bus sėkmingai bendradarbiauti su vaiko šeima ir kitais specialistais.

Naudojant neparametrinį (Mann-Whitney U) statistinės analizės metodą siekta atskleisti, kaip studentai vertina studijuojamų dalykų reikalingumą logopedo darbe, atsižvelgiant į jų studijų formą. Pasirinkta p reikšmė parodė statistinį reikšmingumą tarp skirtingų studijų formų studentų pateiktų vertinimų ($p \leq 0,05$). Gauti statistinio reikšmingumo rezultatai pateikti 6 lentelėje.

6 lentelė

Dalykų žinių reikalingumas logopedo darbe atsižvelgiant į studijų formą

Dalykų pavadinimai	Vidutinis rangas		$p \leq 0,05$
	Nuolatinų studijų	Iššestinių studijų	
Filosofijos pagrindai	22,53	32,94	0,011
Informacijos valdymas	23,00	32,00	0,006
Vaikų ugdymo higiena	23,00	32,00	0,030
Žmogaus anatomija ir fiziologija	21,91	34,18	0,003
Judesio ir padėties sutrikimai	23,19	31,62	0,031
Psichologija	23,66	30,68	0,041
Dailės didaktika	22,45	31,41	0,022
Technologijų didaktika	22,06	30,53	0,029
Autizmo sindromas	22,84	32,32	0,019

Pastebėta aiški tendencija, jog iššestinių studijų studentai suteikia daugiau svarbos bendrųjų pagrindų, studijų srities bendrųjų pagrindų, studijų srities specialaus lavinimo, laisvai pasirenkamų dalykų/alternatyvų blokuose studijuojamiems dalykams. Iššestinių studijų studentams bendrojo

bloko dalykai atrodo labiau reikalingi logopedo darbe nei nuolatinės studijas pasirinkusiems respondentams. Statistiškai reikšmingas skirtumas nustatytas vertinant filosofijos pagrindų ($p=0,011$), informacijos valdymo ($p=0,006$), vaikų ugdymo higienos ($p=0,030$), žmogaus anatomijos ir fiziologijos ($p=0,003$) modulių žinias. Studijų srities bendrųjų pagrindų bloke daugiau svarbos iššęstinių studijų ketvirtakursiai teikia judesio ir padėties sutrikimų ($p=0,031$) bei psichologijos ($p=0,041$) moduliams. Studijų srities specialaus lavinimo bloke dailės didaktikai ($p=0,022$) ir technologijų didaktikai ($p=0,029$) priskirti aukštesni vertinimai iššęstinių studijų absolventų atžvilgiu. Autizmo sindromo ($p=0,019$) modulio žinios taip pat svarbesnės atrodo iššęstinių studijų ketvirtakursiams.

Nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas ($p\leq 0,05$) tarp respondentų užsiimama veikla studijų metu ir jų mokomųjų dalykų reikalingumo logopedo darbe vertinimų. 9 lentelėje (žr. 28 priedą) pateikti statistiškai reikšmingą skirtumą turintys duomenys, kurie apskaičiuoti naudojant neparametrinį (Kruskal-Wallis) statistinės analizės metodą.

Tyrimo rezultatai parodė, kad respondentai, kurie ne tik studijuoja, bet ir dirba logopedais, labiau vertina mokomųjų dalykų reikalingumą logopedo darbe, nei tie respondentai, kurie tik studijuoja, studijuoja ir dirba logopedais bei specialiaisiais pedagogais, studijuoja ir dirba ne pagal specialybę. Statistiškai reikšmingas skirtumas rastas vertinant filosofijos pagrindų ($p=0,007$), vaikų ugdymo higienos ($p=0,025$) moduliuose perteikiamų žinių svarbą dirbant logopedu.

Respondentai, kurie studijuoja ir dirba ne pagal specialybę, vertina žmogaus anatomijos ir fiziologijos ($p=0,013$) moduliuose perteikiamą informaciją, kurią jie gali panaudoti užsiimdami veikla, nesusijusia su studijomis. Studentai, dirbantys logopedais mano, kad ankstyvojo specialiųjų poreikių tenkinimo ($p=0,026$), komandinio darbo ($p=0,031$), sensorikos sutrikimų ($p=0,013$), vaiko psichopedagoginio vertinimo ($p=0,009$), ugdymo sistemų ($p=0,032$) žinios reikalingos dirbant pagal specialybę. Respondentai, neturintys praktinio darbo patirties, t.y. tik studijuojantys, atkreipė dėmesį į bendradarbiavimo su šeima ($p=0,013$) modulio reikšmingumą, rengiantis ateityje dirbti logopedais. Studijuojantys ir dirbantys logopedais iš laisvai pasirenkamų dalykų/alternatyvų bloko akcentavo žaidimo teorijos ($p=0,024$) modulio svarbą logopedo darbe.

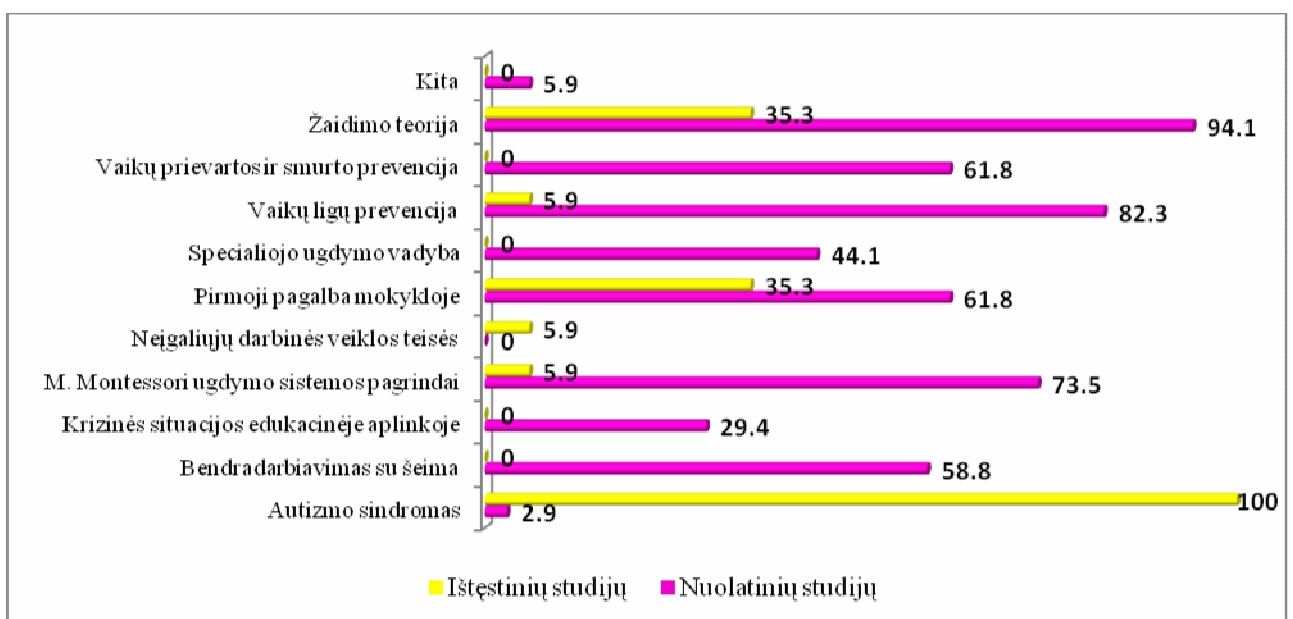
Naudojant neparametrinį (Kruskal-Wallis) statistinės analizės metodą, siekta atskleisti, kaip logopedai vertina studijuojamų dalykų reikalingumą logopedo darbe, atsižvelgiant į jų baigtą studijų pakopą, turimą darbo stažą bei kvalifikacinę kategoriją. Pasirinkta p (kai $p\leq 0,05$) reikšmė parodė statistinį reikšmingumą. Duomenys pateikti 10-12 lentelėse (žr. 29-31 priedus).

Nustatyta, kad jauni logopedijos specialistai, turintys iki 5 metų darbo stažą, linkę sumenkinti bendrojo lavinimo dalykų bloke esančių modulių svarbą. Statistiškai reikšmingas skirtumas nustatytas vertinant filosofijos pagrindų ($p=0,002$), vaikų ugdymo higienos ($p=0,026$), žmogaus anatomijos ir fiziologijos ($p=0,018$), vertybių sistemos visuomenėje ($p=0,012$) modulių žinias. Studijų srities bendrųjų pagrindų bloke mažiau svarbios yra socialinių tyrimų metodų ($p=0,025$) žinios. Iš laisvai pasirenkamų dalykų/alternatyvų bloko iki 5 metų darbo stažą turintys specialistai pakankamai menkai vertina vaikų ligų prevencijos modulio žinias tiesioginiam savo darbui.

Pastebėta, kad bakalauro studijas baigę logopedai iš visų mokomųjų dalykų nuvertina studijų srities specialaus lavinimo bloko modulius. Skirtumas nustatytas vertinant matematikos didaktiką ($p=0,031$), dailės didaktiką ($p=0,020$), technologijų didaktiką ($p=0,028$).

Statistiškai reikšmingas skirtumas nustatytas ir vertinant mokomųjų dalykų reikalingumą logopedo darbe atsižvelgiant į kvalifikacinę kategoriją. Logopedo kvalifikacinę kategoriją turintys specialistai menkiau nei aukštesnę kvalifikacinę kategoriją turintys specialistai vertina filosofijos pagrindų ($p=0,048$), vaikų ugdymo higienos ($p=0,017$), protinės raidos sutrikimų ($p=0,029$), psichologijos ($p=0,005$), specifinių mokymosi negalių ($p=0,028$) modulių turinio svarbą tiesioginiame logopedo darbe.

Išsiaiškinus studentų nuomonę apie laisvai pasirenkamų dalykų/alternatyvų svarbą praktiniame logopedo darbe, aktualu apžvelgti, kokius laisvai pasirenkamus dalykus/alternatyvas rinkosi patys studentai. Nuolatinių ir išėstinių studijų studentų atsakymai pateikti 5 paveiksle.

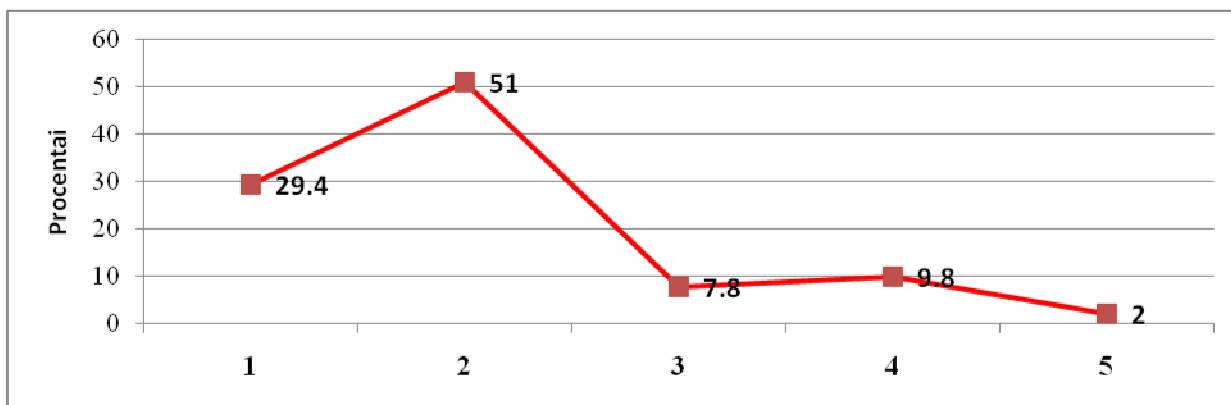
5 pav. Studentų asmeniškai pasirinktos alternatyvos, (%)

Nustatyta, kad visi iššestinių studijų ketvirtakursiai buvo pasirinkę autizmo sindromo modulį. Daugiau nei trečdalis respondentų studijavo pirmąją pagalbą mokykloje ir/arba žaidimo teorijos modulį. Būtina atkreipti dėmesį, jog studentai turėjo galimybę studijuoti ne vieną, o kelis laisvai pasirenkamus modulius, todėl iššestines studijas pasirinkę respondentai studijavo autizmo sindromą, pirmąją pagalbą mokykloje ir žaidimo teoriją.

Nuolatinių studijų absolventai iš laisvai pasirenkamų dalykų bloko rinkosi žaidimo teoriją, vaikų ligų prevenciją bei M. Montessori ugdymo sistemos pagrindus. Pačių studentų pasirinkti moduliai, žinomas jų turinys turėjo įtakos vertinant visų laisvai pasirenkamų dalykų/alternatyvų svarbą praktiniame logopedo darbe. Svarbu akcentuoti, kad autizmo sindromo modulio žinių būtinumą praktiniame logopedo darbe nurodė daugiau nei pusė studentų, tačiau iš asmeninių pasirinkimų matyti, kad šį modulį studijavo tik iššestinių studijų ketvirtakursiai.

2.5. Logopedijos modulių kokybės vertinimas

Prieš išsiaiškinant logopedijos modulių vertinimą nuolatinių ir iššestinių studijų studentų akimis, reikia sužinoti ar, jų nuomone, efektyviai organizuojami logopedijos seminarai ir pratybos. Kaip studentai atsiliepia apie laiką, kuris yra skiriamas atsiskaitomiesiems darbams parengti. Atsakymai į 6-ąją anketos klausimą pateikti 6 paveiksle.

6 pav. Laiko, skiriamo atsiskaitomiesiems logopedijos darbams parengti, vertinimas, (%)

1. Taip, laiko atlikti užduotims skiriama pakankamai 2. Kai kurioms užduotims laiko galima būtų skirti ir daugiau 3. Ne, kadangi reikia nemažai laiko išstudijuoti visą literatūrą 4. Ne, laiko skiriama nepakankamai, kadangi reikia atlikti ir kitų dalykų užduotis 5. Kita

Iš 6 paveikslo matyti, jog daugiau nei pusė apklausoje dalyvavusių studentų teigia, kad kai kurioms užduotims parengti laiko galima būtų skirti daugiau. Beveik trečdalis respondentų sutinka su laiko limitu, kuris yra skiriamas parengti seminarams ir pratyboms atsiskaitomuosius darbus. Remiantis šiais teiginiais, galima daryti prielaidą, kad studentai iš esmės yra patenkinti

laiku, skiriamu tarpiniams įvertinimams rinkti. Vienas respondentas nurodė atsiskaitomųjų darbų laiko trūkumą dėl to, kad tenka skirti dėmesį studijoms, darbui bei šeimai.

Mančesterio universiteto (1991) parengtoje logopedijos studijų programoje nurodoma, kad rengiant logopedus aktualu perteikti būtinas teorines žinias ir įgūdžius, kad savo darbo praktikoje jie gebėtų tinkamai integruotis ir suprasti logopedo darbo įvairovę. Remiantis šia mintimi bei vyraujančiu aktualumu šiandien svarbu išsiaiškinti, kaip studentai bei logopedai vertina tris logopedijos modulius. Anketoje buvo pateikta lentelė su galimybe įvertinti, kokioms pagrindinėms logopedijos temoms yra skiriama pakankamai laiko, kokių temų žinioms įsisavinti laiko stokojama, todėl respondentų buvo prašoma pažymėti vieną iš trijų variantų ranginėje skalėje: „skiriama pakankamai laiko“, „nežinau“, „skiriama per mažai laiko“. 7 lentelėje matyti pirmojo logopedijos modulio turinio vertinimas.

7 lentelė

Pirmojo logopedijos modulio vertinimas, (%)

Pirmojo logopedijos modulio temos	Vidurkis (M)	Skiriama pakankamai laiko	Nežinau	Skiriama per mažai laiko
1. Kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimų samprata	1,08	64,7	13,7	21,6
2. Kalbos sutrikimų klasifikacija	1,00	68,6	15,7	15,7
3. Vaikų kalbos raidos ypatumai	1,10	60,8	13,7	23,5
4. Kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimų įvertinimas	1,35	45,1	9,8	45,1
5. Fonetiniai sutrikimai, jų rūšys	1,14	54,9	15,7	29,4
6. Fonologiniai sutrikimai	1,12	56,9	15,7	27,5
7. Fonetinių ir fonologinių sutrikimų įveikimo metodai	1,27	49,0	11,8	39,2
8. Rinolalija, jos įveikimas	1,29	58,8	5,9	35,3

Tyrimo dalyvių nuomone, aiškiausiai teorinė medžiaga pateikiama apie kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimų įvertinimą (M=1,35). Išsamiai teorinė medžiaga pateikiama ir apie rinolaliją, jos įveikimo galimybes (M=1,29) bei fonetinių ir fonologinių sutrikimų įveikimo metodus (M=1,27).

Išklausius pirmąjį logopedijos modulį, studentai nurodė, jog visoms temoms yra skiriama pakankamai laiko, tačiau daugiausiai žinių logopedijos studentai gauna apie kalbos sutrikimų klasifikaciją. Laiko skiriama pakankamai dėstant kalbos ir komunikacijos sutrikimų sampratą. Taip mano daugiau nei pusė apklausoje dalyvavusių studentų. Aptariant vaikų kalbos raidos ypatumus laiko taip pat skiriama užtektinai. Kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimų įvertinimo temai beveik pusė tyrimo dalyvių norėtų skirti daugiau laiko, tačiau tokia pat dalis (45,1%) apklaustųjų teigia, kad laiko šios temos nagrinėjimui skiriama pakankamai.

Lyginant duomenis su 2010 metais atliktu tyrimu rezultatai panašūs. Anot tyrime dalyvavusių studentų, išsamiai išdėstoma kalbos sutrikimų klasifikacija (74,6%), kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos samprata (73,4%), vaikų kalbos raidos ypatumai (67%) (Kaščikaitė, 2010).

Tyrimo duomenų analizė, apklausus logopedus, padėjo nustatyti, jog studijų metu pakankamai dėmesio skiriama aptariant kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimų įvertinimą ($M=1,56$). Išsamiai teorinė medžiaga perteikiama apie fonetinių ir fonologinių sutrikimų įveikimo metodus ($M=1,44$).

Klausant pirmąjį logopedijos modulį, praktiškai dirbantys logopedai, norėtų gauti daugiau informacijos apie rinolaliją bei jos įveikimo galimybes (47,4%). 72,2% respondentų nurodė, kad laiko pakankamai skiriama aptariant kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimų sampratą. Gauti duomenys pateikti 13 lentelėje (žr. 32 priedą).

Apibendrinant galima teigti, kad pirmojo logopedijos modulio temoms nagrinėti laiko skiriama pakankamai, kadangi daugiau nei pusė apklaustųjų teigiamai vertina modulyje dėstomų temų teorinį ir praktinį pateikimą.

Išanalizavus studentų atsakymus, gauti duomenys apie antrojo logopedijos modulio temų vertinimą. Susisteminti rezultatai pateikti 8 lentelėje.

8 lentelė

Antrojo logopedijos modulio vertinimas, (%)

Antrojo logopedijos modulio temos	Vidurkis (M)	Skiriama pakankamai laiko	Nežinau	Skiriama per mažai laiko
1. Dizartrijų samprata, jų rūšys	1,12	72,5	7,8	19,6
2. Kalbos įvertinimas dizartrijų atveju	1,31	45,1	11,8	43,1
3. Dizartrijų įveikimas	1,33	47,1	9,8	43,1
4. Alalijos samprata, jų rūšys	1,12	68,6	9,8	21,6
5. Kalbos ugdymas alalijos atveju	1,18	47,1	17,6	35,3
6. Sulėtėjusi kalbos raida	1,24	54,9	9,8	33,3
7. Kalbos neišsivystymo identifikavimas (įvertinimas)	1,29	47,1	11,8	41,2
8. Neišsivysčiusios kalbos ugdymas	1,22	47,1	15,7	37,3
9. Rašymo sutrikimų samprata, jų rūšys	1,18	62,7	9,8	27,5
10. Rašymo sutrikimų identifikavimas ir įveikimas	1,29	54,9	7,8	37,3
11. Skaitymo sutrikimų samprata, jų rūšys	1,16	64,7	9,8	25,5
12. Skaitymo sutrikimų identifikavimas ir įveikimas	1,22	58,8	9,8	31,4
13. Mikčiojimo samprata, rūšys, įvairios mikčiojimo teorijos	1,35	45,1	9,8	45,1
14. Mikčiojančiojo kalbos įvertinimas	1,43	45,1	5,9	5,9
15. Pagalbos mikčiojantiems teikimas	1,33	43,1	11,8	45,1

8 lentelės duomenys rodo, kad antrajame logopedijos modulyje pagal studentų atsakymus aukštas vertinimo balas skirtas mikčiojančiojo kalbos įvertinimui ($M=1,43$), mikčiojimo sampratai,

jo rūšims, įvairioms mikčiojimo teorijoms aptarti ($M=1,35$). Dėmesio ir laiko užtektinai skiriama kalbant apie dizartrių įveikimą ($M=1,33$) ir pagalbos mikčiojantiems teikimą ($M=1,33$).

Didžioji dalis respondentų nurodė, kad antrajame logopedijos modulyje pakankamai laiko skiriama aptariant dizartrių sampratą ir jų rūšis. Tai pirmoji antrojo modulio tema ir neretai pasitaikantis sutrikimas, todėl esminei informacijai apie dizartrią perteikti laiko nestokojama. Laiko pakankamai skiriama ir kalbant apie alalijų sampratą, jų rūšis, skaitymo sutrikimų sampratą, jų rūšis, rašymo sutrikimų sampratą, jų rūšis. Beveik pusė nuolatinį ir ištestinių studijų studentų, dalyvavusių tyrime, pažymėjo, kad laiko, kuris skiriamas kalbant apie pagalbos mikčiojantiems teikimą, yra stokojama. Studentams trūksta daugiau praktinių patarimų, kaip padėti mikčiojantiems ikimokyklinukams, mokyklinukams bei suaugusiesiems. Teikiant pagalbą skirtingo amžiaus mikčiojantiems tenka taikyti ir skirtingas pagalbos metodikas. Studentams trūksta išsamesnės informacijos ir praktinių patarimų.

Analogiški duomenys gauti ankstesnių metų tyrime. Dauguma (73,4%) apklausoje dalyvavusių studentų sutiko, jog pakankamai laiko skiriama skaitymo sutrikimų sampratai, jų rūšims, dizartrių sampratai, jų rūšims (68,3%), alalijos sampratai, jos rūšims, rašymo sutrikimų sampratai ir jų rūšims (po 67%) (Kaščikaitė, 2010).

14 lentelės (žr. 33 priedą) duomenys rodo, kad logopedai iš antrojo logopedijos modulio išskiria kalbos įvertinimo dizartrių atveju ($M=1,48$) bei dizartrių įveikimo ($M=1,45$), kalbos neišsivystymo indentifikavimo ($M=1,44$), neišsivysčiusios kalbos ugdymo ($M=1,44$) temas. Daugiau nei pusė apklausoje dalyvavusių logopedų (57,3%) akcentuoja, kad laiko, skiriamo aptarti kalbos įvertinimą esant dizartrijai, yra maža. Taip pat daugiau laiko galima būtų skirti kalbant apie dizartrių įveikimą. Taip mano 55,6% respondentų. Pusė tyrime dalyvavusių logopedų norėtų, kad plačiau būtų kalbama apie kalbos neišsivystymo identifikavimą (53%) ir apie neišsivysčiusios kalbos ugdymą (51,3%).

Antrojo logopedijos modulio temų vertinimo analizė, atskleidė, kad beveik visoms temoms nagrinėti laiko skiriama užtektinai. Beveik pusė logopedų nurodė, kad laiko nagrinėjant antrojo logopedijos modulio temas yra per maža. Dalis respondentų mano, kad keletui temų (mikčiojimo sampratai, jo rūšims, įvairioms mikčiojimo teorijoms, pagalbos mikčiojantiems teikimui, kalbos neišsivystymo identifikavimui ir kt.) reikėtų skirti daugiau dėmesio ir laiko, kadangi baigus studijas ir dirbant logopedais bus menkas teorinis ir praktinis pasirengimas efektyviam pagalbos teikimui.

15 lentelėje (žr. 34 priedą) pateikta respondentų nuomonė apie trečiojo logopedijos modulio temų vertinimą. Studentų vertinimui anketoje buvo pateiktos tik pačios svarbiausios trečiojo logopedijos modulio temos.

Išanalizavus studentų atsakymus paaiškėjo, kad studijuojant trečiąjį logopedijos modulį respondentams neužtenka laiko, kuris skiriamas keletui temų nagrinėti. Dalis tyrimo dalyvių gavo pakankamai paskaitų apie autistiškų vaikų ugdymą ($M=1,39$), logopedo darbo specifiką su vaikais, turinčiais regos sutrikimų ($M=1,37$), logopedinės pagalbos organizavimą ($M=1,36$), kalbos įvertinimą afazijų atveju ($M=1,35$).

Nagrinėjant trečiojo logopedijos modulio turinį 62,7% studentų pakanka laiko, kuris yra skiriamas afazijų sampratai bei jų rūšims. Daugiau nei pusė apklaustųjų (52,9%) pabrėžė, kad išsamiai aptariami balso sutrikimai ir jų rūšys. Laiko, skiriamo perteikiant teorinę informaciją apie organinės ir funkcinės kilmės balso sutrikimų įveikimą pakanka 49%. Tokia pat dalis respondentų (49%) nurodė, kad pritaria laiko sąnaudoms, kurios skiriamos aptariant nežymiai sutrikusio intelekto vaikų kalbos sutrikimų įveikimą.

Studentams nepakanka laiko klausantis informacijos apie kalbos gražinimą (51%), logopedo darbo specifiką su vaikais, turinčiais regos sutrikimų (49%), neprigirdinčių vaikų kalbos ugdymą (47,1%), autistiškų vaikų ugdymą (47,1%), mutizmo sampratą ir pedagoginę pagalbą (47,1%), alternatyvią ir augmentinę komunikaciją (45,1%), logopedinės pagalbos organizavimą (45,1%).

2010 metais tyrime dalyvavusiems respondentams trūko laiko įsisavinti paskaitų metu perteikiamą teorinę medžiagą apie kalbos gražinimą (67%), mutizmo sampratą ir pedagoginę pagalbą (62%), darbo specifiką su vaikais, turinčiais regos sutrikimų (60,7%), neprigirdinčių vaikų kalbos ugdymą (51,8%), organinės ir funkcinės kilmės balso sutrikimų įveikimą (50,6%). Taigi ankstesnių metų ir dabartinių absolventų vertinimai sutampa (Kaščikaitė, 2010).

Gautų duomenų analizė parodė (16 lentelė (žr. 35 priedą)), jog pusei trečiojo modulio temų laiko skiriama nepakankamai. Praktiškai dirbantys specialistai atkreipė dėmesį į mutizmo sampratos ir pedagoginės pagalbos ($M=1,57$), kalbos gražinimo ($M=1,55$), kalbos įvertinimo afazijų atveju ($M=1,54$) temas. 69% dirbančių logopedų stokoja informacijos apie mutizmo sampratą ir galimybes padėti asmeniui, turinčiam šį sutrikimą. Daugiau nei pusė (65,2%) respondentų mano neturintys pakankamai informacijos apie kalbos gražinimo galimybes. Laiko per mažai skiriama aptariant ir kalbos įvertinimą esant afazijai (63,2%). Kadangi logopedai yra rengiami, kaip pedagogikos specialistai, jiems trūksta tų žinių, kurios siejasi su darbu iš medicininės pusės. Logopedai, kurie dirba ligoninėse su asmenimis, ištiktais afazijos, turi mokytis savarankiškai, nes klausantis trečiąjį logopedijos modulį su afazijos sutrikimu yra tik supažindinami paviršutiniškai.

Išsąnalyzavus visus tris logopedijos modulius galima daryti išvadą, kad nuolatinių ir iššęstinių studijų ketvirtakursiai teigiamai vertina modulių temas, joms skiriamo laiko sąnaudas. Logopedai pabrėžė, kad daugumai antrojo ir trečiojo logopedijos modulių temoms laiko būtina

skirti daugiau, kadangi praktiniame darbe išryškėja žinių trūkumas. Būtina pabrėžti, jog dalis studentų, pageidautų daugiau teorinių žinių ir praktinių patarimų aptariant tam tikrus kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimus, kadangi jiems atliekant logopedo praktiką stigo informacijos apie kalbos sutrikimų įveikimo metodikas ir pagalbos būdus. Bendras trijų logopedijos modulių vertinimas pateiktas 17-18 lentelėse (žr. 36-37 priedus).

Naudojant neparametrinį (Kruskal-Wallis) statistinės analizės metodą (kai $p \leq 0,05$) buvo siekiama rasti statistiškai reikšmingą skirtumą tarp nuolatinės bei iššestines studijas pasirinkusių logopedijos studentų ir jų vertinimų, ar pakankamai laiko ir dėmesio skiriama visiems trimis logopedijos moduliams specialiosios pedagogikos (specializacija: logopedija) studijų programoje.

Studentų pasiskirstymas pagal studijų formą vertinant logopedijos moduliams skiriamą laiką yra statistiškai reikšmingas ($p \leq 0,05$). Duomenys pateikti 9 lentelėje.

9 lentelė

Logopedijos modulių temų vertinimas atsižvelgiant į studijų formą

Temų pavadinimai	Vidutinis rangas		p≤0,05
	Nuolatinių studijų	Iššestinių studijų	
Neišsivysčiusios kalbos ugdymas	28,74	20,53	0,043
Mikčiojimo samprata, rūšys, įvairios mikčiojimo teorijos	29,29	19,41	0,013
Mikčiojančiojo kalbos įvertinimas	29,76	18,47	0,004
Pagalbos mikčiojantiems teikimas	29,09	19,82	0,021
Balso sutrikimų samprata, jų rūšys	28,71	20,59	0,041
Balso sutrikimų įvertinimas	29,32	19,35	0,013
Vidutiniškai ir žymiai sutrikusio intelekto vaikų kalbos ugdymas	28,87	20,26	0,032
Neprigirdinčių vaikų kalbos ugdymas	28,66	20,68	0,049

Nustatyta, jog nuolatinių studijų studentai geriau nei iššestinių studijų ketvirtakursiai vertina laiką, kuris skiriamas aptariant tam tikras logopedijos modulių temas. Klausant antrąjį logopedijos modulį nuolatinių studijų absolventai teigiamai vertina neišsivysčiusios kalbos ugdymo ($p=0,043$), mikčiojimo sampratos, rūšių, įvairių mikčiojimo teorijų ($p=0,013$), mikčiojančiojo kalbos įvertinimo ($p=0,004$), pagalbos mikčiojantiems teikimo ($p=0,021$) paskaitų metu suteikiamą informaciją.

Gauti tyrimo duomenys parodė, kad trečiojo logopedijos modulio temas nuolatinių studijų absolventai taip pat vertina geriau nei iššestines studijas lankantys tyrimo dalyviai. Balso sutrikimų samprata, jų rūšys ($p=0,041$), balso sutrikimų įvertinimas ($p=0,013$), vidutiniškai ir žymiai sutrikusio intelekto vaikų kalbos ugdymas ($p=0,032$), neprigirdinčių vaikų kalbos ugdymas ($p=0,049$) – tai temos, kurios, pagal nuolatinės studijas lankančius tyrimo dalyvius, yra pakankamai aiškiai išdėstomos tiek teoriniu, tiek praktiniu aspektais.

Naudojant neparametrinį (Kruskal-Wallis) statistinės analizės metodą (kai $p \leq 0,05$) patikrinta, ar logopedų darbo vieta turi įtakos vertinant logopedijos modulių temoms skiriamo laiko limitą. Duomenys pateikti 19 lentelėje (žr. 38 priedą).

Nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas tarp skirtingose įstaigose dirbančių specialistų vertinimų. Ikimokyklinio ugdymo įstaigose dirbantys logopedai praktikai nurodo, kad laiko stokojama aptariant autistiškų vaikų ugdymo galimybes ($p=0,006$), kalbos gražinimo galimybes ($p=0,013$), afazijų sampratą, jų rūšis ($p=0,017$), neprigirdinčių vaikų kalbos ugdymą ($p=0,017$), neišsivysčiusios kalbos ugdymą ($p=0,021$), logopedinės pagalbos organizavimą ($p=0,026$), skaitymo sutrikimų identifikavimą ir įveikimą ($p=0,038$).

2.6. Studentų įsitraukimas į studijų procesą

Vertinant logopedijos modulių kokybę visame specialiosios pedagogikos (specializacija: logopedija) programos kontekste negalima pamiršti pačių studentų ir jų galimybių studijų procesą padaryti priimtinesnį. Norint išsiaiškinti dalyvavimo studijų procese galimybes studentų atžvilgiu, jų buvo prašoma pažymėti vieną iš galimų įsitraukimo variantų: „taip“, „iš dalies taip“, „ne“. Gauti tyrimo rezultatai susisteminti ir pateikti 10 lentelėje.

10 lentelė

Studentų įsitraukimo į studijų procesą vertinimas, (%)

Ar turėjote galimybę:	Vidurkis (M)	Taip	Iš dalies taip	Ne
Bendradarbiaujant su dėstytojais dalyvauti moksliniame tyrime;	1,48	7,8	31,4	58,8
Diskutuoti paskaitų metu, išsakyti savo nuomonę;	2,61	68,6	23,5	7,8
Išsiaiškinti su dėstytojais, kokių žinių ir praktinių gebėjimų tikitės vieni iš kitų, pabaigę konkretaus dalyko modulį;	2,29	47,1	35,3	17,6
Sužinoti, kokie yra kiekvieno dalyko modulio vertinimo kriterijai;	2,75	76,5	21,6	2,0
Savarankiškai rinktis, koku būdu atliksite individualias, grupines užduotis;	1,80	19,6	41,2	39,2
Atlikti Jums palankesnius pakeitimus tvarkaraštyje;	1,92	21,6	49,0	29,4
Derinti darbų atsiskaitymo datas, egzaminų datą ir laiką;	2,61	66,7	27,5	5,9

Tyrimo duomenų analizė padėjo nustatyti, kad specialiosios pedagogikos (specializacija: logopedija) absolventai teigiamai vertina savo galimybes įsitraukti į studijų organizavimą ir padaryti studijas priimtinesnes sau. Apklausoje dalyvavę studentai nurodė, jog geriausiai vertina galimybes iš anksto sužinoti, kokie yra kiekvieno modulio vertinimo kriterijai ($M=2,75$). Teigiamai respondentai atsiliepė apie galimybes diskutuoti paskaitų metu, išsakyti savo nuomonę ($M=2,61$) bei derinti darbų atsiskaitymo datas, egzaminų datas ir laiką ($M=2,61$).

Dauguma studentų nurodė, kad studijų metu visada turi galimybę iš anksto sužinoti, kokie yra kiekvieno mokomojo modulio vertinimo kriterijai. Šią informaciją studentai gali rasti

parengtose kiekvieno modulio programose, internetinėje fakulteto svetainėje arba kartu su dėstytojais darbų vertinimo kriterijus aptardami per pirmąjį susitikimą.

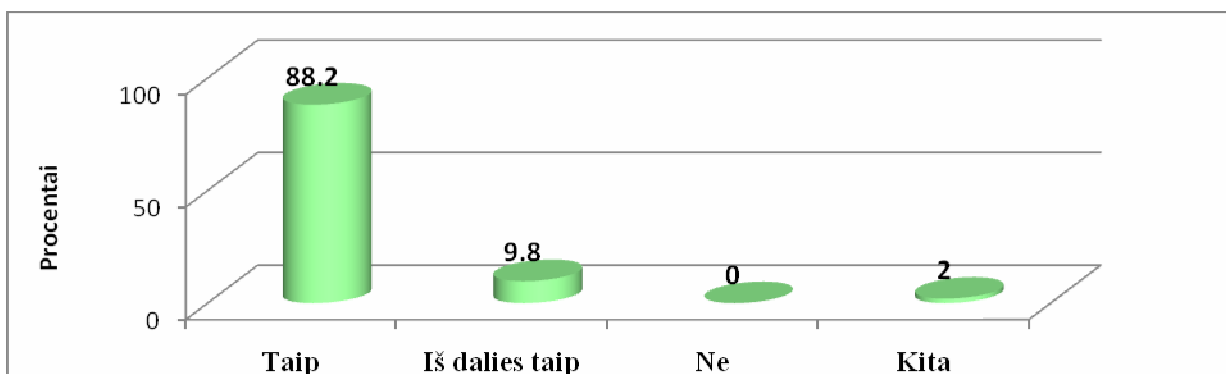
68,6% respondentų pažymėjo, kad dėstytojai sudaro sąlygas paskaitų metu diskutuoti bei išsakyti savo nuomonę. Būtina atkreipti dėmesį, kad dabartinė studijų programa, modulių tyrinys yra artinamas prie Europos aukštojo mokslo erdvei priklausančių šalių aukštojo mokslo turinio, kuris grindžiamas aktyviu pačių studentų dalyvavimu, reflekyviu savo studijų proceso vertinimu. Remiantis šiomis mintimis, studentams paskaitų metu sudaromos sąlygos išsakyti savo nuomonę ir kartu su kolegomis priimti bendrą sprendimą ar nuomonę.

Anketinės apklausos dalyviai nurodė, kad savarankiškai rinktis, koku būdu atliks individualias ar grupinės užduotis gali tik *iš dalies*. Beveik pusė respondentų akcentavo, jog tik *iš dalies* gali rinktis palankesnius pakeitimus tvarkaraštyje. Šis aspektas labai subjektyvus, kadangi kiekvienas studentas turi savų priežasčių, koku laiku norėtų dalyvauti paskaitose. Daliai studentų paskaitų tvarkaraštis nepalankus dėl darbo, kitiems - dėl šeimyninių priežasčių. Daugiau kaip pusė nuolatinių ir išstęstinių studijų absolventų nurodė, jog studijuodami jie neturi galimybių bendradarbiaujant su dėstytojais dalyvauti moksliniuose tyrimuose.

Apibendrinant gautus duomenis galima daryti išvadą, jog studentai turi nemenkas pasirinkimo ir įsitraukimo į studijų procesą galimybes, tačiau yra sričių, kuriose studentai dėl objektyvių priežasčių turi tik ribotas įsitraukimo galimybes organizuojant studijų procesą.

2.7. Logopedo praktikos organizavimas

Studijų metu tiek nuolatinių, tiek išstęstinių studijų studentams teko atlikti keletą pedagoginių praktikų skirtingo tipo ugdymo įstaigose. Išklauius visus tris logopedijos modulius jiems teko atlikti ir privalomą logopedo praktiką. Vertinant logopedijos modulius aktualu apžvelgti, kaip respondantai vertina logopedo praktikos organizavimą, kadangi ji savo kreditų apimtimi prilygsta ketvirtajam logopedijos moduliui. Pirmiausia buvo teiraujama apie galimybę laisvai pasirinkti vietą, kurioje pageidavo atlikti logopedo praktiką. Gauti rezultatai pateikti 7 paveiksle.

7 pav. Savarankiškas logopedo praktikos vietos pasirinkimas, (%)

Tyrimo rezultatai parodė, kad dauguma tyrimo dalyvių patys nusprendė, kokioje įstaigoje norėtų atlikti logopedo praktiką ir savarankiškai su įstaigos vadovybe suderino sąlygas. Dešimtadalis apklausos dalyvių teigė, jog praktikos vietą savarankiškai rinkosi tik iš *dalies*. Šiai respondentų daliai buvo pateiktas įstaigų sąrašas, iš kurio jie ir pasirinko logopedo praktikos atlikimo vietą. Mažiausiai apklausos dalyvių nurodė kitas priežastis, lėmusias logopedo praktikos vietos pasirinkimą. Viena iš priežasčių, studento nepriėmimas praktikai, nors iš anksto buvo susitarta. Vadovybė nesuderino klausimo su pačiu logopedu, kuris studentų nepriėmė. Dėl to jiems teko eiti į kitą įstaigą, kuri sutiko juos priimti.

Pasidomėjus apie dirbančių logopedų praktikos vietos pasirinkimo galimybes gauti atsakymai grafiškai pateikti *12 paveiksle* (žr. 39 priedą). 74,8% apklausos dalyvių nurodė, jog savo studijų metu turėjo galimybę savarankiškai rinktis logopedo praktikos atlikimo vietą. 15,9% respondentų laisvai pasirinktis praktikos įstaigą galėjo tik iš *dalies*. Jiems buvo suteiktos tam tikros pasirinkimo galimybės iš parengto galimų įstaigų sąrašo. Beveik dešimtadalis (9,3%) logopedų nurodė, kad jų studijų metais logopedo praktikos vieta buvo paskiriama, todėl jie neturėjo galimybės savarankiškai pasirinkti, kur norėtų atlikti logopedo praktiką.

Išsiaiškinus, kaip studentai pasirinko praktikos vietą buvo svarbu nustatyti, kokią įstaigą ir kodėl jie pasirinko. Gauti rezultatai grafiškai pateikti *13-16 paveiksluose* (žr. 40-43 priedus).

Atlikus tyrimą nustatyta, jog 49% studentų logopedo praktiką atliko darželyje. Šį pasirinkimą galima paaiškinti jų noru, pažinti būsimo darbo specifiką su ikimokyklinio amžiaus vaikais. Be to, darželiuose neretai dirba kelios specialistės, kurios noriai priima studentus logopedo praktikai. Mokyklose dažniausiai dirba tik vienas logopedas, jis nepageidauja apsikrauti papildomu rūpesčiu, todėl studentus rečiau priima. *13 paveiksle* (žr. 40 priedą) matyti, jog 17,6% tyrimo dalyvių logopedo praktikai atlikti rinkosi pagrindinę mokyklą. Tai lėmė noras pažinti būsimo darbo specifiką su mokyklinio amžiaus vaikais. Dalis studentų pagrindinę mokyklą rinkosi dėl jose dirbančių pažįstamų specialistų. Mažiausia respondentų dalis (3,9%) logopedo praktiką atliko sveikatos priežiūros įstaigose.

Duomenys sutampa su ankstesniais metais atlikto tyrimo rezultatais. Tuomet 50% visų apklaustųjų logopedo praktiką atliko darželyje. Šį pasirinkimą paskatino noras susipažinti su darbo specifika, kuri būdinga bendraujant su mažamečiais vaikais. Taip pat pasirinkimą galėjo lemti įsitikinimas, kad su mažais vaikais dirbti lengviau, darbas vyksta pirmoje dienos pusėje ir kt. 23,3% studentų rinkosi pagrindines mokyklas. Juos galėjo paskatinti mokyklos geografinė padėtis, pažįstami specialistai ar net pažįstama mokyklos administracija, jei studentas pasirinko praktiką atlikti mokykloje, kurią lankė prieš pradėdamas studijas aukštojoje mokykloje (Kašćikaitė, 2010).

Tyrimo rezultatai padėjo nustatyti, kad 55% logopedų prieš pradėdami dirbti praktiškai, logopedo praktiką atliko darželyje. Dar 22,9% respondentų savo studijų metais logopedo praktiką atliko specialiojoje mokykloje. Kitos ugdymo ir sveikatos priežiūros įstaigos sulaukė mažiau respondentų balsų, kadangi jos prieš kelias dešimtis metų nebuvo pasirengusios priimti studentų praktikai. Specialieji pedagogai ir logopedai buvo rengiami darbui specialiosiose mokyklose, todėl bendrojo ugdymo tipo įstaigose nebuvo aktualu atlikti logopedo praktiką. Sveikatos priežiūros įstaigų tinklas dar tik kūrėsi mūsų šalyje, todėl mažesnė studentų dalis turėjo galimybes pamatyti praktinio darbo pobūdį ankstyvosios reabilitacijos tarnyboje ar poliklinikoje. Išsamūs duomenys apie logopedų atliktos praktikos vietą pateikti *14 paveiklėse* (žr. 41 priedą).

Apibendrinant rezultatus galima teigti, jog studentai logopedo praktikos vietą renkasi remdamiesi savo noru ateityje dirbti būtent tokio tipo įstaigoje ir iš anksto nori pažinti būsimo darbo specifiką. Darželiai ir pagrindinės mokyklos sulaukia daugiausiai studentų prašymų priimti pas juos atlikti logopedo praktiką. Logopedai pabrėžė, kad jų studijų metais praktikos vieta buvo paskiriama, todėl turėjo mažesnes galimybes savarankiškai pasirinkti praktikos vietą.

Iš *15 paveikslo* (žr. 42 priedą) matyti, jog 68% respondentų logopedo praktikos vietą rinkosi pagal gyvenamąją vietą. 22% studentų praktikos vietos pasirinkimui įtakos turėjo pažįstami logopedai. Mažesnė dalis (16%) tyrimo dalyvių praktikos vietą rinkosi atsižvelgdami į norą pažinti būsimo darbo specifiką (atitinkamai su ikimokyklinio arba mokyklinio amžiaus vaikais). Būtina pažymėti, jog studentai nurodė po 2-3 priežastis, kurios lėmė jų sprendimą renkantis logopedo praktikos vietą. 4% respondentų nurodė kitas priežastis. Pagrindinė iš jų buvo darbo vieta. Logopedo praktiką jie atliko toje įstaigoje, kurioje tuo metu dirbo.

Lyginant su 2010 metų tyrimo rezultatais esminių skirtumų nėra. 66% visų apklausoje dalyvavusių respondentų logopedo praktikos vietą rinkosi atsižvelgdami į gyvenamąją vietą. Pažįstami logopedai didesnės įtakos turėjo ištestines studijas pasirinkusiems apklausos dalyviams (28,5%). Nuolatinių studijų respondentų, pasirinkusių praktikos atlikimo vietą pagal įstaigoje dirbančius pažįstamus logopedus tebuvo 16,1% (Kaščikaitė, 2010).

Tyrimas padėjo išsiaiškinti, jog 66,3% iš tų logopedų, kurie laisvai galėjo pasirinkti savo praktikos vietą, ją rinkosi pagal gyvenamąją vietą. Beveik trečdalis (28,3%) apklaustųjų logopedo praktiką atliko tose įstaigose, kur norėjo dirbti baigę studijas, todėl iš anksto domėjosi tos įstaigos darbo specifiką. 20,3% apklausos dalyvių logopedo praktikos vietos pasirinkimą lėmė pažįstami specialistai. Išsamūs duomenys apie priežastis, lėmusias logopedo praktikos vietos pasirinkimą pateikti *16 paveiksle* (žr. 43 priedą).

Gauti rezultatai leidžia daryti išvadą, kad studentai praktikos vietą renkasi remdamiesi subjektyviais veiksniais. Jie siekia sumažinti gyvenimo išlaidas, daugiau laiko praleisti su šeimos nariais, todėl praktiką atlikti renkasi pagal gyvenamąją vietą ir pažįstamus logopedus. Savo studijų metais dalis logopedų, dalyvavusių tyrime, nurodė tas pačias praktikos vietas pasirinkimo priežastis kaip ir studentai.

Aktualu išsiaiškinti ne tik praktikos atlikimo įstaigą ar priežastis, kurios lėmė vietas pasirinkimą, bet kaip patys studentai bei logopedai vertina mokomosios logopedo praktikos organizavimą. Kokia jų nuomonė apie logopedo praktikos sudedamąsias dalis (pasirinkimo galimybes, praktikos trukmę, naudą bei paties logopedo ir praktikos vadovo kompetenciją, praktikos aptarimą ir kt.). Respondentai savo nuomonę galėjo išsakyti pažymėdami vieną iš trijų galimų variantų: „gerai“, „vidutiniškai“, „blogai“. Tyrimo rezultatai pateikti 11 lentelėje.

11 lentelė

Logopedo praktikos organizavimo vertinimas, (%)

Kaip Jūs vertinate?	Vidurkis (M)	N*	Gerai	Vidutiniškai	Blogai
Galimybę pasirinkti logopedinės praktikos vietą	2,80	51	84,3	11,8	3,9
Logopedinės praktikos trukmę	2,27	51	45,1	37,3	17,6
Atliktos logopedinės praktikos naudą Jūsų būsimam darbui	2,76	51	76,5	23,5	-
Logopedinės praktikos instrukciją	2,31	51	43,1	45,1	11,8
Praktikos užduotis, atsiskaitymo darbus	2,12	51	37,3	37,3	25,5
Praktikos aptarimą	2,04	50	33,3	35,3	29,4
Logopedo, pas kurį atlikote praktiką, kompetenciją	2,80	49	82,4	7,8	5,9
Praktikos vadovo kompetenciją	2,57	51	64,7	27,5	7,8

Gauti duomenys rodo, kad nuolatinių ir iššestinių studijų ketvirtakursiai iš esmės teigiamai vertina logopedo praktikos organizavimo aspektus. Daugiausiai dėmesio sulaukė galimybė pasirinkti logopedo praktikos vietą savarankiškai (M=2,80) ir logopedo, pas kurį atliko praktiką, kompetencijos vertinimas (M=2,80). Teigiamai buvo įvertinta ir logopedo praktikos nauda būsimam specialisto darbui (M=2,76).

Gerai studentai įvertino galimybę pasirinkti logopedinės praktikos vietą, logopedo, pas kurį atliko praktiką, kompetenciją, atliktos logopedinės praktikos naudą būsimam darbui, praktikos vadovo kompetenciją. Beveik pusė respondentų *vidutiniškai* įvertino logopedinės praktikos instrukciją. Daliai studentų trūko išsamesnės informacijos, kaip atlikti užduotis ir kokius dokumentus jis privalėjo pristatyti praktikos vadovui įvertinti. Dėl neaiškios praktikos instrukcijos, studentams nesuprantamas galutiniam vertinimui pristatomų dokumentų turinys. Trečdalis tyrime dalyvavusių studentų *vidutiniškai* vertina ir patį logopedo praktikos aptarimą.

Apklausus logopedus praktikus, kurie patys priima studentus praktikai, nustatyta, jog respondentai *gerai* vertina beveik visus logopedo praktikos organizavimo aspektus. Galimybę pasirinkti savarankiškai praktikos vietą vertinama teigiamai ($M=2,84$). Atliktos logopedinės praktikos nauda būsimam darbui taip pat vertinama aukštais balais ($M=2,68$).

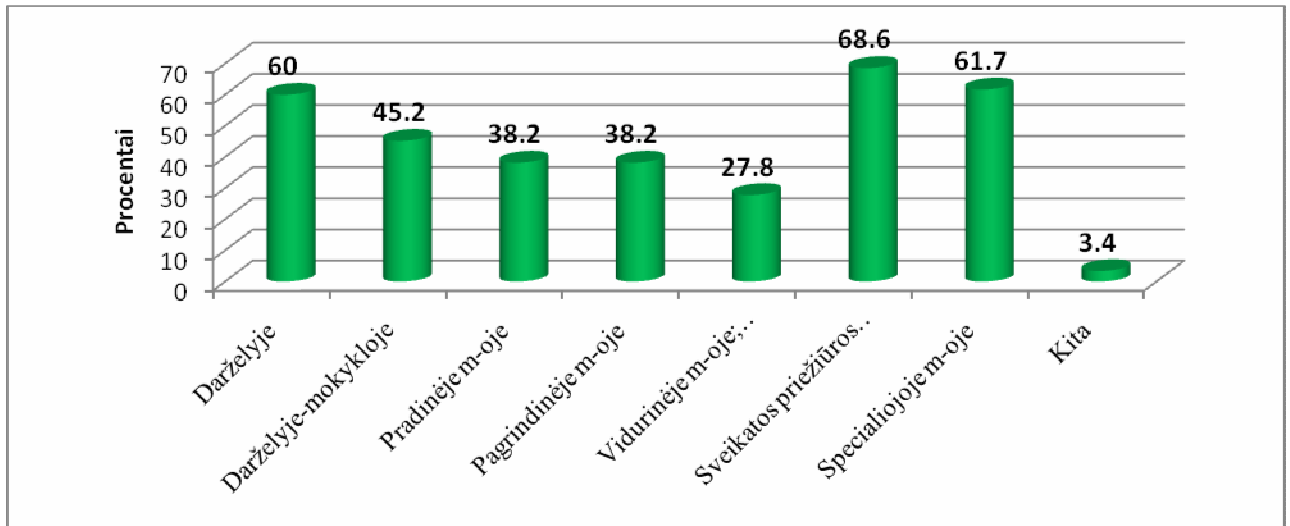
86,2% specialistų *gerai* atsiliepia apie galimybę studentams patiems susirasti praktikos vietą. Laisvė rinktis suteikia studentui galimybę pamatyti būsimo darbo specifiką, kuri jam gali patikti arba priverstų pakeisti nuomonę bei rinktis kitą darbą, teikiantį mažiau neigiamų išgyvenimų. 69,3% apklaustų logopedų *gerai* vertina praktikos suteikiamą naudą pasirinktam profesiniam gyvenimo keliui. *Gerai* logopedinės praktikos trukmę vertina 62,8% apklaustųjų. Logopedinės praktikos instrukciją bei logopedinės praktikos vertinimo kriterijus gerai vertina 58,6% ir 58,4% respondentų. Pusė apklausos dalyvių (51,8%) *vidutiniškai* vertina logopedo praktikos užduotis ir atsiskaitymo darbus. Duomenys apie logopedo praktikos organizavimo aspektų vertinimą pateikti 20 lentelėje (žr. 44 priedą).

Praktiškai dirbančių logopedų buvo klausta „*Jūsų nuomone, ar pakankamos trukmės yra logopedo praktika?*“. Daugiau nei pusė (60,4%) tyrime dalyvavusių logopedų nurodė, kad dabartinis 6 savaičių logopedo praktikos terminas yra pakankamas. 20% apklaustųjų šiuo klausimu neturi nuomonės, dar 19,6% respondentų pabrėžė, kad šešių savaičių praktikos nepakanka, jog studentas tinkamai susipažintų ir įsigilintų į logopedo darbo specifiką. 91,8% tyrime dalyvavusių logopedų pritaria nuomonei, kad studentas privalo atlikti mažiausiai dvi logopedo praktikas. Viena praktika turėtų apimti darbą su ikimokyklinio amžiaus vaikais, kita – su mokyklinukais bei suaugusiaisiais. Grafinis vaizdas pateiktas 17 paveiksle (žr. 45 priedą).

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad tiek nuolatinį, tiek iššestinių studijų studentai ir logopedai praktikai logopedo praktikos organizavimą vertina iš esmės palankiai. *Gerai* vertina galimybę pasirinkti logopedo praktikos atlikimo vietą, praktikos trukmę, naudą, vadovavusio logopedo kompetenciją, praktikos instrukciją, vertinimo kriterijus.

Anketinės apklausos būdu specialistų praktikų buvo paklausta, kokiose įstaigose studentai turėtų atlikti logopedo praktiką, norėdami įgyti pakankamai žinių ir įgūdžių būsimam praktiniam darbui. Gauti logopedų atsakymai pateikti 8 paveiksle.

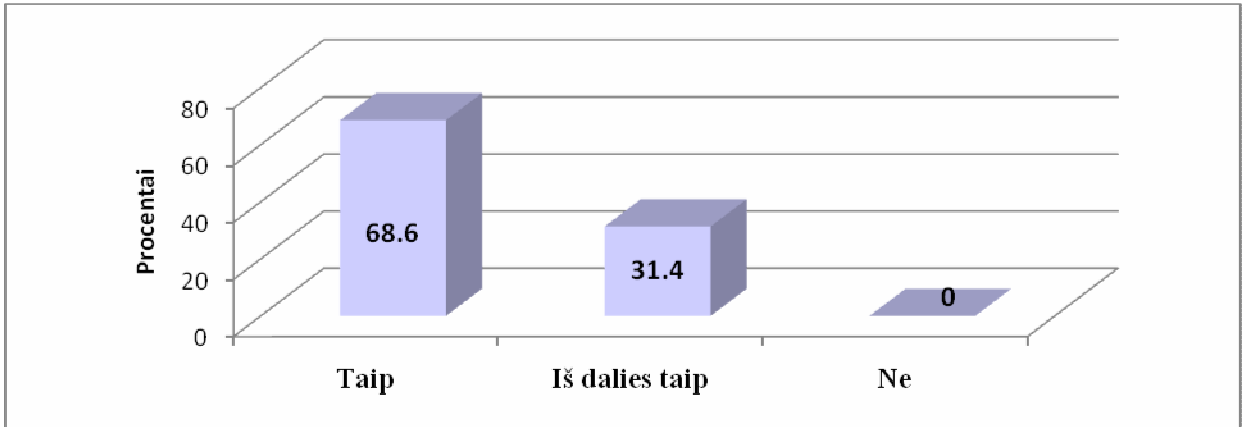

8 pav. Galimos logopedo praktikos atlikimo vietos, (%)

Nustatyta, jog logopedai nurodė mažiausiai po dvi įstaigas, kuriose studentai privalėtų atlikti logopedo praktiką. Daugiausiai vertinimų sulaukė darželio ir sveikatos priežiūros įstaigos. Keletas respondentų nurodė po 3 ir daugiau įstaigų, kuriose reikėtų atlikti privalomą logopedo praktiką. Dauguma apklaustųjų norėtų, jog studentai turėtų galimybę praktiką atlikti ankstyvosios reabilitacijos tarnybose ar poliklinikose. Kiek mažesnė tyrimo dalyvių dalis akcentuoja svarbą susipažinti su logopedo darbo specifika specialiojoje mokykloje. Šio tipo ugdymo įstaigoje dirbant logopedu itin sunku pasiekti apčiuopiamų darbo rezultatų, kadangi neretai mokiniai turi kompleksinius sutrikimus. Daugiau nei pusė apklaustų logopedų nurodė, jog praktinį darbą reikia išmėginti ir padedant ikimokyklinio amžiaus vaikams įveikti jų kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimus.

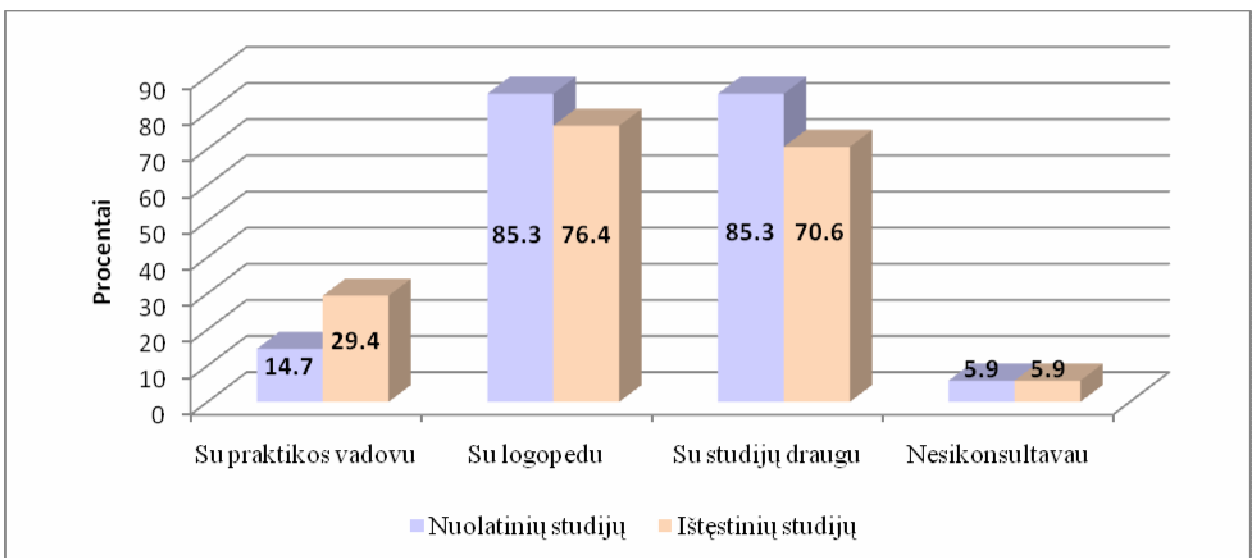
Vertinant logopedo praktikos organizavimo aspektus studentų buvo paklausta apie naudojimąsi pagalbine medžiaga atliekant logopedo praktiką. Respondentai turėjo pažymėti, ar pasinaudojo logopedo praktikos instrukcijoje pateiktais vertinimo kriterijais. Gauti rezultatai pateikti 9 paveiksle.

9 pav. Logopedo praktikos instrukcijos vertinimo kriterijų panaudojimas, (%)

9 paveikslo duomenys rodo, kad daugiau nei pusė tyrimo dalyvių naudojami instrukcijoje pateiktais vertinimo kriterijais. Nors į ankstesnę klausimą dalis atsakė, kad pati instrukcija nėra pakankamai išsami, visgi jie turėjo remtis nurodytais kriterijais rengdami dokumentus praktikos įvertinimui. Trečdalis apklaustųjų pateiktais vertinimo kriterijais naudojami iš dalies. Galima teigti, jog studentai tarpusavyje arba su praktikos vadovu derino praktikos dokumentų tvarkymo klausimus ir mažai težiūrėjo į logopedo praktikos instrukciją.

Atliekant logopedo praktiką svarbios yra logopedo konsultacijos. Pasiteiravus respondentų: *Su kuo jie konsultavosi logopedo praktikos metu*, gauti rezultatai parodė, kad visų studijų formų studentai pirmenybę teikė arčiausiai jų tuo metu buvusiam specialistui t.y. logopedui, pas kurį atliko praktiką ir studijų draugams. Gauti rezultatai pateikti 10 paveiksle.

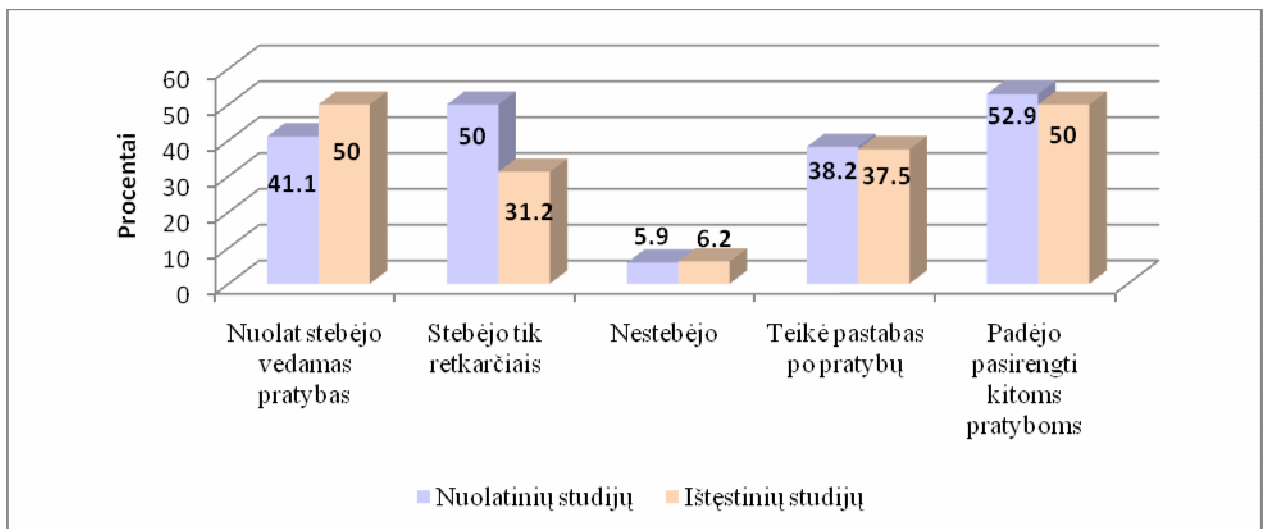
10 pav. Konsultacijos logopedo praktikos metu, (%)

Gauti tyrimo duomenys padėjo išsiaiškinti, jog atliekant logopedo praktiką labai svarbi yra logopedo, pas kurį atliekama praktika, pagalba. 85,3% nuolatinė ir 76,4% ištęstinių studijų

absolventų atlikdami logopedo praktiką pirmiausia konsultavosi su logopedu. Kilus neaiškumams, pagalbos į studijų draugus kreipėsi dauguma ketvirtakursių. Beveik trečdalis išėstines studijas pasirinkusių respondentų pagalbos kreipėsi į praktikos vadovą. Mažiausia dalis visų studijų formų apklausos dalyvių, atlikdami praktiką pasikloviė savo žiniomis ir su niekuo nesikonsultavo. Svarbu pabrėžti, kad studentai turi galimybę konsultuotis ne tik su studijų draugais, tačiau ir su praktikos vadovais. Ieškodami praktikos vadovo pagalbos jie nėra aktyvūs, labiau pasikliauja studijų draugų teikiamais patarimais.

Lyginant duomenis su ankstesniais metais atliktu tyrimu rezultatai panašūs. Su logopedu konsultavosi 93,5% nuolatinių studijų ketvirtakursių ir 89,5% išėstines studijas lankiusiųjų. Su praktikos vadovu konsultavosi penktadalis visų praktiką atlikusių studentų. Net 77,4% nuolatinių studijų apklaustųjų konsultavosi su studijų draugais, kadangi su jais galima drąsiau pasiginčyti, padiskutuoti, sulaukti naudingo patarimo. Su studijų draugu konsultavosi ir išėstinių studijų studentai. Pagalbos į kurso draugus kreipėsi 41,6% ketvirtakursių ir penktakursių (Kašćikaitė, 2010).

Kadangi išanalizavus duomenis paaiškėjo, jog didžioji respondentų dalis atlikdami logopedo praktiką pasikliauja logopedo patarimais, naudinga aptarti, kokio pobūdžio buvo logopedų teikiama pagalba. Rezultatai pateikti 11 paveiksle.

11 pav. Logopedų veikla praktikos metu, (%)

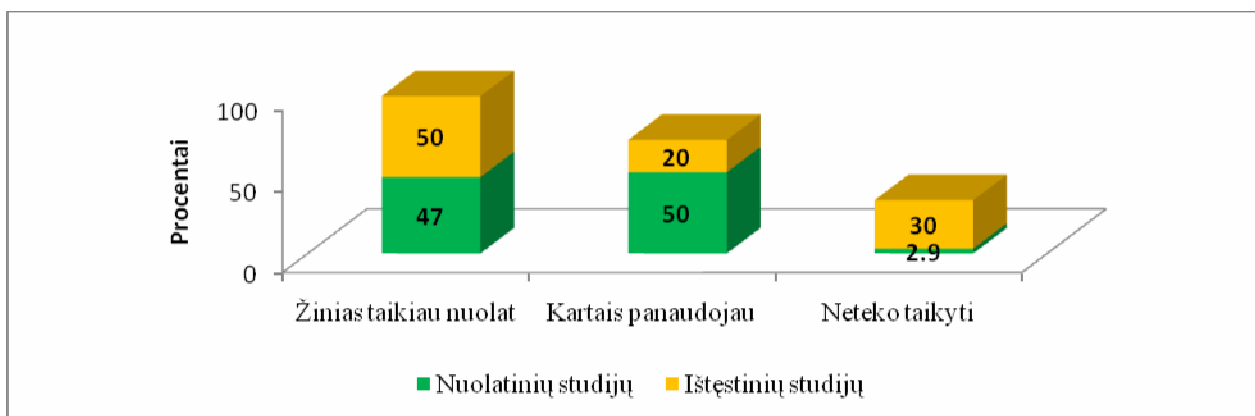
Tyrimo duomenys parodė, jog logopedai studentams, atliekantiems praktiką, suteikė laisvės patiems priimti tam tikrus sprendimus. Tokią išvadą galima daryti atsižvelgiant į nuolatinių studijų ketvirtakursių atsakymus. Pusė tyrime dalyvavusių respondentų nurodė, kad logopedas jų veiklą praktikos metu stebėjo tik retkarčiais. Tuo tarpu pusė išėstines studijas lankančių ketvirtakursių

pažymėjo, jog logopedas nuolat stebėjo jų vedamas pratybas. Tiek nuolatinė, tiek iššestinių studijų apklausos dalyviai pabrėžė, kad logopedas geranoriškai padėjo pasirengti kitoms pratyboms. Trečdalis tyrimo dalyvių gavo naudingų pastabų po pratybų, todėl jomis remiantis buvo lengviau pasirengti kitoms pratyboms.

2010 metais vykdyto tyrimo duomenys neturi reikšmingo skirtumo. 61,3% nuolatinė studijų ketvirtakursių logopedo praktikos metu sulaukė pastabų iš specialisto. Tuo tarpu tik trečdalis iššestinių studijų respondentų sulaukė pastabų ir patarimų bei pagalbos rengiantis kitoms pratyboms (Kaščikaitė, 2010).

Išsiaiškėjo, kad 52,2% logopedų, kurie patys priima studentus logopedo praktikai atlikti, konsultuoja būsimus specialistus. Konsultacijos dažniausiai apima pastabų pateikimą po pravestų pratybų. Taip nurodė 42,3% respondentų. 41,4% logopedų padeda studentams pasirengti kitoms logopedinėms pratyboms. Būtent pastabų pateikimas po pratybų ir logopedo pagalba rengiantis kitoms pratyboms buvo dažniausiai pasirenkami tarp apklausos dalyvių. 43,2% apklaustųjų nurodė, kad iki šiol nėra tekę priimti studentų logopedo praktikai atlikti. Dar 1,8% specialistų pažymėjo, kad studentų nepriima sąmoningai. Duomenys apie logopedų pagalbą studentams pateikti 18 paveiksle (žr. 46 priedą).

Vertinant logopedijos modulių kokybę studentų požiūriu taip pat pasidomėta, kiek studentai rėmėsi ankstesnės, žemesniųjų klasių specialiojo pedagogo, praktikos metu įgytomis žiniomis bei gebėjimais atlikdami logopedo praktiką, kiek įtakos jų žinių taikymui turėjo logopedo praktikos atlikimo vieta. Išanalizavus gautus atsakymus, rezultatai pateikti 12 paveiksle.

12 pav. Ankstesnių pedagoginių praktikų žinių taikymas atliekant logopedo praktiką, (%)

Nustatyta, kad atlikdami logopedo praktiką studentai vertino ankstesnės praktikos metu įgytas žinias. Pusė iššestinių studijų bei nuolatinė studijų ketvirto kurso absolventų nuolat taikė žinias, kurias įgijo atlikdami žemesniųjų klasių specialiojo pedagogo praktiką. Tokį didelį respondentų procentą galėjo nulemti studentų menka praktinio darbo patirtis ir noras kuo geriau

atlikti logopedo praktiką, todėl dažnai stengėsi logopedo darbe pritaikyti informaciją, kurią sukauptė rengdami pamokų planus ir pildydami kitus dokumentus specialiojoje mokykloje. Pusė nuolatinės studijas lankančių tyrimo dalyvių kartais panaudojo specialiojo pedagogo praktikos metu įgytas žinias bei įgūdžius.

Galima būtų teigti, kad menką ankstesnėje praktikoje įgytų žinių taikymą lėmė skirtingos praktikų atlikimo vietos. Žemesniųjų klasių specialiojo pedagogo praktika apėmė darbą specialiojoje mokykloje su vidutinišką bei žymią protinę negalę turinčiais mokiniais, todėl darbo pobūdis skyrėsi nuo to, su kuriuo studentai susipažino atlikdami logopedo praktiką ikimokyklinio ugdymo įstaigose. Trečdalis iššęstines studijas lankančių respondentų nurodė, kad jiems atliekant logopedo praktiką neteko taikyti ankstesnių praktikų metu įgytų žinių, kadangi dalis jų dar neatliko specialiojo pedagogo praktikos.

Logopedų tyrimo analizė padėjo nustatyti, jog 45,5% jų žemesniųjų klasių specialiojo pedagogo praktikos metu įgytas žinias taikė *nuolat*. Lygiai tokia pat specialistų dalis (45,5%) nurodė, kad atlikdami savo logopedo praktiką ankstesnės praktikos metu įgytas žinias panaudojo tik *kartais*. 8,9% apklausos dalyvių neteko taikyti žemesniųjų klasių specialiojo pedagogo praktikos metu gautų žinių atliekant logopedo praktiką. Duomenys pateikti *19 paveiksle* (žr. 47 priedą).

Galima teigti, kad studentams atliekant logopedo praktiką svarbu sulaukti logopedo pagalbos ir naudingų praktinių patarimų. Logopedams, kurie priima studentus praktikai, norisi pagelbėti būsimiems logopedijos specialistams, todėl logopedo praktikos metu stangiasi nuolat stėbėti jų vedamas pratybas ir padėti pasirengti kitoms logopedinėms pratyboms. Atlikta žemesniųjų klasių specialiojo pedagogo praktika taip pat teikia naudos logopedo praktikos metu.

2.8. Kompetencijos ir gebėjimai įgyjami per logopedo praktiką

Atliekant apklausą apie logopedijos modulių kokybę buvo svarbu išsiaiškinti, kaip turimas teorines žinias ir pratybų metu įgytus gebėjimus studentai pritaikė atlikdami logopedo praktiką. Respondentų buvo prašoma įvertinti savo gebėjimus, nurodant vieną iš keturių galimų variantų: „nežinau“, „menki“, „pakankami“, „geri“. Paklausus tyrimo dalyvių: *Kokių kompetencijų ir praktinių gebėjimų stokojote atlikdami logopedo praktiką*, gauti atsakymai susisteminti ir pateikti *21 lentelėje* (žr. 48 priedą).

Studentai geriausiai vertina savo gebėjimą kaupti metodines priemones studijų metu ($M=2,45$), savo kompiuterinio raštingumo žinias ($M=2,35$) bei gebėjimą naudotis įvairiais šaltiniais informacijai rasti, ją analizuoti ($M=2,32$) (žr. *22 lentelę* 49 priede).

Daugumą kompetencijų ir praktinių įgūdžių respondentai įvertino teigiamai. Beveik pusė (49%) apklausos dalyvių pabrėžė, kad gerai moka naudotis informacinėmis technologijomis. Būsimiems specialistams nekelia baimės tai, kad nemaža dalis darbui reikalingos informacijos yra

internete. Tokia pat dalis apklaustųjų (49%) nurodė, jog geba kaupti metodinę literatūrą studijų metu. Reikia pabrėžti, kad studentai nuolat rengdami atsiskaitymus juos turi pristatyti ir savo kurso draugams, todėl neretai vieni iš kitų perima idėjas, jas pritaiko arba rengiasi pritaikyti savo darbe. Be to, studentai turi galimybę įsigyti naujausios literatūros per Lietuvos logopedų asociacijos susitikimus. Dalį literatūros studentai gali įsigyti dėstytojų pagalba, įvairių seminarų ar konferencijų metu.

Daugiau nei pusė (68,6%) tyrimo dalyvių pakankamai geba remtis pagalbos teikimo principais (sistemiškumo, prieinamumo ir kt.). Nuolatinių ir iššestinių studijų absolventai nurodo, kad moka pakankamai reflektuoti savo pedagoginę veiklą, siekiant ją tobulinti. Taip teigia 62,7% tyrimo dalyvavusių studentų. Būsimieji logopedijos specialistai (58,8%) mano, jog turi pakankamus gebėjimus skatinti ugdytinių kalbos trūkumų įveikimo motyvaciją. Svarbu akcentuoti, jog jauni specialistai neretai randa artimą ryšį su ugdytiniu ir geba jį teigiamai skatinti. Turėdami ugdytinių pasitikėjimą, logopedai gali kelti jų pasitikėjimą savimi, motyvaciją, siekiant įveikti kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimus.

Paaiškėjo, kad 43,1% studentų trūksta įgūdžių identifikuojant kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimus. Dar 45,1% respondentų teigia turintys menkus gebėjimus sudarant programas skirtingiems sutrikimams įveikti. 37,3% mano turintys menkus gebėjimus teikti konsultacijas pedagogams. Visos šios kompetencijos ir gebėjimai yra susiję su praktinės patirties trūkumu. Studijų metu perteikiamos daugiausiai teorinės žinios ir nėra galimybių išmokyti studentus teikti konsultacijas pedagogams. Tokie gebėjimai susiformuoja laikui bėgant ir bendradarbiaujant kartu su kitais, vaikų ugdančiais pedagogais.

Gebėjimo konsultuoti tėvus kalbos trūkumų įveikimo klausimais kompetenciją 39,2% respondentų vertina menkai. Negebėjimą konsultuoti lemia patirties trūkumas ir darbo specifika: į darželius vaikai atvedami, kai specialisto dar nėra darbo vietoje ir pasiimami iš darželių, kai specialisto darbo valandos jau pasibaigusios. Į mokyklą mokiniai ateina ir išeina savarankiškai, todėl nėra galimybių be specialaus pakvietimo pabendrauti su tėvais (Kaščikaitė, 2010).

Logopedai geriausiai vertina savo gebėjimą bendrauti ir bendradarbiauti ($M=2,49$), gebėjimą naudotis įvairiais šaltiniais informacijai rasti, ją analizuoti ($M=2,42$), gebėjimą naudotis IT (informacinėmis technologijomis) ($M=2,41$) (žr. 23 lentelę 50 priede).

Dauguma kompetencijų ir praktinių gebėjimų logopedai įvertino teigiamai. Didžioji dalis iš 24 lentelėje (žr. 51 priedą) pateiktų kompetencijų ir praktinių gebėjimų įvertinti kaip *pakankami*. 54% respondentų nurodė turintys *gerus* bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžius. 47,4% respondentų nurodė, jog *gerai* moka rinkti ir kaupti metodinę literatūrą jau nuo studijų laikų. 46,9% apklausos dalyvių teigia, kad turi *gerus* gebėjimo naudotis informacinėmis technologijomis

įgūdžius. Reikia atkreipti dėmesį, kad apklausos dalyvių amžiaus vidurkis ~38,9 metai. Pakankamai jaunas apklausos dalyvių amžius leidžia teigti, kad specialistai jau yra išmokę naudotis kompiuteriais bei ieškoti reikalingos informacijos internete. Užsienio kalbos mokėjimas kelia daugiausia keblumų dirbantiems specialistams. 43,6% apklaustųjų nurodė, kad jų gebėjimai šioje srityje yra *menki*. Lygiai toks pat procentas dalyvių (43,6%) pabrėžė, kad jų gebėjimai yra *pakankami*.

Tyrimo duomenys rodo, kad nuolatinė ir iššęstinių studijų ketvirtakursiai turi pakankamus gebėjimus ir kompetencijas, kurie būtini logopedo darbe. Jie geba bendrauti ir bendradarbiauti, reflektuoti savo pedagoginę veiklą, siekiant ją tobulinti, atlikti logopedinį vaiko kalbos tyrimą, skatinti ugdytinių kalbos trūkumų įveikimo motyvaciją, taikyti alternatyvias ugdymo priemones įveikiant sutrikimus ir kt. Keletos kompetencijų ir gebėjimų trūkumą studentai kompensuos pradėję savarankišką profesinę veiklą. Apklausoje dalyvavę logopedai turi pakankamus gebėjimus, būtinus jų praktiniam darbui. Jiems trūksta užsienio kalbos žinių, kad galėtų rasti naudingos informacijos internetiniuose puslapiuose užsienio kalba.

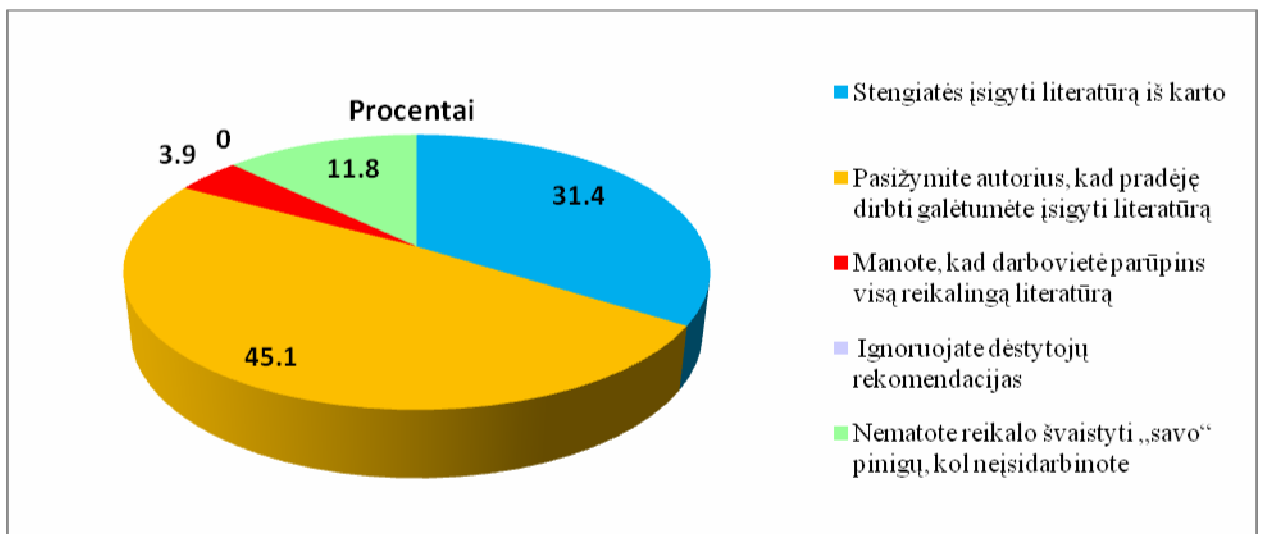
Naudojant neparametrinį statistinės analizės metodą (Kruskal-Wallis testą) buvo siekiama išsiaiškinti, ar baigta studijų pakopa, darbo stažas ir turima kvalifikacinė kategorija turi įtakos vertinant logopedų kompetencijas ir praktinius gebėjimus. Pasirinktas statistinis reikšmingumas, kai $p \leq 0,05$.

Išaiškėjo, kad logopedai baigę bakalauro studijas aukštai vertina savo gebėjimus naudotis įvairiais šaltiniais informacijai rasti ir ją analizuoti ($p=0,033$), gebėjimus atlikti mokslinius tyrimus, interpretuoti ir analizuoti duomenis ($p=0,003$), sudaryti programas sutrikimams įveikti ($p=0,001$), gebėjimus remtis sistemiškumo, prieinamumo ir kt. principais ($p=0,000$), gebėjimus skatinti ugdytinių kalbos trūkumų įveikimo motyvaciją ($p=0,013$), gebėjimus taikyti alternatyvias ugdymo priemones įveikiant sutrikimus ($p=0,048$), gebėjimus teikti konsultacijas pedagogams ($p=0,003$), gebėjimus konsultuoti tėvus kalbos sutrikimų įveikimo klausimais ($p=0,001$).

Statistiškai reikšmingi duomenys ($p \leq 0,05$) apie kompetencijų bei praktinių gebėjimų vertinimą tarp skirtingą darbo stažą turinčių logopedų praktikų. Nustatyta, kad iki 5 metų darbo stažą turintys specialistai menčiau, nei daugiau praktinės patirties turintys logopedai, vertina gebėjimą dirbti komandoje ir savarankiškai priimti sprendimus ($p=0,020$), atlikti logopedinį vaiko kalbos įvertinimą ($p=0,032$), identifikuoti kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos sutrikimus ($p=0,005$), sudaryti programas sutrikimams įveikti ($p=0,001$), remtis sistemiškumo, prieinamumo ir kt. principais ($p=0,011$), teikti konsultacijas pedagogams ($p=0,000$), konsultuoti tėvus kalbos įveikimo klausimais ($p=0,000$).

Nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai ($p \leq 0,05$) tarp skirtingą kvalifikacinę kategoriją turinčių logopedų, vertinant turimas kompetencijas ir praktinius gebėjimus. Logopedo kvalifikacinę kategoriją turintys specialistai menkiau vertina savo gebėjimus dirbti komandoje ar savarankiškai priimti sprendimus ($p=0,006$), gebėjimus identifikuoti kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos sutrikimus ($p=0,000$), gebėjimus sudaryti programas sutrikimams įveikti ($p=0,000$), gebėjimus teikti konsultacijas pedagogams ($p=0,000$), gebėjimus konsultuoti tėvus kalbos įveikimo klausimais ($p=0,000$). Menkesnis savo kompetencijų vertinimas šiuo atžvilgiu suprantamas, kadangi logopedo kvalifikacinę kategoriją turi specialistai, neseniai baigę studijas, kuriems dar nėra susiformavusios kompetencijos ir praktiniai gebėjimai. Aukštesnę kvalifikacinę kategoriją turintys logopedai šiuos gebėjimus yra sukaukę per praktinio darbo metus. Grafiškai duomenys pateikti 25-27 lentelėse (žr. 52-54 priedus).

Kadangi studentai geriausiai vertina savo gebėjimą kaupti metodinę literatūrą studijų metu, buvo aktualu pasidomėti, koku būdu jie stengiasi rinkti metodinę medžiagą. Gauti rezultatai susisteminti ir pateikti 13 paveiksle.

13 pav. Metodinės literatūros kaupimas studijų metu, (%)

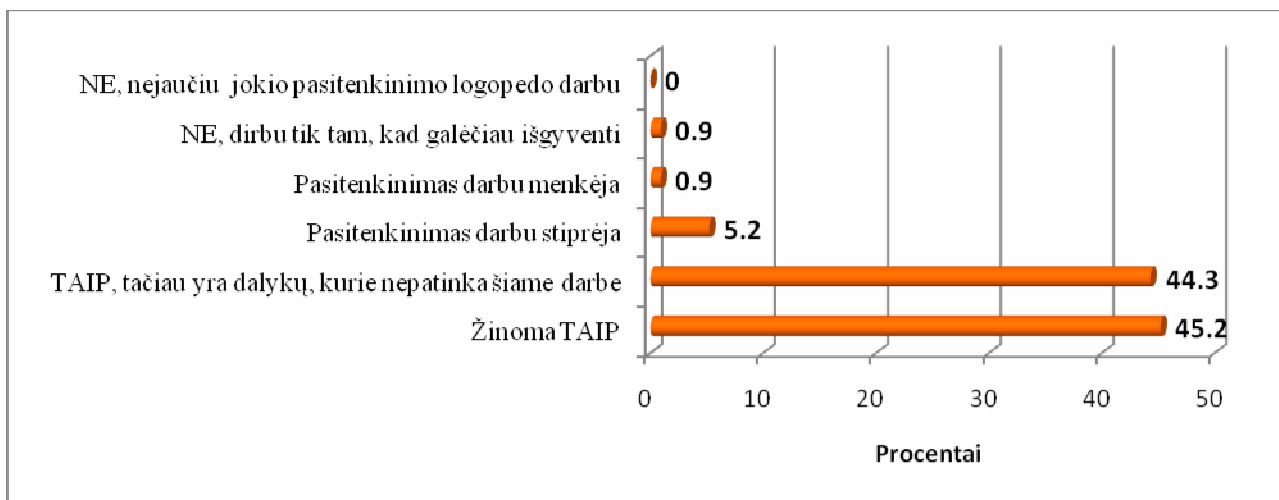
Nustatyta, jog didžioji dauguma studentų pasižymi rekomenduojamos metodinės literatūros autorius. Tik trečdalis stengiasi naujausią ar būtiną literatūrą įsigyti iš karto. Studentai, kurie pasižymi autorius, tačiau neperka rekomenduojamos literatūros iš karto, nėra garantuoti, kad ateityje pavyks gauti darbą pagal specialybę, todėl nemato reikalo anksčiau laiko leisti pinigų knygoms ir priemonėms, kurių jiems ateityje gali neprireikti. Būtent taip elgiasi dešimtdalis respondentų, kadangi nemato reikalo „švaistyti“ savo neuždirbtų pinigų, kol nebus garantuoti dėl darbo vietos. Nedidelė respondentų dalis viliasi, jog visą reikiamą literatūrą parūpins darbovietė.

19 anketos klausimu domėtasi, kokios srities baigiamuosius darbus rengiasi rašyti nuolatinųjų ir iššestinių studijų ketvirtakursiai. Gauti rezultatai pateikti 20 *paveiksle* (žr. 55 priedą).

25,5% nuolatinųjų ir iššestinių studijų ketvirtakursių savo bakalauro darbus rengiasi rašyti iš specialiosios didaktikos srities. 23,5% respondentų pažymėjo, kad baigiamąjį darbą rašo iš specialiosios pedagogikos srities. Mažiausioji dalis (21,6%) apklausos dalyvių savo bakalauro darbe nagrinėja logopedijos klausimus. Toks mažas besigilinančių į logopedijos klausimus, procentas yra susijęs su specializacijos kreditų kiekiu visoje studijų programoje. Kadangi logopedija yra tik specialiosios pedagogikos studijų programos dalis, jai dėmesio skiriama mažiau, todėl atitinkamai mažesnis procentas studentų turi galimybę rinktis baigiamąjį darbą rašyti iš logopedijos srities. Taip pat reikia paminėti, jog studentų yra daugiau nei baigiamajam darbui vadovauti galinčių logopedijos specialistų. Dėl to maža dalis visų studijuojančiųjų logopediją gali rinktis bakalauro darbus rengti logopedijos temomis. Būtina pažymėti, jog dalis ketvirto kurso iššestinių studijų studentų dar nėra nusprendę, kokios srities temą pageidautų nagrinėti savo bakalauro darbe.

Vertinant logopedijos modulius ir kitus mokomuosius dalykus aktualu pasidomėti, ar praktiškai dirbantys specialistai yra patenkinti savo profesine veikla. Kaip logopedai jaučiasi, ar pasirinkta specialybė patenkino jų profesinius lūkesčius. Logopedams buvo pateikti 6 pasirinkimo variantai. Gauti rezultatai pateikti 14 *paveiksle*.

14 pav. Logopedų pasitenkinimas darbu, (%)

Iš pateiktų rezultatų matyti, jog beveik pusė tyrime dalyvavusių logopedų nėra nusivylę savo profesine veikla. Į klausimą apie pasitenkinimą logopedo darbu, jie atsakė teigiamai. Šiek tiek mažesnė respondentų dalis pabrėžė, kad pasitenkinimą savo darbu jaučia, tačiau yra dalykų, kuriuos norėtų pakeisti arba jų visiškai atsisakyti. Keletas tyrimo dalyvių pabrėžė, jog pasitenkinimas darbu tik stiprėja. Menka logopedų dalis nebejaučia pasitenkinimo savo profesine veikla. Jie dirba šį darbą stengdamiesi išgyventi, kadangi naują darbą susirasti sunku arba beliko išdirbti keletą paskutinių

metų iki pensinio amžiaus ribos. Tokiu atveju jie dirba nebejausdami jokio moralinio pasitenkinimo profesine veikla.

2.9. Studentų ir logopedų pageidaujami pokyčiai

Specialiosios pedagogikos (specializacija: logopedija) studijų programos nuolatinių bei iššęstinių studijų ketvirtakursių bei logopedų buvo klausama, ar jie pageidauja pokyčių studijų programoje.

Respondentai savo nuomonę apie pokyčius studijų programoje paskirstė apylygiai (21 paveikslas, žr. 56 priedą). 52,2% studentų mano, jog studijų programoje pokyčiai nėra reikalingi. Juos tenkina dabartinė studijų programa bei jos turinys. Šiek tiek mažesnė apklaustųjų dalis (47,8%) norėtų, kad specialiosios pedagogikos (specializacija: logopedija) studijų programoje būtų atlikti tam tikri pakeitimai. 49,5% apklaustų logopedų pageidautų studijų programoje pakeitimų, tačiau 50,5% nurodo, kad dabartinė programa yra tinkama, todėl naujovių nepageidauja. Maža dalis pateikė konkrečias tobulinimo sritis ir temas, kurios pavaizduotos 12 lentelėje.

12 lentelė

Studentų ir logopedų pasiūlymai studijų programai ir logopedijos moduliams

Pasiūlymai	Pasiūlymų skaičius	
	Studentai	Logopedai
4 kurso antrame pusmetyje skirti studentams daugiau laiko bakalauro darbo rašyti. Atsisakyti arba paskaitų, arba specialiojo pedagogo praktikos bendrojo lavinimo mokykloje	3	-
Keisti studijų programą iš pagrindų, atnaujinti modulius, parengti kompetetingus dėstytojus	2	-
Atskirti logopedijos specializaciją nuo specialiosios pedagogikos studijų programos	2	-
Atsisakyti arba sumažinti didaktikų skaičių, kadangi kartojasi mokyklos kursas	2	-
Studijų programa tinkama, tačiau dėstytojams trūksta kompetencijų perteikti turimas žinias studentams.	2	-
Praktikas orientuoti į darbą bendrojo lavinimo ugdymo įstaigose, o ne darbui specialiosiose mokyklose	2	1
Daugiau laiko skirti logopedijos moduliams, atskirų temų nagrinėjimui	2	6
Daugiau laiko skirti atsiskaitomiesiems darbams parengti	1	-
Atsisakyti dalies laisvai pasirenkamų modulių. Jų laiką skirti gilinantis į logopedijos temas	1	1
Daugiau užduočių praktiniam-savarankiškam studentų darbui, metinių programų rašymui	1	2
Atsisakyti pedagoginių praktikų specialiosiose mokyklose. Vietoje jų parengti dvi logopedo praktikas (darželyje ir mokykloje)	1	7
Studijų metu supažindinti su visa logopedo dokumentacija, darbo organizavimo aspektais	-	7
Glaudžiau sieti logopedijos moduliuose perteikiamą teorinę medžiagą su praktiniu darbu	-	1

Studentai pageidautų pokyčių pačioje specialiosios pedagogikos (specializacija: logopedija) studijų programoje. Kadangi nuolatinių studijų ketvirto kurso absolventai dalyvaudami apklausoje tuo metu rašė savo baigiamuosius darbus, jie išreiškė norą, kad paskutinio kurso antrame pusmetyje

būtų skiriama daugiau laiko bakalauro darbams rašyti. Studentai siūlo atsisakyti arba paskaitų, arba specialiojo pedagogo praktikos bendrojo lavinimo mokykloje, nes nepakanka laiko kokybiškai parengti visus rašto darbus. Dalis respondentų norėtų daugiau laiko logopedijos moduliams, išsamesniam konkrečių temų nagrinėjimui ir daugiau laiko praktiniams atsiskaitymams parengti.

Tuo tarpu logopedai, dirbantys praktiškai, atkreipė dėmesį, jog į studijų programą turėtų būti įtrauktas naujas modulis, kuris supažindintų studentus su praktiniam darbui reikalinga dokumentacija. Specialistai atkreipia dėmesį, kad trūksta gebėjimų, kaip tinkamai pildyti dokumentus darbo vietoje. Reikėtų paminėti, kad kiekvienas specialistas dirba skirtingo tipo ugdymo ar sveikatos priežiūros įstaigoje, todėl nėra galimybių studijų metu supažindinti studentų su visais privalomais dokumentais. Juo labiau, kad atlikdami logopedo praktiką pasirinktoje įstaigoje, jie turi galimybę patys susipažinti ir užpildyti privalomus tiek specialiajam pedagogui, tiek logopedui dokumentus.

Apklausoje dalyvavę logopedai praktikai daugiausiai pakeitimų norėtų matyti studijų organizavimo srityje. Apklaustieji išreiškė susirūpinimą, kad logopedijos moduliams studijų programoje būtina skirti daugiau laiko ir dėmesio. Dalis jų konkrečių pakeitimų negalėjo nurodyti. Atsižvelgiant į tai, jog nemaža apklausoje dalyvavusių respondentų studijas yra baigę daugiau nei prieš 5 metus, jie nežino konkretaus studijų programos turinio, todėl nedrįsta nurodyti tikslų ir konkrečių pakeitimų. Dalis logopedų pastebėjimus išsakė remdamiesi savo asmenine patirtimi profesinėje veikloje, kita dalis - rėmėsi trūkumais, kuriuos jiems tenka pastebėti, kai priima studentus logopedo praktikai atlikti.

Analizuojant respondentų atsakymus nustatyta, jog nemaža dalis apklaustųjų norėtų gilesnio kiekvieno kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimų pažinimo. Jiems neužtenka tik supažindinti su vienu ar kitu sutrikimu. Pageidaujama ne tik teorinių žinių pateikimo, bet ir galimybės su kiekvienu sutrikimu susipažinti realiai. Dalis logopedų išreiškia norą, kad būsimieji logopedai su kiekvienu atveju susipažintų konkrečiai t.y. stebėtų specialisto veiklą įveikiant konkretų kalbėjimo, kalbos ar komunikacijos sutrikimo atvejį, patys turėtų galimybę atlikti kalbinį vertinimą. Ne vienas apklausoje dalyvavęs specialistas pažymėjo, kad studijų programoje teorijai laiko skiriama užtektinai, tačiau trūksta jos sąsajų su praktika. Reikia paminėti, kad praktinis studentų supažindinimas su kiekvienu sutrikimu vyksta pratybų metu stebint filmuotą medžiagą. Be to, logopedinės praktikos metu studentai taip pat gali susipažinti su skirtingais kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimais. Vertėtų pagalvoti, ar neverta padaryti atskirų praktikų skirtingose įstaigose, kadangi tokiu būdu atsirastų galimybė susipažinti realiai su skirtingais kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimais.

Respondentai pabrėžė, jog logopedo praktikai turėtų būti skiriamas didesnis dėmesys nei yra šiuo metu. Pateikti labai įvairūs pasiūlymai šiuo klausimu. Dalis logopedų teigia, kad studentai privalo atlikti bent dvi atskiras logopedines praktikas skirtingo tipo įstaigose. Viena logopedinė praktika vieno tipo ugdymo ar sveikatos priežiūros įstaigoje suteikia tik minimalų būtinų įgūdžių kiekį, o ne tokį, koks būtų pakankamas pradedant savarankiškai dirbti teikiant pagalbą asmenims, turintiems kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimų. Keletas apklaustųjų pažymėjo, kad studentams, besiruošiantiems dirbti logopedais, naudinga atlikti praktiką kiekvieno tipo ugdymo ir sveikatos priežiūros įstaigose. Nedidelė respondentų dalis nurodė, kad studentams būtų ypač naudinga logopedinę praktiką atlikti sveikatos priežiūros įstaigose. Kita dalis pabrėžė, jog logopedinę praktiką atlikti reikėtų mažiausiai tris mėnesius, tuo pat metu lankant ir paskaitas. Tokiu būdu galima konsultuotis ne tik su specialistu, pas kurį atliekama praktika, tačiau ir su dėstytojais, su kurso kolegomis. Anketose buvo išsakyta mintis, kad būsimieji specialistai turi realiai išmėginti savo jėgas atlikdami praktiką ir su ikimokyklinio, ir su mokyklinio amžiaus vaikais bei suaugusiaisiais, kadangi su skirtingo amžiaus grupėmis skiriasi darbo bei pagalbos pobūdis.

Logopedai atkreipė dėmesį, jog studijų programoje reikėtų skirti laiko logopedo veiklos organizavimo klausimams. Respondentai pasigedo dėmesio, kuris turėtų būti skirtas mokant studentus parengti metines programas kiekvienu konkrečiu kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimo atveju. Kiti teigė, kad pabodo daugelį metų remtis tomis pačiomis programomis, o parengti naujas trūksta kompetencijos ir teorinių žinių, kurios turėjo būti suteiktos studijų metu. Būtina pažymėti, kad logopedams yra parengtos rekomendacinio pobūdžio programos, todėl jie gali jas pritaikyti kūrybiškai arba patys susikurti naujas, tačiau ne visi logopedai ryžtasi savarankiškai programos kūrimui ir pageidauja, kad studijų metu būtų daugiau dėmesio skirta mokymui parengti metines programas.

Logopedai praktikai nurodė keletą konkrečių sričių, kuriose jiems dirbant praktinį darbą trūksta žinių. Tai būtų pageidavimas iš medicininės pusės pažinti kalbos aparato raumenis, jų tarpusavio ryšius, pažeidimų lemtus sutrikimus. Praktiškai dirbant logopedais kartais trūksta žinių apie rijimo sutrikimus, jų įveikimą. Šis klausimas taip pat liečia medicinę specialybės pusę, todėl reikėtų apsvarstyti ar neverta į studijų programą įtraukti medicinos pagrindų, kadangi dalis logopedų dirba ne ugdymo, o sveikatos priežiūros įstaigose. Dalis specialistų skundžiasi informacijos trūkumu apie logopedo ir kineziterapeuto bendradarbiavimo pobūdį. Taip pat logopedijos moduluose daugiausiai supažindinama su kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimais ir jų įveikimo pobūdžiu nuo trejų metų. Apklausoje dalyvavę dirbantys logopedai atkreipė dėmesį, jog būsimiesiems logopedams būtų pravartu sužinoti apie pagalbos teikimo pobūdį vaikams, kurie dar neturi trejų metų. Keletas respondentų nurodė, kad savo darbe susiduria su tokio

amžiaus vaikais ir jiems trūksta informacijos, kaip jie turėtų organizuoti pagalbą vaikams, turintiems sulėtėjusią kalbos raidą. Vertėtų pagalvoti apie papildomą alternatyvą. Pvz., parengti modulį, kuriame būtų supažindinama su masažais, kadangi neretai logopedas turi papildomai ieškoti informacijos, nes nepakanka dizartrijų atveju atlikti artikuliacinio aparato lavinimą. Siekiant efektyvių pagalbos rezultatų būtina teikti atitinkamą pagalbą, o neretai logopedai neturi žinių, įgūdžių masažams atlikti. Dėmesys atkreipiamas į žinių trūkumą dirbant su mikčiojančiais taip pat gražinant kalbą ugdymo įstaigose. Vadinasi, trečiajame logopedijos moduliuose reikėtų labiau pasigilinti į šiuos sutrikimus, jų įveikimo galimybes. Tik pradėję dirbti logopedai pasigenda gebėjimų identifikuojant kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimus.

2.10. Studentų ir logopedų vertinimo skirtumai

Tyrimo rezultatų analizė parodė, kad studentų ir logopedų vertinimai panašūs. Iš esmės tiek būsimieji logopedai, tiek praktiškai dirbantys logopedai teigiamai vertina mokomuosius studijų programos dalykus ir visus tris logopedijos modulius. Visi apklausoje dalyvavę respondentai akcentuoja būtinybę plėsti logopedinę praktiką. Pratęsti jos atlikimo laiką ir leisti studentams praktiškai išbandyti savo jėgas bent dviejose skirtingose ugdymo ar sveikatos priežiūros įstaigose. Palankiai vertinami visų blokų mokomieji dalykai, tačiau studentai akcentuoja vienų modulių žinių svarbą, praktiškai dirbantys specialistai nurodo kitus, jų nuomone, būtinus išklaudyti modulius. Vertindami logopedijos modulius studentai ir logopedai atkreipė dėmesį į tas pačias temas, bet skyrėsi tik pozicijų vieta pagal svarbumą. Studentų ir logopedų vertinimo skirtumai pateikti 28 lentelėje (žr. 57 priedą).

Išvados

1. Lietuvai įsijungus į bendros Europos aukštojo mokslo erdvės kūrimą, keičiasi pedagogų rengimo turinys. Studijų metu skatinama reflekyvi savo veiklos analizė, plečiamos kompetencijos, tobulinama paties pedagogo asmenybė.
2. Tyrimo duomenys parodė, kad studentus rinktis specialiosios pedagogikos (specializacija: logopedija) studijas paskatino šeimos narių patarimai. Logopedus rinktis šias studijas paskatino turimos žinios apie kalbos sutrikimų turinčius vaikus ir noras jiems padėti.
3. Respondentai iš visų mokomųjų dalykų, be logopedijos, išskiria specifinių mokymosi negalių, bendrosios ir specialiosios pedagogikos, lietuvių kalbos didaktikos, informacijos valdymo, specialybės kalbos kultūros, elgesio ir emocijų sutrikimų, psichologijos, bendradarbiavimo su šeima ir autizmo sindromo žinias kaip būtinas praktiniame logopedo darbe.
4. Išaiškėjo, kad studentai bei logopedai teigiamai vertina logopedijos modulių kokybę. Vertinimo skirtumai yra menki dėl studijų metu suteikiamų pakankamų logopedijos dalyko žinių, reikalingų praktiniame logopedo darbe.
5. Išaiškėjo, jog visos pirmojo logopedijos modulio temos yra pateikiamos išsamiai. Studentai ir logopedai mano, kad dėstant antrąjį ir trečiąjį logopedijos modulius daugiau laiko būtų galima skirti kalbos neišsivystymui identifikuoti, neišsivysčiusiai kalbai ugdyti, kalbai gražinti, organinės ir funkcinės kilmės balso sutrikimams įveikti, neprigirdinčiųjų ir regos sutrikimų turinčių vaikų kalbai ugdyti, mutizmo sampratai ir jo įveikimo būdams, mikčiojimo sampratai, rūšims, įvairioms mikčiojimo teorijoms aptarti.
6. Tiek studentai, tiek logopedai akcentuoja būtinybę praplėsti logopedo praktikos laiką ir įstaigų skaičių. Respondentai pageidauja, kad logopedo praktika būtų atliekama bent dvejose skirtingose vietose (ikimokyklinėse ugdymo įstaigose ir mokyklose ar sveikatos priežiūros įstaigose).
7. Tyrimo rezultatai atskleidė, jog studentai ir logopedai norėtų daugiau dėmesio logopedijos moduliams visoje specialiosios pedagogikos studijų programoje.
8. Respondentų siūlomi konkretūs pageidavimai tiesiogiai priklauso nuo jų darbovietės.
9. Atlikus tyrimą iškelta hipotezė, kad studentai ir logopedai, turėdami skirtingą patirtį, panašiai vertina specialiosios pedagogikos studijų programos logopedijos modulių kokybę, pasitvirtino.

Literatūra

1. Adamonienė, R., Daukilas, S., Krikščiūnas, B., Maknienė, I., Palujanskienė, A. (2001). *Profesinio ugdymo pagrindai*. Vilnius: Petro ofsetas.
2. Ališauskas, A. (2010). *Specialiosios pedagogikos studijų programos privalumai ir tobulinimo kryptys*. Išorinio audito ataskaitos medžiaga. Šiauliai: Šiaulių universitetas.
3. Ambrukaitis, J. (2005). *Specialiojo ugdymo kaitos bruožai*. Mokslo taikomasis leidinys. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.
4. Ambrukaitis, J. (2004). Pedagogų nuomonė apie savo pasirengimą ugdyti vaikus, turinčius specialiųjų poreikių. *Specialusis ugdymas*, 2 (11), 114-123.
5. Ambrukaitis, J. (1998). Specialiųjų pedagogų regimas: praeitis, dabartis, ateitis. *Specialusis ugdymas*, I, 97-105.
6. Alifanovienė, D., Ališauskienė, S., Ambrukaitis, J., Kepalaitė, A. (2007). Specialiosios pedagogikos programoje plėtojamų profesinių kompetencijų vertinimas: studentų požiūriu. *Specialusis ugdymas*, 2 (17), 61-71.
7. Alifanovienė, D., Ališauskienė, S., Ambrukaitis, J., Kepalaitė, A., Pokštas, V. (2007). Specialiosios pedagogikos studijų programos vertinimas: studijuojančiųjų požiūris. *Specialusis ugdymas*, 1 (16), 151-161.
8. Augienė, D. (2009). *Karjera: nuo profesijos pasirinkimo iki profesinės veiklos organizacijoje*. Studijų knyga. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
9. Augis, R. (red.) (1993). *Psichologijos žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
10. Bankauskienė, N. (2006). *Pedagogų rengimo įstatyminiai pagrindai: būklės analizė ir kaitos poveikis*. www.mkc.lt/dokumentas/2.4.2/konferencija/N.Bankauskiene.ppt (žiūrėta 2010-10-06).
11. *Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai*. Priešmokyklinis, pradinis ir pagrindinis ugdymas. (2003). Vilnius: Švietimo ir mokslo ministerijos švietimo plėtotės centras.
12. Butkienė, G., Kepalaitė, A. (1996). *Mokymasis ir asmenybės brendimas*. Pedagoginės psichologijos įvadas studentams, mokytojams, tėvams. Vilnius: Margi raštai.
13. Charles, C. M. (1999). *Pedagoginio tyrimo įvadas*. Vilnius: Alma littera.
14. Čiužas, R., Adamkevičienė, V. (2007). Pedagogų kompetencijos būklės analizė: kaitos poreikis. Mokytojų kompetencijos centras. *Besimokančios visuomenės iššūkiai pedagogų rengimui* (p. 25-41).
15. Dereškevičius, P. (Sud.) (1993). *Lietuvos švietimo reformos gairės*. Vilnius: Valstybinis leidybos centras.

16. *Department of Speech Language Therapy and Audiology*. Degree programmes. (2008). http://www.lessius.eu/english/la/la_degreeprogrammes.aspx#slta (žiūrėta 2010-10-23).
17. *Dublin Descriptors*. (2004). http://www.tcd.ie/vpcao/academic-development/assets/pdf/dublin_descriptors.pdf (žiūrėta 2011-03-30).
18. Garšvienė, A., Ivoškuvienė, R. (1993). *Logopedija*. Kaunas: Šviesa.
19. Garšvienė, A. (2008). *Trečiojo logopedijos modulio aprašas (2008/2009 m.m.)*. https://uais.cr.ktu.lt/suis/STUD.BUSENOS_PLANAS_FR?metai=2008&stud_rowid=AAAeWnAAFAAKy+dAAU (žiūrėta 2010-10-23).
20. Garšvienė, A. (2007). *Pirmojo logopedijos modulio aprašas (2007-2008 m.m.)*. https://uais.cr.ktu.lt/suis/STUD.BUSENOS_PLANAS_FR?metai=2007&stud_rowid=AAAeWnAAFAAJPHDAAK (žiūrėta 2010-10-23).
21. Ivanova, I., Leino, M., Duranovic, M., Seibel, F., Vareikytė, A. (2010). *Evaluation report of Special Education (61207S144, 612X17001) study programme at Siauliai University*. Vilnius: Studijų kokybės vertinimo centras.
22. Ivoškuvienė, R., Makauskienė, V., Valančiūtė, L. (2008). Specialiosios pedagogikos (logopedijos) studijų programos vertinimas logopedų požiūriu. *Specialusis ugdymas*, 1 (18), 113-123.
23. Ivoškuvienė, R., Garšvienė, A., Ališauskienė, S. (2004). *Savarankiškos logopedijos studijos*. Metodinė priemonė. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.
24. Jovaiša, L. (1999). *Profesinio konsultavimo psichologija*. Vilnius: Agora.
25. Jucevičienė, P., Bankauskienė, N., Janiūnaitė, B., Lepaitė, D., Simonaitienė, B. (2007). *Pedagogų rengimo studijų programų analizė*. Mokslo studija. Vilnius: Mokytojų kompetencijos centras.
26. Jucevičienė, P., Lepaitė, D. (2000). Kompetencijos sampratos erdvė. *Socialiniai mokslai*, 1 (22), 44-50.
27. Jucevičienė, P. (1998). Lietuvos šiuolaikinis aukštasis mokslas – situacija ir perspektyvos. Kaunas: Technologija. *Edukologijos idėjos Lietuvos švietimo sistemos modernizavimui* (p.285-303).
28. Kaffemanienė, I., Šadbaraitė, Ž. (2005). Specialiojo pedagogo profesinės motyvacijos veiksniai. *Specialusis ugdymas*, 2 (13), 139-149.
29. Kardelis, K. (2005). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Edukologija ir kiti socialiniai mokslai. Šiauliai: Liucijus.
30. Karvelis, V. (2000). *40 metų žengiant specialiuųjų pedagogų rengimo keliu*. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.

31. Kaščikaitė, V. (2010). *Logopedijos modulių vertinimas: studentų požiūris*. Bakalauro darbas. http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2010~D_20100902_231659-42321/DS.005.0.01.ETD (žiūrėta 2011-10-11).
32. Kavaliauskienė, V. (2007). *Pažintis su profesija*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
33. Kavaliauskienė, V. (2001). *Pedagoginis pašaukimas ir jo ugdymas*. Monografija. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
34. Kraujutaitytė, L. (2002). *Aukštojo mokslo demokratiškumo pagrindai*. Monografija. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras.
35. Laužackas, R. (2005). *Profesinio rengimo metodologija*. Kaunas: VDU leidykla.
36. Liepoja Pedagogical Academy. (2001). *Professional training Programme for Speech Therapist, pre-school Teacher*. http://www.aic.lv/rec/HE_2002/HE_LV/Progr/STATE/liep_pa.htm#_Toc3482353 (žiūrėta 2011-10-11).
37. *Lietuvos aukštasis mokslas*. Baltoji knyga. (1999). Vilnius: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija.
38. Lietuvos Respublikos kultūros ir švietimo ministerija. (1992). *Lietuvos Švietimo koncepcija*. Vilnius: Leidybos centras.
39. Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas (2009). *Valstybės žinios*, Nr.54, 7-39.
40. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymas (2005). Dėl Lietuvos medicinos normos MN 136:2005 „Logopedas. Teisės pareigos, kompetencija ir atsakomybė“ patvirtinimo. *Valstybės žinios*, Nr.34, 19-23.
41. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. (2011). *Valstybės žinios*, Nr.38, 4-28.
42. *Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas*. (2007). <http://www.studijos.lt/istatymas/7/0/Svietimo-istatymas> (žiūrėta 2010-11-02).
43. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas (2010). Laipsnį suteikiančių pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programų bendrųjų reikalavimų aprašas. *Valstybės žinios*, Nr.44, 90-92.
44. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas. (2010). *Dėl pedagogų rengimo reglamento patvirtinimo*. http://www.smm.lt/prtm/docs/mkt/Pedagogu_rengimo_reglamantas_20100108.pdf (žiūrėta 2010-10-30).
45. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas. (2006). Dėl logopedų, dirbančių mokyklose, bendrųjų pareiginių nuostatų patvirtinimo. *Valstybės žinios*, Nr.39, 132-133.

46. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas. (2005). *Dėl bendrųjų reikalavimų studijų programoms*. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=260202 (žiūrėta 2010-10-30).
47. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas. (2005). Dėl mokyklos specialiojo pedagogo bendrųjų pareiginių nuostatų. *Valstybės žinios*, Nr.5, 97-98.
48. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas. (2004). Dėl savivaldybės pedagoginės psichologinės tarnybos logopedo pavyzdinio pareigybės aprašymo. *Valstybės žinios*, Nr.132, 40-42.
49. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas. (2004). Dėl savivaldybės pedagoginės psichologinės tarnybos specialiojo pedagogo pavyzdinio pareigybės aprašymo. *Valstybės žinios*, Nr.132, 42-43.
50. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas. (2004). *Pedagogų rengimo koncepcija*. Vilnius.
51. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija (2005). *Svarbiausi Bolonijos proceso dokumentai*. Vilnius.
52. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija (2004). *Lietuvos švietimas 2004 metais*. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
53. Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimas. (2006). Dėl valstybinės pedagogų rengimo ir kvalifikacijos tobulinimo pertvarkos programos patvirtinimo. *Valstybės žinios*, Nr.60, 15-20.
54. Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimas. (2006). *Valstybinė pedagogų rengimo ir kvalifikacijos tobulinimo pertvarkos programa*. Vilnius.
55. *Londono komunikatas*. Europos aukštojo mokslo erdvės link: atsakas į globalaus pasaulio išūkius. (2007). http://www.smm.lt/t_bendradarbiavimas/docs/bp/London%20communique.pdf (žiūrėta 2010-04-02).
56. Manchester Polytechnic Faculty of Community studies and Education Department of Psychology and Speech Pathology. (1991). *Speech Pathology and Therapy*. Progress Review. Volume I, II, III.
57. Merkys, G. (1995). *Pedagoginio tyrimo metodologijos pradmenys*. Paskaitų konspektas. Šiauliai: Šiaulių pedagoginis institutas.
58. Milkintaitė, L. (2004). Mokytojo asmenybės įtaka pedagoginio darbo motyvacijai. *Jaunujų mokslininkų darbai*, 3, 82-85.
59. Mokslo ir studijų departamentas prie švietimo ir mokslo ministerijos. (1999). *Akademinis pripažinimas Europos Sąjungoje ir Lietuvoje*. Vilnius: Justitia.

60. *Pagrindinių studijų programa 2009-2010 m.m.: specialioji pedagogika.* (2009). http://uais.cr.ktu.lt/suis/stp_public.aprasas?p_sand_id=2714&p_year=2009&p_lang=LT (žiūrėta 2010-10-06).
61. *Pagrindinių studijų programa 2008-2009 m. m.: specialioji pedagogika.* (2008). http://www.su.lt/bylos/studijos/studiju_programos/2007_2008/SGNSF.pdf (žiūrėta 2010-10-06).
62. Patton, W., McMahon, M. (1999). *Career Development and Systems theory. A New Relationship.* New York: Brooks/Cole Publishers.
63. Pociūtė, B. (1997). Profesinio pasirinkimo teoriniai aspektai. *Psichologija*, 16, 57-64.
64. Prague Communique. (2001). *Towards the European higher Education area.* Communique of the meeting of European Ministers in charge of Higher Education. http://www.smm.lt/_bendradarbiavimas/docs/bp/Prague%20communique.pdf (žiūrėta 2011-04-02).
65. *Professional Profile of the Speech and Language Therapist.* (1997). http://www.cplol.eu/eng/profil_professionnel.html (žiūrėta 2011-10-11).
66. Sabaliauskas, T., Bukantaitė, D. (2004). Mokytojų informacinių ir komunikacinių technologijų reikšmingumas socialinėms-mokymo kompetencijoms: teoriniai prakseologiniai modeliai. *Mokytojų ugdymas*, 3, 92-105.
67. Saulėnienė, S. (Sud.) (2006). *Pedagogo rengimo standarto gairių projekto tyrimo ataskaita.* Kaunas: Aušra.
68. Shapiro, D. A. (1999). *Stuttering Intervention: a collaborative journey to fluency freedom.* Austin, TX: Pro-Ed.
69. *Siek, planuok, veik.* (2009). Vilnius: Švietimo mainų paramos fondas.
70. Socialinės gerovės ir negalės studijų fakultetas. *Logopedo praktikos instrukcija.* https://uais.cr.ktu.lt/suis/STUD.BUSENOS_PLANAS_FR?metai=2008&stud_rowid=AAAeWnAAFAAKy+dAAU (žiūrėta 2010-10-06).
71. Socialinės gerovės ir negalės studijų fakultetas. *Stebimosios pedagogo praktikos instrukcija.* https://uais.cr.ktu.lt/suis/STUD.BUSENOS_PLANAS_FR?metai=2006&stud_rowid=AAAeWnAAFAAHt+EAAS (žiūrėta 2010-10-06).
72. *Speech and Language Pathology, 240 credits.* (2009). http://www.liu.se/en/education/undergraduate/progswedish/speech_languague_pathology?l=en (žiūrėta 2010-10-23).
73. *Svarbiausi Bolonijos proceso dokumentai.* Bolonijos – Londono laikotarpis 1999-2007m. (2008). Vilnius: Švietimo ir mokslo ministerija.
74. *Svarbiausi Bolonijos proceso dokumentai.* Bolonijos – Bergeno laikotarpis 1999-2005 m. (2005). Vilnius: Švietimo ir mokslo ministerija.

75. Teresevičienė, M., Bulajeva, T., Čepienė, A., Lepaitė, D., Zuzevičiūtė, V. (2010). *Kompetencijų plėtotės ir vertinimo metodika*. Santrauka. Vilnius: Vilniaus universitetas.
76. Trinite, B., Latsone, L., Mikelsonė, I. (2008). *Speech Therapy (code 42 141)*. Accreditation documentation packet. <http://www.aiknc.lv/zinojumi/en/LiepULogop08en.pdf> (žiūrėta 2010-10-23).
77. Utenos vaikų socialinės paramos ir ugdymo centro direktoriaus įsakymas (2009). *Logopedo pareigybės aprašymas*. Utena.
78. Vaitkevičienė, A. (2009a). *Socialinės gerovės ir negalės studijų fakulteto dieninio skyriaus IIIk. studentų žemesniųjų ir lavinamųjų klasių mokytojo praktikos specialiojoje mokykloje instrukcija*. http://www.su.lt/bylos/fakultetai/socialines_groves_ir_negales_studiju/pataisyta_zem.%20kl.%20instruk.%2010-30_002.pdf (žiūrėta 2010-10-23).
79. Vaitkevičienė, A. (2009b). *Socialinės gerovės ir negalės studijų fakulteto dieninio skyriaus IVk. aukštesniųjų klasių mokytojo praktikos specialiojoje mokykloje instrukcija*. http://www.su.lt/bylos/fakultetai/socialines_groves_ir_negales_studiju/pataisyta_aukstesni_uju%20klasiu%20prak.%202009-11-2_002.pdf (žiūrėta 2010-10-23).
80. Vaitkevičienė, A. (2009c). *Socialinės gerovės ir negalės studijų fakulteto dieninio skyriaus IVk. studentų specialiojo pedagogo praktikos bendrojo lavinimo mokykloje instrukcija*.
81. Vaitkevičiūtė, V. (1999). *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Žodynas. T.2.
82. 2007-2013 metų Šiaulių universiteto tarptautinė strategija. (2007). <http://www.su.lt/tarptautiniai-ryšiai/tarptautiniai-ryšiai-tarptautine-strategija> (žiūrėta 2010-11-04).

Vaiva Kaščíkaitė

EVALUATION OF QUALITY OF SPEECH THERAPY MODULES

The Master's Degree Thesis

Summary

The present Master thesis evaluates speech therapy modules of special pedagogy studies programme. The aim is to reveal quality evaluation of speech therapy modules of special pedagogy studies programme by the students of speech therapy and speech therapy specialists. 38 students of full-time studies and 13 students of part-time studies of 4th course of Šiauliai University, Faculty of Social Welfare and Disability participated in the research. 120 speech therapy specialists from different cities in Lithuania, working in different type educational and health care institutions, were polled.

It was researched by the method of questionnaire poll, what encouraged students and speech therapy specialists-practicians to choose studies of special pedagogy (specialization: speech therapy) and how students and speech therapy specialists evaluate the significance of all special pedagogy's (specialization: speech therapy) studies programmes subjects in speech therapy specialist's work, what is the opinion of students and speech therapy specialists about the subjects taught in modules of speech therapy, what aspects of speech therapy specialist's practice placement organization they evaluate positively, what they would suggest to improve. Students were asked about their possibilities of involvement into studies process. Speech therapy specialists were asked about felt moral satisfaction in professional activity. The purpose of research was to find out, what suggestions students and speech therapy specialists could present for improvement of modules of speech therapy, what they would like to refuse and what to include into special pedagogy studies programme (specialization: speech therapy).

Having performed research it is determined, that advices of family members encouraged students to choose studies of special pedagogy (specialization: speech therapy). Speech therapy specialists were encouraged to choose studies of this field by their knowledge about the children, having speech disorders and wish to help them. Both students both speech therapy specialists distinguished subjects of disorders of mental development, specific learning disabilities, psychology, syndrome of autism, didactics of Lithuanian language, knowledge of speciality language culture as *essential* in the work of speech therapy specialists beside speech therapy. Received results reveal that in the opinion of students and speech therapy specialists, enough time is allocated for almost all subjects taught in the modules of speech therapy. Some subjects, according to received results, could be given more time and attention. The first module is evaluated positively by speech therapy specialists, working in practice. Specialists pay attention that not enough time is allocated for subjects, taught in the second and third modules of speech therapy. Students and speech therapy specialists evaluates well organization of speech therapy student's practice placement (general usefulness of practice, possibility to choose practice placement, the competence of speech therapy specialist with whom the practice was made, etc.), though they would like to improve time, given for performance of practice of speech therapy student, instruction of speech therapy student's practice, accounting works, the final discussion of practice placement. General evaluation of modules of speech therapy studies programme is positive, though both students both speech therapy specialists provided suggestions what they would like to change. Raised research hypothesis that students and speech therapy specialists and having a different experience, similar to the Special Education programme of study Quality Speech Therapy module, was confirmed.

Keywords: speech therapy, evaluation of modules quality, practice placement of speech therapy student, directions for improvement of studies programme.